

KUZAY KIBRIS'TA KAYIP KİŞİLER VE AİLELERİNİN İNSAN HAKLARI

Öncel POLİLİ

Bu yazıda derlenen metinde kullanılan terminoloji Avrupa Birliği (AB) tarafından desteklenen projelerden biri olan "Kıbrıs'ın Kuzeyinde İnsan Haklarının Haritalandırılması Projesi" kapsamında Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı ve yazarların sorumluluğu altındadır. Bu yayının içeriği hiçbir şekilde Avrupa Komisyonuna atfedilemez. AB, üyesi olarak sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıır, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"ni tanımaz. 389/2006 sayılı Konsey Tüzüğü'nün 1(3) maddesine göre "bu katkının sağlanması bu bölgelerde Kıbrıs Cumhuriyeti dışındaki kamu otoritesini tanıma anlamını taşımaz".

The texts compiled in this publication including the terminology used lay in the sole responsibility of the author(s) and/or the Turkish Cypriot Human Rights Foundation as one of the beneficiaries of the EU funded project "Mapping Human Rights in the Northern Part of Cyprus". In no way can the content of this publication be attributed to the European Commission. The EU does not recognise the "Turkish Republic of Northern Cyprus" but only the Republic of Cyprus as its member state. According to article 1(3) of Council Regulation 389/2006 "the granting of such assistance shall not imply recognition of any public authority in the areas other than the Government of the Republic of Cyprus".

KUZEY KIBRIS'TA KAYIP KİŞİLER VE AİLELERİNİN İNSAN HAKLARI

Öncel POLİLİ

KIBRISLI TÜRK İNSAN HAKLARI VAKFI YAYINLARI NO: 9

1. Baskı - Mayıs 2012
Lefkoşa-Kıbrıs

ISBN: 978-9963-719-04-4

Tanzimat Sokak No: 176 Lefkoşa
0533 869 75 42

KAPAK ve GRAFİK TASARIM
Erdoğan Uzunahmet

SAYFA DÜZENLEME
Erdoğan Uzunahmet

DÜZELTİ
Dilek Öncül

BASKI
MAVİ BASIM
Esnaf ve Zanaatkarlar Sitesi - Lefkoşa
Tel: 0533 8631957

İLETİŞİM
KIBRISLI TÜRK İNSAN HAKLARI VAKFI
www.ktihv.org
e-mail: info@ktihv.org

Haşmet Gürkan Sok. No: 3 - Lefkoşa-Kıbrıs.
Tel: +90 392 229 17 48 / 49

Öncel POLİLİ, Öncel Polili Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Bölümünden mezun olmuş ve City Üniversitesinde İnsan Hakları üzerine yüksek lisans yapmıştır. Öncel Polili Kıbrıs'ın kuzeyinde aktif olarak avukatlık yapmakta ve Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı'nda hukuk danışmanı olarak görev almaktadır. 'Kuzey Kıbrıs'ta insan hakları' üzerine çok sayıda makale ve rapor kaleme almıştır.

Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı (KTİHV), Avrupa Birliği tarafından Kıbrıslı Türklere ayrılan mali yardım kapsamında finanse edilip toplam 2 yıldan fazla süren *Kuzey Kıbrıs'ta İnsan Haklarının Haritalandırılması Projesi*'ni tamamlamıştır. Proje kapsamında insan haklarıyla ilgili 11 konuda (Azınlık Hakları; Çocuk Hakları; Tutuklu Hakları; Cinsel İstismar Amacıyla İnsan Ticareti; Göçmen İşçilerin İnsan Hakları; Mülkiyet Hakları; Kadının İnsan Hakları; Engelli Kişilerin Hakları; Mülteci Hakları; Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender Kişilerin Hakları; Kayıp Kişiler ve Ailelerinin İnsan Hakları) raporlar yazılmıştır. Söz konusu raporlar, Kuzey Kıbrıs'taki insan haklarının durumunun ayrıntılı ve tarafsız bir 'harita'sını çıkarıp bu konudaki düzeyin uluslararası insan haklar standartları seviyesine çıkarılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış raporlar kamuoyu ve ilgili tüm paydaşlarla paylaşılacaktır.

Ülkemizde insan haklarının daha ileri boyuta taşınmasında önemli bir araç olacağına inandığımız projemize katkıda bulunanlara teşekkürü borç biliriz:

EROL AKDAĞ, MUSTAFA ABİTOĞLU, GÖZDE ÇEKER, FİKRİYE ERKANAT SAKALLI, UMUT ÖZKALELİ, MELİKE BİSİKLETÇİLER, AYCAN AKÇIN, BAHAR AKTUNA, RAHME VEZİROĞLU, İSMAİL BAYRAMOĞLU, LEYLA FALHAN, GÖRKEM REİS, FEZİLE OSUM.

EMİNE ÇOLAK, VEYSEL EŞSİZ, FATMA GÜVEN LİSANİLER, İLGİN YÖRÜKOĞLU, MEHVEŞ BEYİDOĞLU, ÖMÜR YILMAZ, MEHMET ERDOĞAN, SEVİNÇ İNSAY, UTKU BEYAZIT, OLGA DEMETRIOU, REBECCA BRYANT HATAY, TUFAN ERHÜRMAN, DOĞUŞ DERYA, TEGİYE BİREY, ŞEFİKA DURDURAN, UMUT BOZKURT, ERDOĞAN UZUNAHMET, HÜRREM TULGA, İLKER GÜRESUN.

DERVİŞ UZUNER, PERÇEM ARMAN, HAZAL YOLGA, ÖMÜR BORAN, FATMA TUNA, ÇİM SEROYDAŞ, ORNELLA SPADOLA, ENVER ETHEMER, ASLI GÖNENÇ, DİLEK ÖNCÜL, GAVIN DENSTON, FATMA DEMİRER, FAİKA DENİZ PAŞA, ÖNCEL POLİLİ, CEREN GÖYNÜKLÜ, ALİ DAYIOĞLU, SELEN YILMAZ, CEREN ETÇİ, CEMRE İPÇİLER, ZİLİHA ULUBOY, HOMOFOBİYE KARŞI İNİSİYATİF DERNEĞİ.

Canan Öztoprak

Proje Koordinatörü

Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı

KUZEY KIBRIS'TA KAYIP KİŞİLER VE AİLELERİNİN İNSAN HAKLARI

Öncel POLİLİ

Kısaltmalar

Bölüm I

- A) Kayıp Kişinin Tanımı
- B) Kıbrıs'ta Kayıplar Sorununun İncelenmesi
 - i. Tarihi Olaylar ve Kayıp Şahıslar
 - ii. Kayıp Kişiler Konusunda Kuzey Kıbrıs Otoritelerinin Yapmış Olduğu Çalışmalar
 - iii. Kayıp Şahıslar Komitesi

Bölüm II

Kayıplar konusunda Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Kuzey Kıbrıs'taki Kayıp Şahısların ve Ailelerinin İnsan Hakları

- A) Uluslararası Sözleşmelerin KKTC İç Hukukundaki Yeri
- B) KKTC İç Hukukunun Parçası Olan Kayıp Şahısların ve Yakınlarının Haklarını Koruyan Uluslararası Sözleşmeler
 - i. Kayıp Şahısların Korunması ile ilgili Uluslararası Sözleşme
 - ii. AİHS
 - iii. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi,
 - iv. İşkence ve Diğer Zalimce, İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Davranış veya Cezalandırmalara Karşı Sözleşme (İşkenceyi Önleme Sözleşmesi)
 - v. Cenevre Sözleşmeleri ve Uluslararası Örf ve Adet Hukuku
- C) KKTC'de Kayıp Şahısların ve Ailelerinin Hakları ve Uluslararası Sözleşmeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi
 - i. Yaşam Hakkı
 - ii. İşkence Yasağı
 - iii. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği
 - iv. Etkin Başvuru Yolu Hakkı

Bölüm III

- A) Kayıp Şahıslarla İlgili İnsan Hakları İhlallerinin Giderilmesi için Öneriler
 - i. Gerçeği Bilme Hakkı
 - ii. Adalet Hakkı
 - iii. Onarıcı Bir Şekilde Tazmin Edilme Hakkı
 - iv. Telafi Etme
 - v. Tazminat
 - vi. Rehabilitasyon
 - vii. Saygınlık ve İtibarın Geri Getirilmesi Dahil Olan Tatmin Edilme
 - viii. Tekrar Edilmeme

Sonuç

Kısaltmalar

AIHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AIHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

BM: Birleşmiş Milletler

UKK: Uluslararası Kızıllaç Komitesi

KŞK: Kayıp Şahıslar Komitesi

A) Kayıp Kişinin Tanımı

Bu raporun amacı, Kuzey Kıbrıs'ta İnsan Haklarının Haritalandırılması Projesi çerçevesinde Kuzey Kıbrıs otoritelerinin Kıbrıslı Rum kayıplar ve Kıbrıslı Türk kayıplar konusunda yapmış olduğu çalışmaları uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde değerlendirmektir.

Kaybedilme insan haklarının ve temel özgürlüklerinin "ağır" ihlallerinden birisidir. İnsan haklarının ve temel özgürlüklerinin "ağır" ihlal kavramına, kayıplar yanında, soykırım, kölelik ve kölelik benzeri uygulamalar, yargısız veya keyfi infazlar, işkence, keyfi ve uzun süreli gözaltılar ve sistematik ayrımcılık örnek olarak gösterilebilir.¹

"Zorla kaybedilmeme" 2010 yılında yürürlüğe giren Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (Zorla Kaybedilmeye Karşı Sözleşme) ile başlı başına bir insan hakkı olarak düzenlenmiştir. Bununla beraber, zorla kaybedilme yaşam hakkı, işkence yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, aile hakkı, etkili hukuk yolu hakkı ile doğrudan alakalı bir durumdur.

UKK İnsancıl Hukuk Danışmanlık Servisi Kayıp Şahıs tanımını şöyle yapmıştır:

Kayıp kişi kendisi olarak ve/veya yakınları tarafından bulunduğu yer belli olmayan ve güvenilir kaynaklardan alınan bilgiye dayanılarak milli mevzuata göre uluslararası veya uluslararası olmayan bir silahlı çatışma, iç şiddet veya karmaşa durumu, doğal felaketler veya yetkili Devlet merciinin² müdahalesini gerektiren durumlar ile bağlantılı olarak kayıp olarak bildirilen şahıstır.

Başka türlü belirtilmediği takdirde, mevcut yasanın amacına göre, "yakın" terimi (*Medeni Hukuk/Aile Hukuku*) hükümlerine göre anlaşılmalıdır. En az aşağıdaki şahısları içermelidir:

evlilik içi veya dışı doğan çocuklar, evlat edinilen veya üvey olan çocuklar;

birlikteliğin yasalılık kazandığı durumlardaki eş veya birlikteliğin yasalılık kazanmadığı durumlardaki eş;

ebeveynler (üvey anne üvey baba ve evlat edinen dahil);

öz veya yarı öz veya evlat edinme sonucu kızkardeşler ve erkek kardeşler.³

Zorla Kaybedilmeye Karşı Sözleşme ise zorla kaybedilmeyi şöyle tanımlamıştır:

Bu sözleşmenin amaçlarına göre, "zorla kaybedilme", Devletin temsilcileri veya Devlet yetkisi veya desteği ile hareket eden kişiler tarafından tutuklama, alıkoyma, insan kaçırma veya herhangi bir başka özgürlükten mahrum bırakılma durumu, kaybolan şahsın nerde olduğunun gizlenmesi ve özgürlüğünden mahrum bırakılmasının kabul edilmesinin reddedilmesi sonucu bu kişilerin kanunun korumasının dışında kalmasına sebep olması sorunu olarak kabul

1. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerine göre Büyük Şiddet Mağdurlarının İade Edilme Tazminat ve Rehabilitasyon hakkı üzerine Seminer, Maastricht, 11-15 Mart 1992. SIM Özel No. 12, s.17.

2. Guiding Principles / Model Law on the Missing Principles for Legislating the Situation of Persons Missing as a Result of Armed Conflict or Internal Violence: Measures to prevent persons from going missing and to protect the rights and interests of the missing and their families. Article 1, page 7. <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/model-law-missing-0209-eng-.pdf>, (En son giriş tarihi 27/01/2012).

3. Ibid.

10 | edilir.⁴ Bu sözleşmenin amaçlarına göre, “mağdur” kaybolan kişi veya doğrudan “zorla kaybedilme” sonucu zarar gören herhangi bir kişidir.⁵

Raporun aşağıdaki bölümlerinde incelenecek olan Kıbrıs ile Türkiye AİHM davaları ve diğer kaynaklardan derlenen bilgiler⁶ ele alındığında, yukarıdaki her iki tanıma da giren kayıp şahısların olduğunu görmekteyiz.

B) Kıbrıs'ta Kayıplar Sorununun İncelenmesi

i. Tarihi Olaylar ve Kayıp Şahıslar

1963 ve 1974 yılları arasında cereyan eden şiddet sonucu toplam 502 Kıbrıslı Türk ve 1493 Kıbrıslı Rum resmi olarak KŞK'ya bildirilmiştir.⁷ KŞK'nın çalışmaları sonucunda 321 kişinin kalıntıları tanımlanmış ve ailelerine teslim edilmiştir. (255 Kıbrıslı Rum ve 66 Kıbrıslı Türk).⁸

Kıbrıs'taki kayıplar konusunda 500'den fazla kayıp yakını ile mülakat yapan gazeteci yazar Sevgül Uludağ'a göre:

- Kayıp yakınları her iki tarafta çok ciddi travmalar yaşamaktadırlar ve ruhsal ve maddi açıdan rehabilite edilmeleri için Kuzey Kıbrıs otoritelerinin gerektiği gibi çalışmalar yapıldığını söylemek güçtür.
- Bazı hallerde KŞK Rum üyesinin Kuzey Kıbrıs otoritelerine, Kıbrıslı Türk kayıpların nerede gömülü olduğu bildirmiş olmasına rağmen, kayıp kişinin ailesine gerekli bilgiler verilmedi.
- Kayıplar meselesi, insancıl bir meseleden çok siyasi bir mesele olarak ele alındı.
- Sorunların çözülmesi için aradan çok fazla zaman geçilmesi beklendi.
- Kaybolan kişilerin büyük bir kısmı erkekler olduğu için, geride kalan kadınların çocuklarını yetiştirmeleri çok zor oldu.
- Bazı hallerde, kaybolmalar olduğu için göç olayı da yaşanmıştı ve kayıp kişinin ailesi malını, toprağını ve evini de bırakarak göçmen durumuna da düştü.
- Bazı yerlerde kadınlara sistematik olarak tecavüz edilmiştir.
- Tecavüz olayları hiç konuşulmadığı ve hiç meydana çıkmadığı için bu vakalara yeterli rehabilitasyon hizmeti de verilmemiştir.
- Kayıp yakınlarına yapılan yardımlar geliş güzel yapılmıştır.⁹

Olayın bir başka boyutu da kayıp ailelerinin yaşadıkları zorluklardır. Kayıplar Komitesi Psikoloğu Kıbrıslı Türk kayıp yakınları ile çalışan Ziliha Uluboy'a göre de Kıbrıslı Türk kayıp kişi-

4. Zorla Keybedilmeye Karşı Sözleşme Madde 1.

5. Zorla Keybedilmeye Karşı Sözleşme Madde 24.

6. Kıbrıs'taki Kayıplar Konusunda 500'den fazla kayıp yakını ile mülakat yapan gazeteci yazar Sevgül Uludağ ile 14/6/2011 tarihinde, Lefkoşa'da yapılan röportaj.

7. KŞK, Kayıp Şahıslar Komitesi Kıbrıs, http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1305&tt=graphic&lang=13, (En son giriş tarihi 27/05/2011).

8. Kayıp Şahıslar Komitesi, İlerleme Raporu Nisan 2012, sayfa 3, http://www.cmp-cyprus.org/media/attachments/CMP/CMP%20docs/CMP%20Fact%20Sheets/CMP_Fact_Sheet__April12.pdf, (En son giriş tarihi 14/5/2012).

9. Gör, Ek 2.

lerin aileleri şöyle ruhsal sıkıntılar yaşamaktadır:

- Kayıp yakınları yas tutamamaktadırlar ve bu durum onları psikolojik açıdan olumsuz etkilemektedir.
- Gerçeği öğrenememeleri kayıp yakınlarını psikolojik açıdan olumsuz etkilemektedir.
- Kayıplar, şehit ve hadise kurbanı olarak değerlendirilmekte ve bu durum bazı kayıp yakınlarını psikolojik açıdan olumsuz bir şekilde etkilemektedir.
- Devamlı olarak sevdiğinin gelecek olmasını beklemek kayıp yakınlarını psikolojik açıdan olumsuz etkilemektedir.
- 2003'te sınırların kısmen kaldırılmasıyla ve bazı kayıp yakınlarının sevdiğinin geleceğine dair ümitlerinin boşa çıkması kayıp yakınlarını psikolojik açıdan olumsuz şekilde etkilemiştir.
- Zorunlu göç yaşamış olmaları kayıp yakınlarını olumsuz şekilde etkilemektedir.
- Uzun yıllar herhangi bir psikolojik destek alamamaları kayıp yakınlarını psikolojik açıdan olumsuz şekilde etkilemektedir.
- Yakının ilk kez antropoloji laboratuvarında sadece kalıntılarını görmek kayıp yakınlarını psikolojik açıdan olumsuz yönde etkilemektedir.
- Kayıpları bulma sürecinin bu kadar uzun olması, kayıp kişilerin ailelerinin yaşadıkları travmalarının süresini uzatmıştır.
- Resmi otoriteler tarafından yeterince maddi yardım almamaları kadınların ve çocukların fazladan sorumluluk almaları kayıp yakınlarını psikolojik açıdan olumsuz bir şekilde etkilemiştir.
- 1974 yılında adanın bölünmesi sevdiklerinin diğer tarafta kalmış olabileceği hissini yarattı ve bu husus kayıp yakınlarını psikolojik açıdan olumsuz bir şekilde etkilemektedir.
- Çocukların anne veya babasız büyümesi kayıp yakınlarını psikolojik açıdan olumsuz bir şekilde etkilemektedir.
- Resmi otoritelere tam olarak güvenememeleri kayıp yakınlarını psikolojik açıdan olumsuz bir şekilde etkilemektedir.
- Bazı kayıp aileleri sevdiklerinin kaybolmasına yol açan kişilerin bilindiği halde yargılanamaması hususundan psikolojik açıdan olumsuz etkilenmektedirler.¹⁰

Kayıplar Komitesi'nin Psikoloğu olan ve Rum kayıp aileleri ile çalışan Katy Mangerdjian ile yapılan röportajda Kıbrıslı Rum kayıp ailelerinin şöyle sıkıntılar yaşamıştır:

- Kayıp şahısların yakınları post travmatik bozukluk yaşamaktadırlar.
- Yakınlarının bulunduğu bildirildikten sonra, 37 yıl önce geride bıraktıkları travma yüzeye çıkmakta ve bu onları olumsuz olarak etkilemektedir.

10. Gör Ek 2.

- Yas tutma sürecini yaşamaları onların üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır.
- Bu yeni konum ve durum para kazanma ve çocuklarını yetiştirme açısından onlara fazladan sorumluluklar ve görevler yüklemiştir ve bu da onları olumsuz yönde etkilemektedir.
- Kayıpların çoğu evlerini, kocalarını ve aile gelirini kaybetmişlerdir ve bu durum onları psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir.
- Öksüz çocuklar özellikle daha küçük yaşlarda bazı okul arkadaşlarının zalim davranışları ile damgalanmakta ve bu onlar üzerinde psikolojik olarak olumsuz etki bırakmaktadır.
- Gerçeği bilmemek onlar üzerinde olumsuz bir psikolojik etki yaratmaktadır.
- Onlardan herhangi bir özür dilenmemesi ve adaletsizlik onları psikolojik yönde olumsuz etkilemektedir.

Bazı kayıp yakınları sevdiklerinin kaybolmasından sonra ruhsal sarsıntı yaşamışlar ve hala daha yaşamaya devam etmektedir. Bununla beraber, kaybolan kişinin akıbetinin belirlenmemesi yaşanan ruhsal sıkıntıyı da artırmaktadır. Aynı şekilde kayıp edilme olaylarından sorumlu olanların bulunmayıp cezalandırılmaması ruhsal sıkıntıları artıran başka bir durumdur. Kaybolan kişilerin genelde eve ekmek getiren kişi olan erkeklerin olması kayıp yakınları için maddi sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Kamuoyunun çok fazla gündemine gelmese dahi yakınları kaybolan bazı kadınlara tecavüz edildiği yukarıda yapılan röportajlarda da görülmektedir. Bunun sonucunda yaşanan ve Kayıplar Komitesi Psikologlarına göre de daha zor paylaşılan ve travmayı artıran bir durum vardır.

Bazı kayıp yakınları, yakınının kaybolmasıyla göç etmek durumunda kalmış ve taşınmaz mallarını da kaybetmiştir.¹¹

ii. Kayıp Kişiler Konusunda Kuzey Kıbrıs Otoritelerinin Yapmış Olduğu Çalışmalar

Kıbrıs Türk otoriteleri tarafından kayıp kişinin akıbetinin araştırılması için Kayıp Şahıslar Komitesi'nin kurulması aşamasına katkı koymak dışında herhangi ciddi bir çalışma yapılmamıştır. 7/1974 sayılı *Şehit ve Hadise Kurbanı Aileleri ile Malüllere Yapılacak Yardımlar, Yardım Komiteleri Kurulması, Yetkileri ve Diğer Hususlarda Hükümler Koyan Yasa* bazı kayıp kişileri kapsamına almış ve ailelerine maddi yardım sağlamasını öngörmüştür. Ancak, bu yasa sadece düşman silahının etkisiyle hayatını kaybeden veya bu koşullar altında hayatını kaybettiği sabit olup naaşı bulunmayan veya alınamayan

- Türk Silahlı Kuvvetleri mensubunu,¹²
- Düşman silâhının tesiriyle hayatını kaybeden veya bu şartlar altında hayatını kaybettiği sabit olup naaşı bulunamayan veya alınamayan, askerî şahıs ise emir ve kumanda etmek yetkisine haiz bir makam sahibi tarafından görevlendirilen sivil şahsı¹³
- Düşman faaliyetleri neticesi kaybolduğu tespit edilip akıbeti meçhul olan, şa-

11. Mülkiyet Hakkı, Haritalandırma Projesinde ayrı bir rapor halinde incelenecektir.

12. 7/1974 sayılı Şehit ve Hadise Kurbanı Aileleri ile Malüllere Yardım Yasası, Madde 2.1.c.

13. 7/1974 sayılı Şehit ve Hadise Kurbanı Aileleri ile Malüllere Yardım Yasası, Madde 2.2.c.

Bu bağlamda, söz konusu yasa Kıbrıs Türk veya Türkiye otoritelerinin ihmal ve fiilleri sebebiyle kaybolan kişilerin ailelerine herhangi bir destek sağlamayı öngörmemektedir. 21/1985 sayılı yasa ile Şehit ve Hadise Kurbanı Çocuklara Arsa Verilmesini Düzenleyen yasa yapılmış ancak hak sahipliği konusunda yukarıda bahsedilen 7/1974 sayılı yasadaki kriterler uygulanmıştır. Aynı zamanda çalışma hayatını düzenleyen yasalarca da şehit çocuklarına bazı kolaylıklar tanınmıştır. Bununla beraber, sağlanacak olan desteğin sadece maddi olması ve çalışma hayatı ile ilgili olması yeterli değildir. Kayıp aileleri maddi sıkıntılar yaşadıkları, bu yönde düzenlemelerin olmasının bir gereklilik olması yanı sıra, sosyal ve psikolojik açıdan destek verilmesi de gerekmektedir.

Toplumsal düzeyde ele alınan başka bir konu ise “Şehitleri Anma” törenleri, şehitler için anıtlar ve son zamanlarda kayıp kişiler için de anıtlar yapılmasıdır. Ancak, söz konusu bu anıtlar milliyetçi bir söylem üzerinden hareket edilerek yapılmakta ve bu tür olayların tekrardan olmasını önleme ilkesinden uzak bir şekilde kayıplar konusu ele alınmaktadır.

Kıbrıslı Rum kayıpların akıbetinden de sorumlu olan Kuzey Kıbrıs otoriteleri Kıbrıs Rum kayıpların ve ailelerinin hakları için herhangi bir proje geliştirmiş değildir. Kayıplar konusunun kapsamlı şekilde ele alınması gereğini ortaya çıkarması bakımından, raporun kapsamında olmamasına rağmen, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin de aynı şekilde kaybolmalarından sorumlu olduğu Kıbrıslı Türklerin ailelerine karşı insan hakları açısından sorumlulukları olduğu vurgulanmalıdır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıslı Rum kayıplar için AİHM'e dava açmış ancak kendi yetki alanı içerisinde olan Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk “kayıpların” bulunması için aynı özeni göstermemiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti aleyhine Kıbrıslı Rum kayıpların açmış olduğu ve kazanmış olduğu davalar da vardır. Kayıp ailelerin insan hakları sıklıkla dava konusu olurken Kıbrıs'ın kuzeydeki aileler henüz kendi yönetimlerine karşı dava açmamıştır. Aynı zamanda, AİHM'e Kıbrıslı Türklerin kayıp şahıslarla ilgili bazı davalar zaman aşımı sebebiyle reddedilmiş bazıları ise hala görüşülmektedir. Bununla beraber, Kıbrıs Cumhuriyeti aleyhine Kıbrıs'ta açılan bir davayı Yüksek İdare Mahkemesi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kayıplar konusundaki sorumluluğunu KŞK'ya devrettiği yönünde karar vererek davayı reddetmiştir.¹⁵ Davacılar bu konuyu AİHM'e taşımışlardır. Bu bağlamda kayıplar konusunun insan hakları boyutu iki tarafın ortak politika üreterek üzerine gitmesi gereken önemli sorunlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

iii. Kayıp Şahıslar Komitesi

1974'den 1977'ye kadar kayıplar ile ilgili birçok toplumlararası görüşmeler yapılmış olmasına rağmen, konunun çözümüne yardımcı olacak önemli bir ilerleme olmamıştır. Bununla beraber, 1975- 1978 yılları arası BM Genel Kurulu bu insani sorununu ele almak için bir araştırma merciinin kurulması yönünde çağrı yapmış ve Kıbrıs'taki kayıp şahıslarla ilgili üç değişik önerge benimsemiştir.¹⁶ KŞK, Nisan 1981'de Birleşmiş Milletler himayesinde Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk toplumlarının anlaşması üzerine kuruldu.¹⁷ Ancak yine de, 2004 yılına kadar KŞK çok etkili olamamış ve bu süre zarfında herhangi bir kayıp kişinin kalıntıları ailelerine teslim edilmemiştir. 30 Ağustos 2004'de KŞK faaliyetleri ve sorumlulukları genişletilmiştir. Bu genişletme sonucunda gündem şu şekilde belirlenmiştir:

14. 7/1974 sayılı Şehit ve Hadise Kurbanı Aileleri ile Malüllere Yardım Yasası, Madde 2.3.d.

15. Davacıların Avukatı Şefika Durduran ile 08/10/2011 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

16. Söz konusu önergeler için http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1342&tt=graphic&lang=11, (En son giriş tarihi 27/05/2011).

17. Ibid.

- Her iki taraftaki geriye kalan incelenabilir çalışmayı anlaşılmiş kapsamlı tarife çerçevesinde tamamlamak.
- Nisan 1981 Çalışma Şartları uyarınca 31 Temmuz 1997 Anlaşmasının uygulama şekli konusunda anlaşmak.¹⁸

Nisan 1981 Çalışma şartları uyarınca Kayıp Şahıslar Komitesi için bir Yönerge¹⁹ ortaya çıkmıştır. Bu yönerge çerçevesinde diğer hususlar yanında Kıbrıslı Rumlar tarafından atanacak bir insancıl üye, Kıbrıslı Türkler tarafından atanacak bir insancıl üye, üçüncü üye ise UKK tarafından seçilecek ve her iki tarafın anlaşması ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından atanacak bir memur olacaktır.

İlgili tüm taraflar ada kapsamında komitenin araştırma çalışmasında erişimi sağlamak için komite ile işbirliği içinde olmalıydılar. Komite ayrıca, sadece toplumlararası hadiseler ve Temmuz 1974 ve sonrasında gelişen olaylarda kayıp olarak rapor edilen vakaları incelemeye yetkilidir. Komitenin görev alanı ile en önemli noktalardan biri ise kayıp şahısların ölümleri ve bu ölümlerin sebepleriyle ilgili bulgular yapmak için sorumluluk yüklenme girişiminde bulunmayacaktır.²⁰ Böylece, komite her iki tarafın aşağıda incelenecek olan etkin soruşturma yapma yükümlülüğünü devralmamış olmaktadır. 1984 yılında üzerinde anlaşmaya varılan usul kuraları uyarınca da, uygulanacak olan usul şöyledir:

1. Kişisel veya kolektif vakalar mümkün olan tüm bilgilerle KŞK'ya sunulacaktır. KŞK her vakayı şahsın kayıp olduğu bölgeyle ilgili tarafa yönlendirecektir. Bu taraf tam bir araştırma yapma ve yazılı raporu KŞK'ya sunma görevini üstlenecektir. Her iki taraftan atanan KŞK üyeleri veya yardımcılarını kendi taraflarındaki bölgeyle ilgili soruşturmaları takip etmekle sorumludurlar ve üçüncü üye veya yardımcılarını da bu soruşturmalara katılmaya tamamıyla kabul edileceklerdir.

2.KŞK her iki taraftan ve UKK'nın Merkezi Araştırma Bürosundan sağlanan unsurları temel alarak şu kararları verecektir: yaşıyor varsayılıyor, ölü, görünen veya takip edilebilir başka iz bırakmadan kaybolmuş.

3. Eğer KŞK sunulan bilgiler temelinde bir sonuca ulaşamamışsa, bir KŞK üyesinin ricasıyla ek bir araştırma üstlenecektir. Üçüncü KŞK üyesi veya yardımcılarını veya meselenin durumuna göre her iki tarafın anlaşmasıyla KŞK tarafından görevlendirilen araştırmacılar da her ek araştırmaya katılacaklardır.²¹

KŞK'nın görev çerçevesi dâhilinde, bu projenin amacı, 1963-1964 ve 1974'te meydana gelen trajik olayların sonucunda listelenen şahısların gömü yerlerinden çıkarılması, kimliklerinin belirlenmesi ve iade edilmeleridir. Bu proje, kurbanların akrabalarının sevdiklerinin kalıntılarını almalarını, uygun cenaze törenleri düzenlemeleri ve uzun süren keder ve belirsizlik halinin sonlandırılmasına olanak sağlayacaktır. Devamında projenin iki toplumlu niteliği ile her türlü alanda iki toplumlu bilimsel ekiplerin katılımını da içeren projelere destek sağlanacaktır.²² Proje, kayıp şahısların gömü yerlerinden çıkarılmasıyla ilgili Arkeolojik Safha (Safha I), kurtarılan kalıntıların KŞK'nın antropoloji laboratuvarlarında analiz edilmesiyle ilgili Antropolo-

18. http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1344&tt=graphic&lang=13, (En son giriş tarihi 27/01/2012).

19. Yönerge için bkz Ek 5.

20. Ibid.

21. AİHM, Varnava ve diğerleri ile Türkiye, 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90, 10/01/2008, para 93.

22. http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1306 (En son giriş tarihi 27/05/2011).

jik Safha (Safha II), ve kimlik tespiti amacıyla kurbanların ailelerinden alınmış kan örneklerinin kalıntılardan elde edilen örneklerle karşılaştırılmasıyla ilgili Genetik Safhayı (Safha III) içerir. Ayrıca, kayıplarıyla ilgili zorlu işlemlerin yerine getirilmesi konularına çözüm getirmek amacıyla her iki toplumdaki ailelere yardım etmeyi amaçlayan Kalıntıların İadesini (Safha IV) de sağlamaktadır.²³

Yukarıdaki bilgilerin yanı sıra AİHM’de görülen Varnava ve diğeri ile Türkiye²⁴ davasında KŞK rolü ve görevleri ile ilgili olarak AİHM’de aşağıda belirtilen önemli bulgulara varmıştır:

- 1984 kurallarına göre “yol gösterici ilkeler”, “araştırmalar tamamen ilgili ailelerin yakınlarının menfaatlerine göre yapılacaktır bu yüzden onları ikna etmelidir.”²⁵
- Kayıp şahısların izini bulabilmek için mümkün olan her yol kullanılacaktır.²⁶
- Kayıp şahısların aileleri komiteye iletişim bilgileri verebilir ve bu bilgiler de komitenin ilgili üyesine verilecektir. Bu üye aileye “kayıp olan belirli şahısın akıbetiyle ilgili son bilgiyi” sağlayacaktır fakat belirli bir vakanın araştırılması sırasında komitenin herhangi bir üyesi tarafından kayıp yakınlarına hiçbir ara bilgi verilmemelidir.²⁷
- Komitenin tüm bulgu ve tutanakları kesinlikle gizlidir fakat bu kuralı ihlal etmeksizin kamu açıklaması veya raporlar yayımlanabilir. 1984 muhakeme usulü kurallarına göre, bir veya bir dizi toplantının kapanışında bir basın bildirisi ve arasıra ilerleme raporları da yayınlanacak.²⁸
- Şahsi üyeler basın veya medyaya gizlilik kuralı çerçevesinde eleştiriden veya ortak açıklamaya zıtlıktan veya herhangi bir propagandadan kaçınarak ek açıklamalar yapabilirler.²⁹
- KŞK usulünün katı gizlilik kuralı yüzünden, çalışmanın ilerleyişi ve sonuçları ile ilgili hiçbir detaylı bilgi bulunmamaktadır. Fakat Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından Güvenlik Konseyine sunulan Kıbrıs’taki Birleşmiş Milletler Operasyonu üzerine ilerleme raporlarının ilgili bölümlerinden görülmektedir ki komitenin çalışması Mayıs 1984’te her iki tarafta da sınırlı eşit sayıda vaka ile başladı (Belge. S/16596 of 1.6.1984, para. 51); ve 1986’ya kadar başlangıçtaki 168 şahsi vakanın araştırılmasında hatırı sayılır bir aşamaya varıldı, ek araştırma yapılan 40 vakada sunulan raporlarda (Belge. S/18102/Ek. 1, of 11 Haziran 1986, para. 15); bu alandaki ziyaretler ve görüşmelerle ilgili organizasyonda hiçbir zorlukla karşılaşılmasına rağmen gerçek zorluklar zaman geçmesi ile birlikte ve daha da önemlisi tanıkların işbirliği eksikliği sonucu ortaya çıktı.³⁰
- Orada komite tanıkların işbirliğinin kesinlikle esas olduğunu düşündüğünü belirtti fakat tanıklar bir şahsın kaybolmasıyla ilgili tam bilgi veremiyorlardı veya bu konuda genellikle isteksizdiler ve yetersiz bilgiye sahiptiler.
- Komite bir tanığı konuşmaya zorlayamazdı.³¹

23. Ibid.

24. Ibid.

25. Ibid 22, para 94.

26. Ibid.

27. Ibid.

28. Ibid 22, para 95.

29. Ibid.

30. Ibid 23, para 96.

31. Ibid.

- Tanıkların ifade verme konusundaki isteksizliğinin açıklaması komite tarafından kendilerine verdikleri bilginin kesinlikle gizli tutulacağı söylenmesine ve herhangi bir emniyet ve yargı kovuşturmasına maruz kalmayacaklarına dair güvence verilmesine rağmen kayıp olaylarında kendilerini veya başkalarını tövmet altında bırakma korkusuydu.

- Komite ilgili taraflara tanıkları tam ve eksiksiz bilgi verme konusunda teşvik etmeleri konusunda çağrıda bulundu.³²

- Komite, tanıkların korkularını daha fazla gidermek ve onlara en güçlü garantiyi vermek için, onların komite için sadece kayıp şahıslar konusu ile bağlantılı olarak onun emrinde yapılan eylemlerin takibi için herhangi bir yazılı veya sözlü ifade için herhangi bir emniyet ve/veya yargı kovuşturmasından muaf olacaklarına dair garanti verilmesi için alınabilecek önlemleri gözden geçirmektedir.³³

KŞK'nın çalışmaları sonucunda 321 kişinin kalıntıları tanımlanmış ve ailelerine teslim edilmiştir. (255 Kıbrıslı Rum ve 66 Kıbrıslı Türk).³⁴

KŞK'nın yapmış olduğu çalışmalar takdirle karşılanmakla beraber, bu çalışmalar devletin yapması gereken faaliyetleri uluslararası hukuk çerçevesinde Kuzey Kıbrıs otoritelerinin kayıp kişilere ve ailelerine karşı olan sorumluluklarını azaltmamaktadır. Bu sebepten ötürü, bu raporda KŞK'nın yapmış olduğu çalışmalar bilgi mahiyetinde kullanılmış, Kuzey Kıbrıs otoritelerinin insan hakları sorumluluklarını yerine getiren bir kurum olarak değerlendirilmemiştir.

Netice itibarıyla 2004 yılına kadar KŞK etkili bir çalışma yürütememiş ve ancak 2004 yılından sonra bazı kayıp kişilerin kalıntlarına ulaşabilmiştir. Bununla beraber, KŞK'nın yapmış olduğu çalışmalar kayıp şahısların gömü yerlerinden çıkarılması, kimliklerinin belirlenmesi ve iade edilmesi ile sınırlı olduğu için aşağıda daha detaylı inceleneceği üzere devletlerin kayıp şahısların ve ailelerin insan hakları konusundaki sorumluluklarını ortadan kaldırmamaktadır.

Bölüm II

Kayıplar konusunda Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Kuzey Kıbrıs'taki Kayıp Şahısların ve Ailelerinin İnsan Hakları

A) Uluslararası Sözleşmelerin KKTC İç Hukukundaki Yeri

KKTC'de Uluslararası antlaşmaların iç hukuktaki yerini Anayasa'nın 90. maddesi belirlemiştir ve bu maddenin 5. Paragrafına göre:

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar yasa hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi olarak görev yapan Yüksek Mahkeme'ye başvurulamaz.

Anayasa Mahkemesi sözkonusu maddeyi Ulusal Birlik Partisi ile KKTC Meclisi arasındaki davada yorumlarken AİHS'nin, iç hukukun parçası olduğu teyit edilmiştir.³⁵ Bu davada Anayasa Mahkemesi bu konuyu şöyle yorumlamıştır:

KKTC'de usulüne göre yürürlüğe konmuş uluslararası andlaşmalar sadece yasa hükmünde olmakla kalmayıp bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkeme-

32. Ibid 23, para 97.

33. Ibid.

34. Ibid 8.

35. Anayasa Mahkemesi, Ulusal Birlik Partisi ile KKTC Cumhuriyet Meclisi, Numara:3/2006 D. No:3/2006.

mize dahi başvurulamaz. Bir başka deyişle bunlar Anayasa ile aynı seviyededir ve diğer yasalardan üstündür şeklinde karar vermiştir.³⁶ | 17

Anayasa Mahkemesi AİHS'nin iç hukuktaki yeri ile ilgili olarak şu görüşte bulunmuştur:

1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, ona ek 1'inci protokol 1 ile birlikte Anayasamızın 90. madde hükümlerinde öngörüldüğü kriterlere uygun olarak 39/62 sayılı kanun ile Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından kabul edilmiştir. Sözü edilen 39/62 sayılı yasa, yürürlükte olan Anayasamızın Geçici 4'üncü maddesine göre halen yürürlükte ve KKTC Mahkemeleri olarak uygulamakla yükümlü olduğumuz mevzuat arasında yerini almaktadır.³⁷

İşkenceye Karşı Sözleşme, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin iç hukukta uygulanması ile ilgili Yüksek Mahkeme henüz bir karar vermiş değildir. Ancak onlarla aynı hukuki statüde olan Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ilgili olarak Yüksek Mahkeme karar verirken bu sözleşmeyi de göz önünde bulundurmıştır.³⁸ Tüm bu sözleşmelerin her birinin uygulanması konusunda karar olmasa dahi YİM yukarıda bahsedilen Anayasa Mahkemesi kararını geliştirerek usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş uluslararası sözleşmelerin iç hukuka olan etkileri ve uygulama alanı aşağıdaki gibi özetlenmiştir;

(a) Usulüne göre yürürlüğe konmuş, uluslararası sözleşmeler iç hukukun bir parçasıdır ve doğrudan uygulanabilen sözleşme hükümleri iç hukukta kendiliğinden uygulanır.

(b) Uluslararası sözleşmeler Anayasaya aykırı olsa bile uygulanır, bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiaları ileri sürülemez.

(c) Uluslararası sözleşme hükümlerinin iç hukuk hükümleri ile çatışması halinde uluslararası sözleşme hükümleri uygulanır.

(d) Uluslararası sözleşmelerin usulüne uygun kabulünden sonra yapılan Anayasal veya yasal iç hukuk düzenlemelerinin, açık veya kapalı bir şekilde uluslararası sözleşme hükümlerini iptal veya etkisiz hale getirmesi söz konusu değildir. Anlaşma hükümleri iç hukukta sonuçlarını doğurmaya devam eder.³⁹

Aynı zamanda, AİHM'in *Loizidou ile Türkiye*⁴⁰ kararından sonra Türkiye'yi, AİHS çerçevesinde Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'ta sınırlar ötesi sorumluluğunun olduğunu ve oradaki insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulabileceği kararını verdikten sonra, Kuzey Kıbrıs'taki insan hakları ihlalleri için AİHM'ne başvuru olanağı sağlanmıştır.

B) KKTC İç Hukukunun Parçası Olan Kayıp Şahısların ve Yakınlarının Haklarını Koruyan Uluslararası Sözleşmeler

AİHS, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezalandırmalara Karşı Sözleşme (İşkenceye Önleme Sözleşmesi), Her Türü Irk Ayrımcılığını Ortadan Kalkmasına Dair Sözleşme ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kayıp kişilerin ve ailelerinin hakları ile en çok ilgili olan ve KKTC iç hukukunun parçası olan sözleşmelerdendir. *Medeni ve Siyasi Haklar*

36. Ibid.

37. Ibid.

38. Yargıtay Ceza, 17/2005, D. 5/2005.

39. Yüksek İdare Mahkemesi 119/2003, D.20/2010 Mehmet S. Uğraşın ile KKTC Kamu Hizmeti Komisyonu Başkanlığı vasıtasıyla KKTC vd., sayfa 30.

40. AİHM, *Loizidou* ile. Türkiye, 15318/89, 11/1/1991 ve 3/4/1991, 18/12/1996.

18 | *Sözleşmesi, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, İşkenceye Karşı Sözleşme, Her Tür- lü Irk Ayrımcılığını Ortadan Kalkmasına Dair Sözleşme ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme* yasa ile onaylanıp iç hukukun parçası haline getirilmiş, AİHS ise Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından 1962 yılında onaylanmış olduğundan ötürü iç hukukun parçasıdır. Bununla beraber, kayıp şahısların ve ailelerinin haklarını en çok ilgilendiren sözleşme *Kayıp Şahısların Korunması* sözleşmesi henüz KKTC iç hukukunun parçası haline getirilmemiştir. Aynı zamanda, Uluslararası İnsancıl Hukuk kayıp kişiler ile ilgili geniş düzenlemeler yapmıştır ve birçoğu uluslararası geleneksel hukuk haline gelmiştir.

Aynı zamanda, AİHM'in Loizidou ile Türkiye kararından sonra Türkiye'yi, AİHS çerçe- vesinde Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'ta sınırlar ötesi sorumluluğunun olduğunu ve oradaki insan hakları ihallerinden sorumlu tutulabileceği kararını verdikten sonra, Kuzey Kıbrıs'taki insan hakları ihalleri için AİHM'ne başvuru olanağı sağlanmıştır.⁴¹

i) **Zorla Kaybedilmeye Karşı Sözleşme**

Bu sözleşme "zorla kaybedilmeyi" tanımlayan ve yasaklayan ilk evrensel sözleşmedir. Sözleşmenin 2. maddesi zorla kaybedilmeyi aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

"zorla kaybedilme" terimi, kişilerin, Devlet adına görev yapan veya Devletin yetkilen- dirmesi, desteği ve bilgisiyle hareket eden kişiler veya gruplar tarafından tutuklanması, gözäl- tına alınması, kaçırılması veya başka herhangi bir biçimde özgürlüklerinden yoksun bırakılma- sı; ardından söz konusu kişilerin kendi fiillerini reddetmeleri veya kaybolan kişinin nerede ve ne durumda olduğunu gizlemeleri ve sonuçta kayıp kişinin hukukun koruması dışında kalması durumunu anlatmak amacıyla kullanılır.⁴²

"Zorla kaybolmanın" önüne geçmek için bu sözleşme 4 yaklaşım belirlemiştir:

- Sorumluları yargılayarak cezasızlığa karşı mücadele etmek;
- Tutuklanan kişilerin devlet yetkilileri tarafından kayıt altına alınması, dış dün- ya ile bağlantı kurması ve özellikle avukatı ve ailesine tutuklanma yerinin bildirilmesiyle "zorla kaybolmanın" önüne geçilmesi;
- Geride kalan mağdurların hakları olan kayıp kişinin akıbetini bilmesi ve taz- minat alabilmesi;
- Sözleşmenin uygulanması için 10 uzmandan oluşan bir komite kurulması ve bu komitenin devletlerin sözleşmeyi nasıl uyguladığını denetlemesi. Ayrıca komitenin *habeas corpus* (yetkisiz tutukluluğun kaldırılması) emri verme yetkisi de vardır.

ii. **AİHS**

AİHS, Avrupa çapında insan hakları ve özgürlüklerini koruyan uluslararası bir sözleş- medir. Sözleşmenin denetim organı ise bu sözleşme uyarınca kurulan AİHM'dir. Sözleşmedeki herhangi bir hakkı sözleşmeye taraf bir devlet tarafından ihlal edilen bir kişi iç hukuk yollarını tükettikten sonra AİHM'e başvurabilir. AİHM kararları devletler üzerinde bağlayıcı olup, dev- letler AİHM'in kararlarını uygulamakla yükümlüdürler. Çok az kullanılan bir yöntem olmakla beraber devletler birbirleri aleyhine de AİHM'e başvurabilmektedir.⁴³

41. Ibid.

42. Ibid 4, Article 2.

43. Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi, <http://european-convention-on-human-rights.co.tv/>, (En son giriş tarihi 29/3/2011).

iii. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

29/2004 sayılı yasa ile onaylanıp iç hukukun parçası haline gelen *Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi*, BM Genel Meclisi tarafından kabul edilen çok taraflı bir antlaşmadır. Taraflara sivil ve siyasi haklara, yaşam hakkı, din özgürlüğü, konuşma özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, seçim hakkı, usulüne göre kanun yolundan faydalanma ve adil yargılanma hakkı dahil olmak üzere saygı duymayı taahhüt eder.⁴⁴ Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 28. Maddesi altında kurulan İnsan Hakları Komitesi taraf devletlerin Sivil ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesini uygulamasını gözlemleyen bir uluslararası uzmanlardan oluşsan bir birimdir.⁴⁵ Tüm taraf devletler Komiteye hakların nasıl uygulandığı ile ilgili düzenli raporlar sunmakla yükümlüdürler.⁴⁶ Komite her raporu inceleyip 'nihai gözlemler' şeklinde endişe ve tavsiyelerini taraf devlete yöneltir.⁴⁷ Bununla beraber, sözleşme Komitenin devletlerarası şikayetlerini değerlendirme yetkisi verir.⁴⁸ Ayrıca Sözleşmeye birinci seçmeli protokol, Komiteye Protokole taraf devletlerin Sözleşmeyi iddia edildiği gibi ihlal etmeyle ilgili şahsi şikayetleri inceleme yetkisi verir.⁴⁹ Ancak, birinci seçmeli protokol KKTC meclisi tarafından henüz onaylanmamıştır. Onaylanmış olsa dahi KKTC'nin sadece *de facto* bir devlet olmasından ötürü bu mekanizmaya doğrudan şikâyet edilmesi mümkün gözükmemektedir. Bir başka deyişle, KKTC bir devlet olarak Birleşmiş Milletlere üye olmadığından dolayı denetleme mekanizmasının dışındadır. Ancak, AİHM'nin kararları ışığında Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'ta "bölge dışı yargı alanı" olduğu kabul edilmiş olduğundan dolayı, Kuzey Kıbrıs'taki bir insan hakları ihlali nedeniyle İnsan Hakları Komitesine yapılan şikâyetten dolayı Türkiye Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin Kuzey Kıbrıs'ta uygulanmasından sorumlu tutulabilir.

iv. İşkenceyi Önleme Sözleşmesi

28/2004 sayılı yasa ile KKTC iç hukukunun parçası haline gelen *İşkenceyi Önleme Sözleşmesi*, BM'nin gözetimi altında dünya çapında işkenceyi önlemek amacıyla hazırlanmıştır. Sözleşme taraf devletleri işkenceyi önleme konusunda kendi yetki alanı içerisinde etkili önlemler almayı ve eğer işkence göreceklere dair bir sebep varsa kişilerin devletler tarafından kendi ülkelerine geri gönderilmesini yasaklar. *İşkenceyi Önleme Sözleşmesi*'nin tahtında kurulmuş olan *İşkenceye Karşı Komite* 10 bağımsız uzmandan oluşan ve taraf devletlerin *İşkenceye Karşı Sözleşmenin* nasıl uyguladığını gözlemleyen bir birimdir.⁵⁰ Sözleşmeye taraf tüm devletler sözleşmenin uygulanması ile ilgili olarak komiteye düzenli raporlar sunmak zorundadırlar.⁵¹ Komite her raporu inceleyip 'nihai gözlemler' şeklinde endişe ve tavsiyelerini taraf devlete yöneltir.⁵² Komite, Taraf Devletin egemenliği altındaki bir ülkede işkencenin sistematik olarak yapıldığına dair esaslı belirtilerin bulunduğunu gösteren bilgileri güvenilir kaynaklardan alması halinde, kendisine ulaşan bilginin incelenmesi ve bu amaçla söz konusu bilgi hakkında saptamalarını sunması için bu Taraf Devleti kendisiyle işbirliği yapmaya davet eder⁵³ veya hemen gizli bir araştırma yapmaları ve durumu Komiteye rapor etmeleri için görevlendirme kararı alır.⁵⁴ Taraf devletlerin birbirlerini sözleşmedeki yükümlülüklerini yerine getirmediklerine

44. <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm> (En son giriş tarihi 27/01/2012).

45. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi madde 28.

46. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi madde 40.1.b.

47. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi madde 40.4

48. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi madde 41.

49. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/index.htm> (En son giriş tarihi 18/10/2010)

50. İşkenceyi Önleme Sözleşmesi Madde 17.

51. İşkenceyi Önleme Sözleşmesi Madde 19.1.

52. İşkenceyi Önleme Sözleşmesi Madde 19.3.

53. İşkenceyi Önleme Sözleşmesi Madde 20.1.

54. İşkenceyi Önleme Sözleşmesi Madde 20.2.

dair komiteye şikâyetle bulunabilir.⁵⁵ Komite ayrıca, sözleşme hükümlerinin ihlal edilmesinden ötürü mağdur olduğunu iddia eden kişilerin yaptıkları şikâyetleri veya onlar adına yapılan şikâyetleri alma ve inceleme yetkisine sahiptir.⁵⁶

Yukarıda belirtildiği gibi burada da KKTC bir devlet olarak BM'ye üye olmadığından dolayı denetleme mekanizmasının dışındadır. Ancak, Türkiye İşkenceyi Önleme Sözleşmesi'nin Kuzey Kıbrıs'ta uygulanmasından sorumlu tutulabilir. 1-19 Kasım tarihlerinde gerçekleştirilen komitenin 45. Oturumunda komite Türkiye için 'nihai gözlemlerde' da bulunmuş ve Türkiye'nin Kıbrıs'taki kayıp şahıslarla ilgili insan hakları ihlallerinde bu sözleşme tahtında sorumlu olabileceğini kabul etmiştir.⁵⁷

v. Cenevre Sözleşmeleri ve Uluslararası Örf ve Adet Hukuku

Uluslararası İnsancıl Hukuk bir çok uluslararası sözleşme ile düzenlenmiştir; özellikle 1949 Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokoller ve savaş hukukunun belirli yönlerini kapsayan bir dizi diğer sözleşme ve protokoller buna dahildir. Cenevre Sözleşmesi I, II, III, IV 23/5/1962 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından onaylanmış ve KKTC Anayasa'sının geçici 4. Maddesi uyarınca da KKTC iç hukukunun parçasıdır.

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, Uluslararası Örf ve Adet Hukukunu "hukuk olarak kabul edilen genel bir uygulama"⁵⁸ olarak tanımlar ve geleneksel hukuk kurallarının yapı taşı olarak tüm devletleri bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır.⁵⁹ Geleneksel insancıl hukuk ilkeleri kayıp şahısların ve ailelerinin haklarını da koruyup saygı gösterilmesini sağlamaktadır.

Henckaerts and Beck'e göre:

Uluslararası Örf ve Adet Hukukunda bir kuralın varolmasının iki unsuru gerektirdiği konusunda genellikle fikir birliğine varılmıştır; bunlar Devlet uygulaması (*usus*) ve yasanın niteliğine bağlı hukuki mesele olarak (*opinio juris sive necessitatis*) böyle bir uygulamanın kuralın doğasına bağlı olarak gerekliliğine, yasaklanmasına veya izin verilmesine olan inanıştır.⁶⁰

Bununla beraber, uluslar arası geleneksel hukuk haline gelen insancıl hukuk hükümleri devletler sözleşmelere taraf olmasa dahi onlar için bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

Kayıplar konusu uluslar arası geleneksel hukukun ve insancıl hukukun parçası olması bu konunun ne kadar önemli bir mesele olduğunun başka bir göstergesi olarak nitelendirilebilir.

C) KKTC'de Kayıp Şahısların ve Ailelerinin Hakları ve Uluslararası Sözleşmeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi

i) Yaşam Hakkı

Yaşam hakkı ilk sayılan haktır çünkü tüm hakların en temel olanıdır. Eğer bir kişi yaşam hakkından keyfi olarak mahrum bırakılırsa diğer tüm haklar anlamsız olacaktır. Bu hakkın temel olma niteliği ayrıca hakkın "geri alınamaz" nitelikte olmasında belirgindir: Savaş zama-

55. İşkenceyi Önleme Sözleşmesi Madde 21.

56. İşkenceyi Önleme Sözleşmesi Madde 22.

57. http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.TUR.CO.3_en.pdf (En son giriş tarihi 27/01/2012).

58. Uluslararası Adalet Mahkemesi Statüsü, Madde 38(1)(b).

59. Henckaerts and Beck, International Customary Law Book I: Regulations, Birleşik Krallık 2005.

60. Ibid, sayfa 39.

nında ve ulusun varlığını tehdit eden diğer olağan üstü durumlarda bile bu hak esirgenemez. KKTC iç hukukunun parçası olan, AİHS, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi yaşam hakkını koruyan sözleşmelerdir. Bununla beraber Uluslar arası İnsancıl Hukukun parçası olan Cenevre Sözleşmelerinin Ortak 3. Maddesi de yaşam hakkını şöyle korumaktadır:

Kişiye ve yaşama karşı şiddet, özellikle tüm sivillerin ve savaş dışı kişilerin öldürülmesi. Cenevre Sözleşmelerinin dördünün tümü korunan kişilerin “kasıtlı öldürülmesini” bir ağır ihlal olarak belirler.

Cinayetin yasaklanması Cenevre Sözleşmelerinin I. ve II. Ek Protokolleri tarafından temel bir garanti olarak tanınır.

Cinayet aynı zamanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünde uluslararası ve uluslararası olmayan silahlı çatışmalar hakkında ve eski Yugoslavya, Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemelerinin ve Sierra Leone için özel mahkemesinin kuralları kapsamında bir savaş suçu olarak belirlenmiştir.⁶¹ Bununla beraber, “meşru savaş filleri sonucunda meydana gelen ölümler” uluslar arası insancıl hukuka uygun olarak meydana gelen öldürme eylemleri yaşam hakkının ihlali anlamına gelmemektedir.⁶²

AİHS’in 2. Maddesi yaşam hakkını şöyle düzenlemiştir:

1. Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez.

2. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurma keskin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış

sayılmaz;

a) Bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması için;

b) Usulüne uygun olarak yakalamak için veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önlemek için;

c) Ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için. AİHS’nin 1. Maddesine göre devletler kendi yetki alanları içinde bulunan herkese AİHS’de açıklanan hak ve özgürlükleri tanır. AİHS’nin 2. maddesi de sözleşmede sayılan ilk hak olan yaşam hakkıdır. Yaşam hakkı sadece bireylerin yaşamına hukuk dışı olarak son verilmesini önlemek yükümlülüğü değil bununla beraber kendi yetki alanları içerisinde bazı durumlarda, örneğin devlet görevlileri tarafından güç kullanımı sonucunda kişilerin öldürüldükleri durumlarda bir takım etkin resmi soruşturma şeklinin bulunmasını gerektirmektedir.⁶³

AİHM, Loizidou ile Türkiye ve Kıbrıs ile Türkiye davalarında Türkiye’nin Kıbrıs’ın kuzeyine gerçekleştirdiği askeri müdahalenin ve burada bir yerel alt yönetiminin kurulmasının bir sonucu olarak buradaki nüfusun Türkiye’nin “yetki alanı” içine girdiğini ve bu nedenle Türkiye’nin hem Kuzey Kıbrıs’taki eylemleri hem de bu idarenin eyleminden dolayı Sözleş-

61. Ibid 2 , sayfa 372.

62. Korff, Douwe **Yaşam hakkı**. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 2. maddesinin uygulanmasına dair kılavuz kitap, İnsan Hakları ve Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Avrupa Konseyi 2006, sayfa 55.

63. Ibid, sayfa 7.

me uyarınca sorumlu olduğu sonucuna varmıştır.⁶⁴ Bu bağlamda Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'taki Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum kayıpların akıbetlerinin ne olduğu konusunda sorumluluğu vardır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye'ye AİHM'de açmış olduğu davada aşağıdaki şekilde talepte bulunmuştur,⁶⁵

Kıbrıs Cumhuriyeti Mahkemeden sunulan olgulara göre 2. Maddenin hem usul hem de maddi yükümlülükler açısından devam eden ihlalin olduğunu bulgusuna varmasını talep etti.⁶⁶ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başvurusunda, davalı Devlet yetkililerin devamlı olarak kayıp şahısların akıbetiyle ilgili herhangi bir araştırma yürütmemesi sebebiyle usul ihlali idari uygulama gereği yapılmış olduğunu iddia etmiştir.⁶⁷

Kıbrıs Cumhuriyeti yine Mahkemeden davalı Devletin hayatı tehdit eden şartlarda kaybedildiği bilinen ve aslında davalı Devlet tarafından yaratılan kayıp şahısların yaşam hakkını korumak için gerekli işlevsel önlemleri alma konusundaki başarısızlığı konusunda bulgu yapıp deklere etmesini talep etti.⁶⁸

AİHM ise bu başvuruda şöyle bir karar vermiştir:

Mahkemenin açıklamasına göre Türk askerleri veya onların suç ortakları tarafından gerçekleşen öldürmelerle ilgili sunulan kanıt mahkemenin önündeki başvurunun kapsamı dışında kalan bir dönemle alakalıdır. Mahkeme, davacı hükümetin, sunmuş olduğu olguların kayıp şahısların herhangi biri açısından Sözleşmenin 2.maddesinin ihlalini esaslı bir şekilde ihlal edilmesinin kabul edilemez olduğu sonucuna varmıştır.⁶⁹

Bununla beraber, davacı devletin talepleri yaşam hakkını korumakla ilgili 2.Madde uyarınca Sözleşmeyi imzalayan Devletin usul yükümlülüğü kapsamında incelenmelidir. Yine usul yükümlülüğü bir kişinin son olarak devlet temsilcileri tarafından görüldüğü ve daha sonra yaşamın tehdit edildiği bir durumda kaybolduğu düşünüldüğü iddia edilen bir kanıt üzerine ortaya çıkar.⁷⁰ Davalı Devletin yetkilileri sonraki kayıpların durumları ile ilgili korkmalarının gerçek sebebinin var olduğu durumlarda alıkonulduktan sonra kaybolmalarıyla ilgili kayıp yakınlarının iddialarıyla ilgili hiçbir zaman herhangi bir araştırma üstlenmemiştir. Mahkeme, davacı hükümetle davalı Devletin meseleyle ilgili usul yükümlülüğünün KŞK nin araştırma çalışmasına katkı koymasıyla iptal edilemeyeceği konusunda fikir birliğindedir. Komisyon gibi Mahkemenin açıklamasına göre, KŞKnin usullerinin oluşma amaçları olan insancıl hedef için şüphesiz yararlı olmalarına rağmen, kendi kendilerine Sözleşmenin 2. Maddesinin gerektirdiği gibi etkili bir araştırma standardını karşılamak açısından, özellikle o birimin dar kapsamı ışığında yeterli değildir.⁷¹ Yukarıdaki değerlendirmelerden Mahkemenin vardığı sonuca göre davalı Devlet yetkililerinin yaşam tehdit eden şartlarda kaybolan Kıbrıslı Rum şahısların akıbetini belirleme ile ilgili yürütmüş oldukları araştırmada başarısız olmalarından dolayı 2. Maddenin sürekli bir ihlali sözkonusu olmuştur.⁷²

AİHM Büyük Daire'nin verdiği kararda Varnava ve diğerleri ile Türkiye davasında başvurucular, KŞK tarafından bir kayıp kişinin bulunmasından sonra yapılan başvuruda AİHM'den talebi şöyleydi:

64. Ibid 62, sayfa 57.

65. AİHM, 25781/94, Kıbrıs ile Türkiye,10/5/2001.

66. Ibid, para 123.

67. Ibid 65, para 124.

68. Ibid 65, para 126.

69. Ibid 65, para 130.

70. Ibid 65, para 132.

71. Ibid 65, para 135.

72. Ibid 65, para 136.

Davalı Hükümet açısından, başlattıkları askeri operasyonlar sonucunda en son görülen yaşamı tehdit eder şekilde görülen kayıpların akıbetinin ne olduğu konusunda hızlı, bağımsız, etkili ve tam kapsamlı yaşamı tehdit eden şartlarda, acil bir yükümlülük doğmuştur. Mahkeme KŞK ile ilgili herhangi bir son gelişmeyi dikkate almadılar çünkü sadece son zamanlarda bir vakada başarı olmuştu ve KŞK'nın herhangi bir ölüm veya kaybolmayı etkili bir şekilde araştırma olasılığı hala yoktu.⁷³

AİHM ise bu davada sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu bağlamda, KŞK'nın yapmış olduğu çalışmalar otoritelerin yaşam hakkı çerçevesinde etkin soruşturma yükümlülüklerini ortadan kaldırmamakta ve otoriteler AİHM içtihatı çerçevesinde etkin bir soruşturma yapmadıkları oranda AİHS'nin 2. maddesi olan yaşam hakkını ihlal etmiş olmaktadır.

ii) İşkence Yasağı

Bir kişinin Devlet görevlileri veya resmi yetkililer adına veya onların onayı ile hareket eden kimselerce kayıt dışı olarak alıkonulması ve bu süreçten sonra alıkonulan kişinin başına gelenler hakkında hiçbir bilgi verilmeyişinin yarattığı acı dolayısıyla veya kaybolan kişinin alıkonulduğu sırada işkence görmesi durumunda işkence yasağının kapsamına girebilir.

AİHS'nin 3. maddesi olan işkence yasağı, AİHM'in kararlarında sıklıkla belirttiği gibi demokratik toplumların en temel değerlerinden birini içermektedir. AİHS'nin 3. Maddesine göre:

Hiç kimse işkence veya insanlık dışı veya küçük düşürücü muameleye veya cezaya maruz bırakılmayacaktır.

İşkence yasağı, kişinin vücut bütünlüğü ve vücut dokunulmazlığı hakkını ihlal eden ve diğer bütün insanlık dışı, zalimane ve onur kırıcı muamele ve cezaları içine alan, kayıtsız şartsız ve koşulsuz bir yasaktır. İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 1. maddesine göre işkence şöyle tanımlanmıştır:

Bir kimseye karşı, kendisinden itiraf almak veya üçüncü kişi hakkında bilgi edinmek, kendisinin veya üçüncü kişinin yaptığı veya yaptığında kuşkuyla bir eylem nedeniyle cezalandırmak veya kendisini veya üçüncü kişiyi korkutmak veya zorlamak amacıyla veya ayırmacıya dayanan her hangi bir sebeple, bir kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir başka kişi tarafından veya bu görevlinin veya kişinin teşviki veya rızası veya muvafakatiyle işlenen ve işlendiği kimseye fiziksel veya ruhsal olarak ağır acı veya ıstırap veren herhangi bir fiildir. Kanuni yaptırımlardan kaynaklanan veya yaptırımın doğasında bulunan veya bu yaptırımlarla rastlaşan acı veya ıstırap, işkence sayılmaz.

Bunun yanında, İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 16. maddesi altında işkence oluşturmayan diğer eylemler başlığı altında düzenlen diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza ise birinci maddede tanımlanan işkenceye varmayan fiillerinin bir kamu görevlisi ve resmi sıfatla hareket eden bir diğer kimse tarafından veya bu kimsenin teşviki veya rızası veya muvafakati ile işlenmesi halinde olur.⁷⁴

Uluslararası Geleneksel İnsancıl Hukuka göre de işkence yaslanmıştır. Cenevre Sözleşmelerinin 3. Ortak Maddesi sivillere ve şahıslara karşı "zalimce muamele ve işkence"yi ve

73. AİHM Büyük Daire, Varnava ve Diğerleri ile Türkiye, 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/92 ve 16073/90), 18/09/2009, para 175.

74. İşkenceyi Önleme Sözleşmesi Madde 16.

“sivil kişilerin ve *hors de combat* (savaş dışı) askerlerin haysiyetine karşı, özellikle aşağılayıcı ve küçük düşürücü davranış”ı yasaklar. İşkence ve zalim davranış dört Cenevre Sözleşmesinin belirli hükümleri ile de yasaklanmıştır. Buna ek olarak, “işkence ve insanlık dışı davranış” ve “kasten vücutta ve sağlıkta büyük acıya ve ciddi yaralanmaya sebebiyet vermek” Cenevre Sözleşmelerine göre mezar ihlallerinin nedenini belirtir ve Uluslararası Ceza Mahkemesi Kanununa göre bunlar savaş suçlarıdır.⁷⁵

İşkence uluslar arası hukukta bir *jus cogen* (amir hüküm) normu olup işkence yasasına, uluslar arası anlaşmalar çerçevesinde çekince koymak ve savaş hallerinde dahi askıya almak hukuk dışı kabul edilmektedir. İşkenceyi yasaklayan tüm uluslar arası sözleşmelerin en temel ortak özelliği işkencenin mutlak bir şekilde yasaklanmış olup olağanüstü hallerde dahi işkence yasasının devletler tarafından askıya alınmasının hukuken mümkün olmayışındır.

AİHM kayıp vakalarını 3. Madde kapsamında birçok davada ele almıştır. *AİHM nezdinde Kayıp vakaları*, bir kişinin Devlet görevlileri veya resmi yetkililer adına veya onların onayı ile hareket eden kimselerce kayıt dışı olarak alıkonulması durumunda ortaya çıkar. Kayıt dışı alıkoyma uygulamaları çoğunlukla kayıp kişinin öldüğünün teyid edilmesi veya kayıp kişinin akıbeti konusunda mutlak bir sessizliğe bürünülmesi ve aile fertlerinin o kişinin öldüğüne inanmaları ile sonuçlanır. Böylesi bir durum iki soruyu gündeme getirir: kayıt dışı olarak alıkonulan kişinin onuru nasıl etkilenir? ve kayıp kişinin ailesi ve sevenleri bu durumdan nasıl etkilenir?⁷⁶ AİHM kaybedilme olgusunun kayıp kişi üzerindeki etkisinin incelenmesinin bir görev olduğunu kabul etmektedir. AİHM bazı durumlarda kişilerin “kaybolmadan” önce kötü muamele gördüğüne ilişkin deliller olabileceğini ve bunun 3. Maddenin kapsamına gireceğini de kabul etmektedir.⁷⁷ Bununla beraber, kayıp şahısın akıbetinin devlet tarafından etkin bir şekilde araştırılmayışının aile fertleri üzerinde doğuracağı olumsuz etkiler AİHS’nin 3. Maddesi tahtında öne çıkan konudur.

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Türkiye aleyhine AİHM’de açmış olduğu davada, kayıp vakaları ile ilgili olarak AİHM’den kayıp şahısların ailelerinin sürekli acı çekmesinin ayrıca Sözleşmenin 3. Maddesinin “ağır” bir ihlali olduğunu göz önünde bulundurması talebinde bulunmuştur.⁷⁸ AİHM bu talebi incelerken aşağıdaki hususu göz önünde bulundurarak karar vermiştir:

“Kayıp şahısın” 3. Madde karşıtı bir davranışın mağduru olup olmadığı, ilgili şahısın çektiği acıya duygusal stresten farklı olarak bir boyut ve karakter veren ve mağdur yakınlarının da kaçınılmaz olarak uğradıkları ciddi insan hakları ihlalinin sebebiyet verdiği özel unsurların varoluşuna bağlıdır. İlgili öğeler, bu bağlamda, aile bağının yakınlığı, belirli bir ağırlıkta ebeveyn-çocuk bağı-ilişkinin özel durumları, söz konusu olaylara aile üyesinin ne derece tanık olduğu, aile üyesinin kayıp şahısla ilgili bilgi elde etmek için yapılan girişimlere ne kadar dahil olduğu ve yetkililerin bu soruşturmalara tepki verme şeklini içerir. Mahkeme bir kez daha böyle bir şiddetin temelinde aile üyesinin kaybolması gerçeğinin değil fakat yetkililerin dikkatine bu konu getirildiğinde durumla ilgili tepki ve tutumlarının yatmakta olduğunu hatırlatır. Özellikle ikinci bahsedilenle ilgili bir kayıp yakını yetkililerin hareketi sonucu mağdur olduğuna dair doğrudan dava açabilir.⁷⁹

75. <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>, sayfa 376.

76. Reidy, Aisling, İşkencenin Yasaklanması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. Maddesi’nin uygulanmasına ilişkin Kılavuz, İnsan hakları el kitapları, No.6, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü F-67075 Strasbourg Cedex,2002, sayfa 50.

77. Ibid, sayfa 51

78. Ibid 65,para 154.

79. Ibid 65, para 156.

Bir başka insan hakları denetleme mekanizması olan İşkenceye Karşı Komite, 1-19 Kasım 2010 tarihindeki 44. Oturumunda Türkiye'yi ilgilendiren İşkenceye karşı Komitenin Sonuçlandırıcı gözlemlerinde etkin bir soruşturma yapmaması konusunda şöyle bir "nihai gözlem" yapmıştır:

Komite taraf Devletten kaybolma vakaları için yapılan araştırmanın ilerlemesiyle ilgili bilgi eksikliği olması konusunda endişelenmektedir. Kaybolma vakalarını araştırırken ilerleme konusunda bilgi eksikliğinin olması taraf Devletin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine göre (Kıbrıs ile Türkiye ve Timurtaş ile Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde) 2 3 ve 5. Maddelerini ihlal ettiğini gösterir. Komite şu konuların eksikliği ile ilgili de endişelenmektedir: (a) bu tarz vakalar için yapılan araştırmalarla ilgili bilginin etkili bağımsız ve şeffaf olması ve uygunsuz faillerin cezalandırılıp mahkum edilmeleri; ve (b) kaybolan şahısların ailelerine bu tip araştırma sonuçlarının ve kovuşturmaların geç bildirilmesi. Bu araştırma eksikliği ve takibi Sözleşmeye göre, taraf Devletin yükümlülüklerini yerine getirmekle ilgili başarısızlığı konusunda önemli soruları gündeme getirir. Avrupa İnsan Hakları mahkemesi tarafından sonuçlandırıldığı gibi, mağdur yakınları ile ilgili sürekli bir ihlal teşkil eder(12 ve 13. maddeler). Taraf Devlet iddia edilen kayıplarla ilgili tüm önemli vakalarda, etkili, şeffaf ve bağımsız araştırmaları temin etmek için hızlı önlemler almalıdır, buna Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından belirlenenler (Kıbrıs ile Türkiye ve Timurtaş ile Türkiye) ve "Zorla ve İstek Dışı Kaybolmalarla" ilgili Çalışma Grubunun tanımladıkları da dahildir. Taraf Devlet gerektiği şekilde kovuşturmaları yürütmek zorundadır. Taraf Devlet mağdur yakınlarına bu tür araştırmalar ve kovuşturmalarla ilgili bildirimde bulunmalıdır. Komite buna ilaveten taraf Devleti, Tüm Şahısların Zorla Kaybedilmeye Karşı Sözleşmeyi imzalamak ve onaylamaya davet eder.⁸⁰

Varnava ve diğerleri ile Türkiye davasında⁸¹ davacıların şikayeti 34 yıldır sevdiklerinden haber almadan hergün acı ve stress çektikleri ve son dönemlerdeki gazete raporlarına göre bazı kayıp şahısların Türk ordusu biyokimya laboratuvarlarında kobay olarak kullanıldıkları haberleriyle daha da kötüleşmeleri konusundaydı.⁸²

AİHM Kıbrıs ile Türkiye davasındaki ilkeler ışığında bu davada şöyle karar vermiştir:

Kaybolma hadisesi belirsizlik acısı çeken ve sevdiklerinin akıbetiyle ilgili habersiz bırakılan kayıp yakınlarına büyük bir belirsizlik ve elem yüklemektedir. Bu yüzden Mahkemenin çok önceden kabul edilen içtihatı çerçevesinde kayıp yakınlarının bu durumunu 3.Maddeye aykırı olarak insanlık dışı ve aşağılayıcı bir durum olabilir.⁸³ Mahkeme önündeki davada bu bulgudan farklı olarak herhangi bir dayanak bulmamıştır. Kayıp yakınlarının çektiği çilenin süresinin gereğinden fazla uzaması ve onların yakın aile fertlerinin akıbetini bilip onların derin tedirginliği karşısında resmi makamların ilgisiz tutumu durumun gerektiği şekilde şiddet zaruri düzeyine ulaştığını ortaya koyar. Buna göre davacılar açısından 3.Maddenin ihlali söz konusudur.⁸⁴

Kayıp kişilerin akıbetinin araştırılmaması kayıp kişinin yaşam hakkını ihlal etmiş olmasının yanında, kayıp kişinin ailesinin de işkence yasağı çerçevesinde hakları devam eden şekilde ihlal edilmektedir. Türkiye'nin araştırma sorumluluğu sadece Kıbrıslı Rum kayıplarla sınırlı olmayıp, yetki alanında olan ve özellikle akıbetinin ne olduğu konusunda yeterli bilgi bulunan

80. İşkenceye Karşı Komite, 44. Nihai Gözlemler, Türkiye, 20/01/2011, para 9. http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.TUR.CO.3_en.pdf (En son giriş tarihi 21/5/2011).

81. Ibid 75, para 197.

82. Ibid.

83. Ibid 75, para 200.

84. Ibid 75, para, 202.

Kıbrıslı Türk kayıpların araştırılmamasından da işkence yasağı çerçevesinde sorumlu tutabilmesi mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda, Kuzey Kıbrıs otoritelerinin KŞK'nın araştırmalarının yanında AİHM'in belirlediği kriterler çerçevesinde Kuzey Kıbrıs'ta etnik ayırım yapmaksızın etkin bir araştırma yapmaları gerekmektedir.

iii) Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği

Kayıp vakalarını önlemek için uluslar arası insan hakları hukuku ve uluslar arası insancıl hukuk geniş bir alan yaratmıştır. Buna örnek olarak gerekli kimlik bilgilerini uygun bir şekilde kaydetmek hususu verilebilir.⁸⁵

AİHS'nin 5. maddesi kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını şöyle düzenlemiştir:

1. Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve yasada belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

a) Kişinin yetkili mahkeme tarafından mahkûm edilmesi üzerine usulüne uygun olarak hapsedilmesi;

b) Bir mahkeme tarafından, yasaya uygun olarak, verilen bir karara riayetsizlikten dolayı veya yasanın koyduğu bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak için usulüne uygun olarak yakalanması veya tutuluadurumdaabulundurulması;

c) Bir suç işlediği hakkında geçerli şüphe bulunan veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olmak zorunluluğu inancını doğuran makul nedenlerin bulunması dolayısıyla, bir kimsenin yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulu durumda bulundurulması;

d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulu durumda bulundurulması veya kendisinin yetkili merci önüne çıkarılması için usulüne uygun olarak tutuluadurumdaabulundurulması;

e) Bulaşıcı hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastasının, bir alkoliğin, uyuşturucu madde bağımlısı bir kişinin veya bir serserinin usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması;

f) Bir kişinin usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alı konmasını veya kendisi hakkında sınır dışı etme ya da geriverme işleminin yürütülmekte olması nedeniyle usulüne uygun olarak yakalanması veya tutuluadurumdaabulundurulması;

2. Yakalanan her kişiye, yakalama nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda ve anladığıbiradilleabildirilir.

3. Bu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulu durumda bulunan herkes hemen bir yargıç veya adli görev yapmaya yasayla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılır; kendisinin makul bir süre içinde yargılanmaya veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutuklu durumda bulunma nedeniyle özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, özgürlük kısıtlamasının yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar vermesi

85. Missing Persons: The handbook for Parliament members, No 17, 2009. <http://www.ipu.org/PDF/publications/missing09-e.pdf>. (En son giriş tarihi 26/08/2011.)

ve yasaya aykırı görülmesi halinde kendisini serbest bırakması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu madde hükümlerine aykırı olarak yapılmış bir yakalama veya tutulu kalma işleminin mağduru olan herkesin tazminata istemeye hakkı vardır.

AİHS'in 5. Maddesi, bireyin insan haklarının korunmasına ilişkin önemli bir hususa işaret etmektedir.

Kişisel özgürlük, herkesin genel olarak faydalanması gereken temel bir koşuldur. Kişisel özgürlükten mahrumiyet, aile hayatı ve özel hayat hakkından, toplantı özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve serbest dolaşım özgürlüğü gibi pek çok diğer hak ve özgürlükten istifade edilmesini doğrudan ve olumsuz olarak etkileyebilecek bir şeydir. Ayrıca, herhangi bir özgürlükten mahrumiyet, söz konusu kişiyi son derece hassas bir konuma düşürerek işkence ve insanlık dışı ve küçük düşürücü muameleye maruz kalma riskiyle karşı karşıya bırakacaktır.⁸⁶

Uluslar arası Geleneksel İnsancıl Hukuk ilkelerine göre:

Kayıp şahısların hesabını verme yükümlülüğü imkanlar ölçüsünde bir yükümlülüktür. Uyuşmazlıktaki her taraf bu bağlamda en iyi çabayı ortaya koymalıdır. Buna uyuşmazlık sonucu kayıp olarak rapor edilen şahısların aranması ve de aranmasını teşvik etmesi dahildir. Bu yükümlülüğün parçası olarak uyuşmazlıktaki her taraf, özgürlüğünden mahrum edilen ve ölmüş olan kişilerin kayıtlarını tutma görevi vardır.⁸⁷

Kıbrıslı Rum kayıpların 1974 yılında kaybolmadan önce özgürlüklerinden mahrum bırakılmış olmaları hususu AİHM'de dava konusu olmuştur. Kıbrıs ile Türkiye davasında davacı taraf olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 5. Madde ile ilgili talebi şöyleydi:

Davacı Hükümetin savunduğu şuydu ki Sözleşmenin 5.Maddesi davalı Hükümet tarafından idari uygulama gereği ihlal edilmiştir.⁸⁸ Davacı Hükümete göre, davalı devletin yetkililerinin iyi belgelenmiş ve o sırada mevcut şartlarda büyük fakat belirsiz sayıdaki Kıbrıslı Rum kayıp şahsın alıkonulması ve buna muteakip kaybolmaları ile ilgili hızlı ve etkili araştırma yürütme konusundaki başarısızlığı, 5.Maddede var olan usul yükümlülüklerinin ihlaline neden olmuştur. Davacı Hükümet iddialarını yineleyerek davalı Devleti kayıp şahısların akıbetiyle ilgili sorumlu varsaydı çünkü kanıtların net bir şekilde gösterdiğine göre, kayıplar son olarak Türk ordusu veya onların temsilcilerinin kontrolünde ve gözetiminde görülmüşlerdi.⁸⁹ Ayrıca, kayıp şahısların alıkonulması 5.Maddenin gerektirdiklerine atfen mazur gösterilemezdi ve bu hukuğa aykırı bir durumdu. Davacı Hükümetin bu bağlamda iddiası, kaybolma riskine karşı korunma için herhangi bir başka etkili önlem alınmayan ve yetkililer ile temsilcileri tarafından alıkonulan şahısların doğru ve güvenilir kayıtlarını tutma konusunda başarısız oldukları yönündedir.⁹⁰

AİHM bu başvuru sonucunda AİHS'in 5. maddesinin ihlal edildiğini aşağıdaki gerekçeyle dayanarak kabul etmiştir:

86. Monica Macovei, Kişinin özgürlük ve güvenlik hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. Maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz, İnsan Hakları Kitapçıkları, No. 5, Council of Europe, 2002, sayfa 10.

87. <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>, sayfa 426.

88. Ibid 65, para 142.

89. Ibid 65, para 143.

90. Ibid 65, para 144.

Mahkeme en başta bir kişinin teyit edilmemiş bir şekilde alıkonulmasının Sözleşmenin 5.Maddesindeki kişi güvenliği ve bağımsızlığını güvence altına almayı tamamen geçersiz kılmakta olduğunu vurgular ve bu durum bu maddenin en ağır ihlalidir. Bir kişi üzerinde kontrol üstlenmek durumunda olduğunda yetkililer bu kişinin nerede olduğunu açıklamakla ilgili yükümlüdürler. Bu yüzden ki, 5.Maddeye göre, yetkililer kaybolma riskine karşı korumak için etkin önlemler almalı ve bir şahsın gözetimine alınıp ve o günden sonra bir daha görülmediği iddiasına karşı hızlı ve etkili bir araştırma yürütmek zorundadırlar. (bkz Kurt v. Türkiye kararı 25 Mayıs 1998, Raporlar 1998-III, p. 1185, § 124).⁹¹

Mahkeme tersi iddia edilemez bir delil olan Kıbrıslı Rumların Türk veya Kıbrıslı Türk güçleri tarafından tutulmasına atıfta bulunur. Alıkonulan kişilerle ilgili alıkonulma yeri ve tarihi veya kimlikleri ile ilgili tutulan herhangi bir kayıt belirtisi yoktur. İnsancıl bir bakış açısından, bunların yapılmaması o dönemlerdeki savaş ve genel anlamda ilişkilerin gerginliği ve karmaşasına atıfta bulunularak mazur görülemezdi. Sözleşmenin 5.Maddesi açısından görüldüğü gibi, bu tip bilgilerin eksikliği kayıp şahısların yakınlarının sonrakilerin akıbeti ile ilgili endişelerini gidermek mümkün olmadı. Her ne kadar gözetimine alınanları isimlendirmek mümkün olmasa da davalı Devlet kayıpların hesabını vermek için başka soruşturmalar yapmalıydı. Daha önce belirtildiği gibi Türkler tarafından gözetimine alınan Kıbrıslı Rum kayıp şahıslarla ilgili yeni delillere resmi bir tepki olmamıştır.⁹²

Mahkeme bu ithamı Sözleşmenin 5. Maddesindeki usul şartları açısından ve Sözleşmeye akit davalı Hükümet üzerinde intikal eden yükümlülük üzerine değerlendirmiştir. Komisyon gibi, KŞK tarafından üstlenilen insancıl çalışmanın değerini sorgulamadan, Mahkeme de bu yükümlülüklerin KŞK'nın araştırma niteliğine atfen iptal edilemeyeceğini yinelemiştir.⁹³ Mahkemenin sonucuna göre, gözden geçirilmekte olan dönem süresince, kayboldukları zaman gözetiminde bulduklarına dair iddialar bulunan kayıp Kıbrıslı Rumların, nerede oldukları ve akıbetiyle ilgili, davalı Hükümet yetkililerinin etkin bir araştırma yapma konusundaki başarısızlığı, Sözleşmenin 5.Maddesini devam eder şekilde ihlal etmiştir.⁹⁴

Varnava ve diğerleri ile Türkiye davasında⁹⁵ başvuruçular aşağıdaki gerekçelere dayanarak AİHS'in 5. Maddesinin ihlal edildiğini iddia etmiştir:

Davacıların iddiasına göre usul açısından bir ihlali ortaya çıkmıştır çünkü tüm kayıp erkekler kayboldukları anda veya hemen sonra en son canlı olarak davalı hükümetin kontrolü altında bulunan bölgede görülmüşlerdi. Bu bağlamda, erkeklerin alıkonulduğuna veya Türk ordusu veya güçlerinin kontrolü altında bulduklarına dair, davalı Hükümeti onların akıbetlerinden ve kaderlerinden sorumlu olduğuna, onlarla ilgili hesap verme ve hızlı etkin bağımsız ve tam bir araştırma yürütme yükümlülüğü ortaya çıkmıştır.⁹⁶

AİHM, Kıbrıs ile Türkiye davasındaki ilkelere ve huzurundaki davanın olgularına dayanarak AİHS'in 5. Maddesinin ihlal edildiğine aşağıdaki gerekçelere dayanarak karar vermiştir:

Mahkeme yukarıdaki bakışta haklı veya tartışılabilir bir vaka bulunduğunu ve isimleri Eleftherios Thoma and Savvas Hadjipanteli olan ve UKK alıkonulanlar listelerinde bulunan iki erkeğin, en son Türk veya Kıbrıslı Türk kuvvetlerinin kontrolü altında bulunan ortamlarda görüldüğüne dair hatırlatmada bulundu. O günden sonra bu kişiler görülmediler. Fakat Türk

91. Ibid 65, para 147.

92. Ibid 65, para 148.

93. Ibid 65, para 149.

94. Ibid 65, para 150.

95. Ibid 73.

96. Ibid, para 205.

yetkililer onların alıkonulması konusunu kabul etmedi ve onların yer değiştirmeleriyle ilgili resmi bir iz veren herhangi bir kanıt niteliğinde belge sağlamadılar. Mahkemeye göre kişilerin alıkonulması ile ilgili uygulanabilir korunma usulüne hiç bir şekilde uyulmamıştır. Mahkemenin göz önünde bulundurduğu dönemde kayıp şahısların herhangi birinin alıkonulduğuna dair hiçbir delil olmamasının yanında, Türk Hükümetinin o dönem itibarıyla gözaltına alındığı ve daha sonra görülmediği iddia edilen iki erkekle ilgili etkin bir araştırma yürütme yükümlülüğü bulunmaktadır. Mahkemenin 2. Maddeyle bağlantılı yukarıdaki bulguları yetkililerin bu bakımdan zorunlu araştırmayı yürütme konusundaki başarısızlığı konusunda herhangi bir şüphe bırakmamıştır. Bu, 5. Maddenin devam eden bir şekilde ihlalini göstermektedir.

AİHM kayıplar ile ilgili kararlar verene dek Kuzey Kıbrıs'ta Rum kayıpların akıbetinin KŞK dışında araştırılması pek gündeme gelmemiştir. Ancak, AİHM kararlarından da açıkça görüldüğü üzere özgürlüğünden mahrum kalan kişilerin akıbetinin araştırılmaması AİHS'nin 5. Maddesinin ihlali anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, KŞK'nın yaptığı araştırmaların yanında Kuzey Kıbrıs otoritelerinin de araştırma yükümlülüklerini uluslar arası hukuk kaideleri uyarınca yerine getirmeleri gerekmektedir.

iv) Etkili Başvuru Yolu Hakkı

Etkili başvuru hakkı İnsan Hakları Hukuku çerçevesinde AİHS, Siyasi ve Medeni Haklar göre etkili başvuru hakkı şöyle düzenlenmiştir:

“Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili birabaşvuru yapabileme hakkına sahiptir”.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2.3 maddesi ise şöyle bir düzenleme yapmıştır:

Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet;

a- Burada tanınan hak ve özgürlükleri çiğnenen bir kişiye, bu uygulama resmi görevliler tarafından yapılmış olsa bile, etkin bir yargı yolu olanağı sağlamayı;

b- Böyle bir yargı yolu isteğinde bulunan bir kişinin yetkili yargı, yönetim ve yasama organlarınca ya da Devletin yasal sistemine göre yetkili başka makamlarca karara bağlanmak üzere bu hakkını güvence altına almayı ve yargı yolu olanaklarını geliştirmeyi;

c- Bu yoldan bir hak alındığında bunun yetkili makamlarca yerine getirilmesini sağlamayı; üstlenir.

İşkenceyi Önleme Sözleşmesi'nin 13. maddesine göre de:

Her bir Taraf Devlet kendi egemenliği altındaki bir ülkede işkence gördüğünü iddia eden bireylere şikayet etme ve şikayetinin yetkili makamlar tarafından derhal ve tarafsız bir biçimde incelenmesini isteme hakkı sağlar. Şikayet edenin ve tanıkların, şikayetin veya yapılan tanıklığın sonucu olarak her hangi bir kötü muamele veya tehdide karşı korunmasını sağlayacak gerekli tedbirler alınır.

KŞK yaptığı araştırmalarda kayıp kişinin nasıl kaybolduğunu tespit etme yetkisine sahip değildir. Kayıp kişinin nasıl kaybolduğu konusunda Kuzey Kıbrıs otoriteleri de başka bir etkin soruşturma da yapmamaktadır. Bu bağlamda, kayıp kişilerin aileleri gerçeğe ve adalete ulaşmamakta ve tazmin edilme (zararın adaletli şekilde karşılanması) olmamaktadır. Halbuki

devletlerin insan hakları ihlallerinin mağdurlarına etkili bir başvuru yolu için haklarına saygı duyma koruma ve yerine getirme yükümlülüğü vardır. Kayıp şahıslarla ilgili olarak son zamanlarda gelişen ilkelere göre etkili başvuru yolu yükümlülüğü üç unsur içerir:

Gerçek: Geçmişte meydana gelen insan hakları ihlalleri ile ilgili gerçekleri ortaya çıkartmak;

Adalet: Geçmişteki ihlalleri araştırıp eğer kabul edilebilir yeterli delil toplanırsa şüpheli failleri cezalandırmak;

Tazmin edilme: Mağdurlar ve ailelerinin tam ve etkili bir şekilde zararının adaletli bir biçimde beş şekliyle karşılanması: iade etme, tazminat, rehabilitasyon, memnuniyet ve tekrarlanmaması güvencesi.⁹⁷

Shelton'a göre 'başvuru' kelimesi iki ayrı kavram içerir, birincisi usulle ilgili ve ikincisi esasla ilgilidir.⁹⁸

1) Başvuruların usül ile ilgili kısmı, mahkemeler, idari makamlar veya diğer yetkili birimler tarafından dinlenip karar verilen insan hakları ihlalleri iddialarının yürütüldüğü süreçlerdir.

2) Başvurularla ilgili ikinci kavram ise yargılama sonucuna ve kazanan davacıya sağlanan teselliye çaredir.⁹⁹ Diğer bir taraftan, adalete erişim, usullerin etkili olduğu yani verilen zararın düzeltilmesinde muktedir olduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁰ Son olarak, başvuruçuların amacı tazmin ve telafi edici adalet, mahkumiyet veya ağır ceza, caydırıcılık, onarıcı adalet veya uzlaşımardır.

Gerçek, Adalet ve Tazminat'a nasıl ulaşılacağı çok tartışmalı ve uluslar arası hukukta yeni gelişen bir konudur. Uluslar arası Af Örgütü geçmiş insan hakları ile ilgili olarak, devletlerin gerçeklerin bilinip, adaletin yerine getirilip ve tüm mağdurlara tazminat sağlanmasını ve bu amaca ulaşmak için ayrıca yargısal önlemlerin yargı dışı önlemlerle birleştirilebileceğini savunmaktadır.¹⁰¹ Yine Uluslar arası Af Örgütü'ne göre böyle bir hareket planı hem yerel şartlarla uyumlaştırılmalı hem de uluslar arası hukuka uygun olmalıdır. Böyle bir eylem yapılması halinde ise çalışmaların sonuçları kamuoyuna açıklanmalı ve eğer yeterli kabul edilebilir kanıt toplanırsa, uluslararası hukuka göre suçlardan sorumlu oldukları iddia edilenler (şimdiki veya geçmiş hükümetin yetkilileri veya silahlı veya karşıt grupların üyeleri olup olmadıklarına bakılmaksızın) uluslararası adalet standardlarına tamamen saygılı duruşmalarda ve idam veya diğer zalim insanlık dışı ve değersizleştirici cezaya tabi tutulmadan cezalandırılmalıdırlar .¹⁰²

Adanın bölünmüş olması tarafların yeşil hattın diğer tarafında sorumlulukları olan kişilere sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda sıkıntı yaratmıştır. Ancak mevcut siyasi yapı ve ilişki biçimlerinin ortaya koyduğu durum, tarafların bu sorumluluğu yerine getirmek gibi bir niyetlerinin olmadığı yönündedir.**Bölüm III**

A) Kayıp Şahıslarla İlgili İnsan Hakları İhlallerinin Giderilmesi için Öneriler

Kıbrıslı Türk otoritelerin *gerçeğe ulaşma hakkı* için yeterli araştırma yapmadıkları ka-

97. Amnesty International, Truth, justice and reparation Establishing an effective, truth commission, sayfa 3.

98. Shelton, Dinah Remedies in International Human Rights Law, 2005, New York, sayfa 7.

99. Ibid.

100. Ibid, sayfa 9.

101. Ibid 97, sayfa 26.

102. Ibid, sayfa 4.

yıp kişilerin ailelerinin yaşadıkları bu raporda yer verilen röportajlardan ve AİHM kararlarından açıkça anlaşılmaktadır. Gerçeği bilmemenin kayıp kişilerin aileleri için zor bir süreç olması ve kayıp kişinin bulunmamasından dolayı yaşadıkları psikolojik sorunlar sadece medeni ve siyasi hakların ihlali değil, aynı zamanda Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi tarafından korunan sağlık hakkının da ihlalidir.

Kaybolma vakaları “ağır” insan hakları ihlali konusudur ve sorumluların böyle bir suçtan dolayı cezasız kalması ilerde bu tür olayların tekrardan yaşanabilmesine olanak sağlamakta ve kamuyu ilgilendiren tehlikeli bir durum oluşturmaktadır. Bununla beraber, görgü tanıklarının ve sorumlu olan bazı kişilerin hayatlarını yitirmesi veya görgü tanıkları için güvenli bir ortam olmayışı bu süreci zora sokabilmektedir. Diğer taraftan kayıp yakınları için hakikatin bir an önce ortaya çıkması çok önemlidir.

Kıbrıslı Rum kayıp kişilerin aileleri için Kuzey Kıbrıs otoriteleri zararlarını adaletli bir şekilde giderilmesi için herhangi bir programı hazırlamış değildir. Bununla beraber, Kıbrıslı Türk kayıp kişilerin aileleri için yukarıda Kayıp Kişiler Konusunda Kuzey Kıbrıs Otoritelerinin Yapmış Olduğu Çalışmalar bölümünde yapılanlar dışında herhangi bir program hazırlanmış değildir.

Kayıp şahıslar ile ilgili olarak insan hakları ihlallerinin giderilmesi için yukarıda bahsedilen gerçeği bilme hakkı, adalet hakkı ve tazminat alma hakkı ilkelerinin yol gösterici olarak kullanılması gerekmektedir.

Hem kayıp şahısların ailelerinin bazı haklarının sağlanabilmesi hem de ilerde bu tür olayların olmasını önlemek açısından Zorla Keybedilmeye Karşı Sözleşmenin iç hukukun parçası haline getirilmesi önemlidir.

i) Gerçeği Bilme Hakkı

Gerçeği bilme hakkıyla ilgili Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserinin Çalışmasına göre, tarihsel olarak gerçeği bilme hakkı, kayıp ve kaybolma vakaları ile ilgili olup, konunun içeriği kayıp kişinin kaderinin ve nerde olduğunun öğrenilmesi ile ilgilidir.¹⁰³ Buna rağmen right to truth tüm ciddi insan hakları ihlallerine uygulanacak şekilde gelişmiştir.

Bunlar aşağıdakilerle ilgili bilgi arama ve öğrenme hakkı yetkisi olarak özetlenebilir:

- Kişinin mağdur olmasına sebep olan nedenler;
- Uluslararası insan hakları hukukunun “ağır” ihlalleri ve uluslararası insancıl hukuğun ciddi ihlali ile ilgili sebepler ve şartlar;
- Araştırmanın ilerlemesi ve sonuçları;
- Uluslararası hukuk kapsamındaki suçların işlenmesinin ve “ağır” insan hakları ihlallerinin şartları ve sebepleri;
- Ölüm veya “zorla kaybedilme” durumunda ihlallerin gerçekleştiği şartlar;
- Mağdurların akıbeti ve buldukları yerler ve faillerin tanımlanması.¹⁰⁴

“Zorla kaybedilen” mağdurların yaşanan akıbetiyle ilgili gerçeği bilme hakkı hem

103. Promotion and Protection of Human Rights, Study on the right to the truth Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, para 38.

104. Ibid.

uluslararası silahlı çatışma durumlarına hem de iç silahlı çatışmaya uygulanır.¹⁰⁵ Gerçeği bilme hakkı uluslararası insancıl hukuk tarafından da düzenlenmiştir. Cenevre Sözleşmelerinin Ek Protokolünün 32.Maddesine ve bu Protokolde bahsedilen uluslararası insancıl kuruluşlara göre anlaşmazlıktaki taraflar bu kişilerin ailelerin, yakınlarının akıbetini bilme hakkı ile ilgili harekete geçmelidirler.¹⁰⁶

Dördüncü Cenevre Sözleşmesine göre uyuşmazlıktaki tarafların, şahısların bu anlaşmazlık nedeniyle dağılan aile üyelerini aramak için başlattıkları soruşturmaları teşvik etmeleri gerekmektedir.¹⁰⁷

Cenevre Sözleşmesi Ek Protokol I uyuşmazlığın taraflarından herbirinin karşı taraf tarafından kayıp olarak rapor edilen kişileri aramasını gerektirir.¹⁰⁸

Aynı zamanda gerçeği bilme hakkı uluslararası ve uluslararası olmayan silahlı çatışmada uygulanabilecek bir örf ve adet normudur, buna göre:

Anlaşmazlıktaki her taraf silahlı çatışma sonucu kayıp olarak rapor edilen kişilerin hesabını vermek için mümkün olan tüm önlemleri almalı ve aile üyelerine onların akıbetiyle ilgili her türlü bilgiyi sağlamalıdır.¹⁰⁹

İnsan hakları hukukunu incelediğimizde, Zorla Keybedilmeye Karşı Sözleşme'nin 24.2. maddesi ile bu hakkı doğrudan şöyle tanımlamıştır:

Her mağdur "zorla kaybedilme" durumundaki şartları araştırmanın ilerleme ve sonuçları ve kaybolan kişinin akıbeti ile ilgili gerçeği bilme hakkına sahiptir . Taraf devletlerden her biri bu bağlamda uygun önlemleri almalıdır.

Yukarıda incelenen AİHM davaları her ne kadar da doğrudan gerçeği bilme hakkını içermiyorsa da, kayıp kişinin akıbetinin araştırılmaması kayıp kişinin akıbetinin ne olduğunun araştırılmaması ve gerçeğin ortaya çıkarılmaması AİHS ile korunan yaşam hakkı, işkence yasağı, özgürlük hakkı ve etkili bir yargı hakkı ile doğrudan ilgilidir.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin denetim organı olan İnsan Hakları Komitesi de, bu hakkı, AİHM gibi işkence yasağı, etkili bir yargı hakkı yanında aile yaşamına saygı hakkı ile ilişkilendirmiştir. ¹¹⁰ Bu hak Çocuk Hakları Sözleşmesi tarafından da çocuğun kendi kimliğini milliyetini adını ve aile ilişkilerini koruma ve çocuğun ebeveynlerinden ayrılmama hakları ile doğrudan ilişkilendirilmiştir.¹¹¹

Yukarıda sayılan bireysel hakların yanında gerçeğe ulaşma hakkının Devletin Dokunulmazlığıyla Mücadele Etmek İçin Güncellenmiş İlkelerin 5. Maddesinde anlatıldığı gibi kolektif bir yönü de vardır. İlgili bu maddeye göre:

Devletler yargının bağımsız ve etkili işleyişini sağlamak ve bilme hakkını etkinleştirmek için uygun bir şekilde harekete geçmeli ve bu konularda önlem almalıdır. Bu hakkı temin etmek için alınacak uygun önlemlere yargının rolünü tamamlayan yargısal olmayan süreçler

105. XXIV. Uluslararası Kızıl Haç ve Kızılay Ay Konferansı Kararı, Manila 1981.

106. Cenevre Sözleşmelerine 12 Ağustos 1949 tarihli Ek Protokol Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunması madde 32..

107. IV. Cenevre Sözleşmesi Madde 26.

108. Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol I, madde 33

109. Ibid 60, sayfa. 421.

110. Naqvi, Yasmin, The right to the truth in international law: fact or fiction?, International Review of the Red Cross, Volume 88 Number 862 June 2006, page 256.

111. Ibid, page 257.

de dahildir. Sistematik ve çok büyük miktarda işlenmiş korkunç suçlara maruz kalan toplumlar bu ihlallerle ilgili gerçekleri ortaya çıkarmak böylece gerçeğin tespit edilebilmesi ve kanıtların kaybolmasını engellemek için özellikle bir hakikat komisyonunun veya bir soruşturma komisyonunun oluşturulmasıyla fayda sağlayabilirler.

Bu bağlamda Hakikat Komisyonu gerçeğin ortaya çıkarılmasıyla sadece kayıp şahısların ailelerinin haklarının yerine getirilmesi yanında, toplumun kendi tarihi hakkında bilgi sahibi olması imkanını da fırsat yaratır.

Kayıp kişilerin aileleri açısından *gerçeği bilme hakkı* sorunların çözülmesi açısından hayati öneme sahiptir. Bu sebeptendir ki, bir uluslar arası geleneksel hukuk normu olmuş, insancıl hukuk tarafından etraflıca düzenlenmiş ve insan hakları anlaşmaları çerçevesinde de yaşam hakkı, işkence yasağı, kişi özgürlüğü hakkının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda gerçeği bilme hakkı, Zorla Keybedilmeye Karşı Sözleşme tarafından başlı başına bir hak olarak kabul edilmektedir. Gerçeğe ulaşılması kayıp kişilerin acılarının azaltılmasına yardımcı olabileceği gibi, süregelen insan hakları ihlallerini de sonlandıracaktır. Kuzey Kıbrıs otoritelerinin geç kalmış olmalarına rağmen kayıp kişilerin akıbetini yukarıda sayılan ilkeler çerçevesinde araştırması gerekmektedir.

ii) Adalet Hakkı

Kıbrıs'ta "ağır" insan hakları ihlalleri olabilecek insan hakları ihlalleri olmuştur. "Ağır insan hakları ihlalleri" teriminin üzerinde uzlaşılmış tam bir tanımı yoktur. Buna rağmen "ağır insan hakları ihlalleri" şöyle tanımlanıp örneklendirilebilir:

Görüldüğü üzere "ağır" kelimesi "ihlaller" terimini nitelemekte ve ihlallerin ciddi niteliğini göstermektedir fakat "ağır" kelimesi yine ihlal edilen insan hakkı türü ile alakalıdır. Halbuki insan haklarının ve temel özgürlüklerin "ağır" ihlalleri kavramı en azından aşağıdaki üç uygulamayı içermektedir: soykırım, kölelik ve köleliğe benzer uygulamalar, yargısız ve keyfi infazlar, işkence, kaybolmalar, keyfi ve uzun süreli alıkoymalar, ve sistemli ayırimcılık.¹¹²

Bir "ağır" insan hakları ihlali olan kaybolma olaylarının, tekrar yaşanmasını önlemek ve mağdurların acılarını azaltmak amacıyla geçmişte yaşananlar konusunda adaletin sağlanması gereklidir. BM Genel Kurulu tarafından onaylanıp bir BM belgesi olan İnsan Haklarını destekleyen ve koruyan Güncellenmiş İlkelerin cezasız kalmayla mücadeleyi içeren 19. Maddesine göre:

Devletler hızlı tam bağımsız ve tarafsız insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk ihlalleri ile ilgili araştırmaları üstlenmelidirler ve faille ilgili ceza adaleti alanında uluslararası hukuk kapsamında bu suçların sorumlularının soruşturulup yargılandığı ve gerektiği şekilde cezalandırıldığı temin edilmelidir.¹¹³

Bunu gerçekleştirebilmek için de uyulması gereken ilkeler de şöyle anlatılmıştır:

Devletler, örf ve adet hukuku ile sözleşme hukuğunun uygulanabilir ilkelerine uygun olarak iç mevzuatın adapte edilmesi veya değiştirilmesini içeren ve mahkemelerinin uluslararası hukuk kapsamında ciddi suçlarla ilgili evrensel yargıyı tatbik etmesine olanak sağlayan, etkili önlemler almalıdırlar. Aynı zamanda, devletler uluslararası hukuk kapsamında ciddi suç-

112. Seminar on the Right to Restitution, Compensation and Rehabilitation for Victims of Gross Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms, Maastricht, 11-15 March 1992. SIM Special No. 12, page.17.

113. Set of principles for the Protection and Promotion of Human Rights through A to Combat Impunity, İlke 19.

larla ilgili kişisel sorumlulukları olduğu konusunda kesin kanıtlar olan kişilere karşı cezai kovuşturmalar başlatmak konusunda yasal yükümlülükleri tam anlamıyla yerine getirdiklerinden emin olmalıdırlar.¹¹⁴ Eğer şüphelileri iade etmezler ve bir uluslararası veya uluslararası hale getirilmiş bir mahkemede onları davaya sevketmezlerse.¹¹⁵

Kayıp kişilerin akıbetinin ne olduğu araştırıldıktan sonra, sorumluların yargılanıp cezalandırılması ilerde benzeri olayların önlenmesi açısından ve kayıp kişilerin aileleri açısından önemlidir. Ancak, gerek Kıbrıslı Rum gerek Kıbrıslı Türk olsun kayıp kişilerin kaybolmasından sorumlu olan kişilerin yargılanması kamuoyunda yeterince tartışılmış değildir. Bununla beraber, kaybolma olaylarının üzerinden uzun zaman geçmiş olmasından dolayı birçok sorumluluğu olan kişi yargılanmadan ölmüştür. Kayıp kişilere karşı işlenen suçların soruşturulup sorumluların cezalandırılması ilerde benzer olayların yaşanmasında önleyici olabilecek olmasına ve bazı kayıp kişilerin aileleri için adaletin yerine gelmesine yardımcı olabileceği bir gerçektir. Fakat aynı zamanda, sorumluların cezalandırılma ihtimali gerçeğin ortaya çıkması konusunda engelleyici olabilmektedir. Fakat artık, bazı ülkelerde suçluları cezalandırmak yerine hakikat komisyonları gibi yargı dışı mekanizmalar gibi yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntemler, gerçeklerin açığa çıkmasına ve insan hakkı ihalleriyle yüzleşilmesine yardımcı olmuştur.¹¹⁶ Hakikat Komisyonları bu yöntemlerden bir tanesidir. Hakikat Komisyonu'nun tanımı ise şöyledir:

“Hakikat komisyonları” resmi, geçici ve yargıyla bağlantılı olmayan insan hakları veya insancıl hukukun belirli yıllar arasında gerçekleşen ihlallerini araştıran birimleridir.¹¹⁷

Hakikat Komisyonları kurulacağı, şartlarının ve oluşumunun belirleneceği zaman en fazla mümkün olduğu şekilde özellikle mağdurlar ve kurtulanların görüşlerinin arandığı geniş çapta kamusal fikirlere dayanılmalıdır.¹¹⁸

Son 20-30 yılda kurulan 30 Hakikat Komisyonu en iyi uygulama örnekleri de yaratmıştır. Hakikat Komisyonları birçok mağdurun geçmişte yaşadığı insan hakları ihlallerinin sebep ve sonuçlarını araştırmasının yanında, bazı olayların neden meydana gelmesine izin verildi ve ne oldu sorularına da cevap arar. Sonuç olarak, hakikat komisyonunun görevi, sorgulanmamış olan tarihi sorgulamak, mağdurların seslerini ve hikâyelerini duyurmaktır. Bununla beraber “hakikat komisyonunun” diğer bir görevi ilerde oluşabilecek olan insan hakları ihlallerini kurumsal ve siyasi reformlarla ilgili belirli tavsiyeler yaparak önlemektir.¹¹⁹

“Hakikat Komisyonları” ile ilgili değişik bakış açıları vardır. Bunlardan birisi, uluslararası suçları soruşturma ve mahkemelerde kovuşturma açmak yerine, geçmiş suçların “Hakikat Komisyonları” aracılığıyla araştırılmasıdır.¹²⁰ Diğer bir görüş ise, yargısal sürece ek olarak “Hakikat Komisyonlarının” kurulmasıdır.¹²¹ Bir çok “Hakikat Komisyonunun” failere af tanı-

114. İlkelerde kullanıldığı gibi, “uluslararası hukuk tahtında ciddi suçlar” 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin ve ayrıca 1977 Ek Protokolünün ağır ihlallerini ve insancıl hukukun diğer ihlallerini ve uluslararası hukuk tahtında suç olan soykırım, insanlığa karşı suç ve uluslararası bir şekilde korunan insan haklarının ihlalleri halinde uluslararası hukuk tahtında suç sayılan ve/veya uluslararası hukukun Devletleri cezalandırma yapması gerekliliği doğuran işkence, zorla kaybedilme, keyfi infaz ve köleliği kapsar.

115. Set of principles for the Protection and Promotion of Human Rights through A to Combat Impunity, İlke 21.

116. Ibid 97.

117. Definitions, Set of principles for the Protection and Promotion of Human Rights through A to Combat Impunity.

118. Tefsir, Set of principles for the Protection and Promotion of Human Rights through A to Combat Impunity Principle 6.

119. Rule of Law Tools for Post Conflict States, Truth Commissions, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2006 United Nations New York and Geneva, sayfa 2.

120. Ibid, sayfa 11.

121. Ibid.

ma yetkisi yoktur. Fakat “Hakikat Komisyonlarının” çoğunluğu yaptığı araştırmalar sonucunda hazırladıkları raporda yargısal soruşturma açılıp açılmaması konusunda öneri verirler ancak yargıya bağlı olmayan birimler olarak, komisyonlar kendi kendilerine hiçkimseyi kesinlikle cezalandıramaz.¹²² Genel hatlarıyla, bir hakikat komisyonu *cezalandırma tavsiye edebilir, af bahsedebilir veya tavsiye edebilir*,¹²³ *cezai sorumluluktan sınırlı ve şartlı olarak feragat etmeyi sağlayabilir*.¹²⁴

Kıbrıs’ın her iki kesiminde “Hakikat Komisyonları” kamuoyu tarafından ve de aynı zaman kayıp kişilerin yakınları açısından yeterince gündeme gelmiş bir olgu değildir. International Center for Transitional Justice adlı örgüt Kıbrıs’ta böyle bir çalışma içine girmiştir ve bu konuda kamuoyu yaratmaya çalışmaktadır.¹²⁵ Kayıp kişilerin ihtiyaçları doğrultusunda, ‘Hakikat Komisyonları’ gündeme getirilip tartışılması gerekmektedir. Ancak, bir hakikat komisyonunun kurulabilmesi için üç kritik unsurun varolması gerekmektedir:

1) Geçmişteki ihlallerle ilgili ciddi bir soruşturmaya izin vermek aktif bir şekilde desteklemek ve teşvik etmek için siyasi bir irade olması gerekir. İdeal olarak Hükümet bu süreçte aktif desteğini fon sağlayarak Devlet arşivlerine erişimi açarak veya memurlara işbirliği yapma konusunda net talimat vererek gösterecektir.

2) Şiddet içeren çatışma savaş veya baskıcı uygulamalar son bulmuş olmalıdır. Fakat yinede, de facto güvenlik durumunun henüz tam olarak düzelmemiş olmaması mümkündür ve mağdur ve tanıkların alenen konuşmaya korktukları veya komisyonla işbirliği yapmaya çekindikleri bir ortamda da hakikat komisyonları işleyebilmektedir. Gerçekten komisyon bu görevi üstlenirken tehditler alabilir. Fakat ülke genelinde hala aktif şekilde süren bir savaş veya şiddetli çatışma varsa ciddi bir soruşturma yapmak için yeterli bir ortam mümkün olmayacaktır.

3) Mağdurlar ve tanıklar açısından böyle bir araştırma sürecini üstlenmek ve işbirliği yapmak için de ilgili bir tutum olması gerekmektedir. Tabii ki geçmişe yöneltme yapmak için başka yollar da vardır; bunlar sivil toplum örgütleri STÖ tarafından yürütülen soruşturmalar veya milli hakikat komisyonundan daha az resmi sayılan yerel yöntemlerdir. Bu seçimler en sonunda geniş çapta bir görüş alışverişi ile yapılabilir.¹²⁶

Yukarıdaki 3 kriteri teker teker incelediğimizde, 1. Kriterin gereği olan geçmiş ihlallerle ilgili ciddi bir soruşturmaya izin vermek ve aktif olarak desteklemekle ilgili politik iradenin eksik olduğunu görmekteyiz. Yönetenler henüz bu noktada herhangi olumlu açıklama yapmamışlardır. Halbuki Kıbrıs 2015 Projesi¹²⁷ çerçevesinde yapılan Toplumlar Arası Görüşmelerde Farklılıkları Gidermek başlıklı 1000 Kıbrıslı Rum ve 1000 Kıbrıslı Türk’ün katılmış olduğu Kıbrıs’ta ada çapında bir kamuoyu çalışmasında, katılımcıların geçmiş olaylar ile ilgili gerçeklere ve iki toplumun acılarına karşılıklı bir affediş ve uzlaşma görüşü ile yaklaşacak olan bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu’nun kurulması konusunda Kıbrıslı Rumların % 72’si, Kıbrıslı Türklerin ise % 77’si destek vermiştir. Kamuoyu yoklamaları sonuçları “Hakikat Komisyonlarının” kurulması noktasında olumlu sonuçlar göstermiş olsa da bu konuda siyasi bir irade oluşmamıştır.

122. Ibid.

123. Ibid

124. Bu güne kadar sadece Güney Afrika’da kurulan Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu faillere af etme yetkisi açıkça tanınmıştır. Bu komisyon, siyasi nitelikli olduğu gösterilen ve failin suçun detaylarını açıkladığı zaman faileri affetmekteydi. Diğer ülkelerde failerin suçlarını itiraf edeceği umuduyla bu yaklaşımı benimsemiş ve bazı komisyonlara sınırlı bir şekilde af yetkisi veya af önerme yetkisi verilmiştir.

125. <http://ictj.org/our-work/regions-and-countries/cyprus> (En son giriş tarihi 7/7/2011).

126. Ibid 119, sayfa 2.

127. <http://www.cyprus2015.org/> (En son giriş tarihi 9/7/2011)

Bu noktadan hareketle, kamuoyunun bu talebi doğrultusunda kayıp yakınlarının, sivil toplumun ve uluslar arası toplumun yönetenlere baskı yapması ve yönetenlerin de bu talepleri değerlendirmesi gerekmektedir.

İkinci kriter olan Şiddetli Çatışma, savaş veya acımasız uygulamaların sonlanması şartı yerine gelmiştir. Her ne kadar da, de facto güvenlik durumu tam olarak gelişmemiş olsa da yukarıdaki 2. Kriter çerçevesinde Hakikat Komisyonu'nun çalışma olanağı vardır.

Üçüncü kriter mağdurların ve tanıkların üstlenilen böyle bir araştırma sürecinin bir kısmında katılımının olması ve işbirliği yapmalarıdır. Kayıp şahıslar komitesi psikologları ile yaptığımız görüşmelerin gösterdiği, gerçeğin ortaya çıkmasının kayıp aileleri için en önemli noktalardan birisi olduğudur. Bununla beraber, Sevgül Uludağ ile yapılan röportajda da görüleceği üzere şahitler de böyle bir sürece katkı koyabileceklerdir.

Hakikat komisyonları gerçeğin ortaya çıkması konusunda yargı sürecine nazaran daha ivedi bir çözüm yöntemi olabilmektedir. Bu bağlamda, öncelikle sorumluların cezalandırılması gerçeğinden hareket ederek, kayıp yakınlarının talepleri doğrultusunda adalet hakkı için devlet yetkililerinin çalışma başlatması ve uluslar arası toplum ve sivil toplum örgütlerinin bunun için baskı yapması gerekmektedir.

iii) Onarıcı Bir Şekilde Tazmin Edilme Hakkı

"Ağır" ve sistematik insan hakları ihlallerini gidermek için, münferit veya sıradışı olan tazminat programları olarak tanımlanmamıştır.¹²⁸ Bununla beraber, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar gibi diğer insan hakları ihlalleri, kapsamı ve niteliği açısından "ağır" ve sistematik olabilir. Bu bağlamda, bu tür ihlallere de netice itibarıyla tazminat alma hakkıyla bağlantılı gereken tüm ilgi gösterilmelidir.¹²⁹

Tazminatın geniş kapsamlı sonuçları bulunmaktadır:

- Potansiyel hak sahibi muhtemelen çoktur ve aynı zamanda çeşitli ve birden fazla şekilde ihalale maruz kalmış olma olasılıkları vardır.
- Aynı zamanda, sıra dışı ihlallerin genellikle takip edilen kurallara göre tazmin edilmesi halinde hukun üstünlüğünü gerçekleştirmek için yeterli katkıyı yapamayabilir.
- Bu gibi meselelerde hakkın yerine getirilmesi kısmı ile ilgili olarak sadece geniş çapta bireysel ihlalleri değil, baskıcı politikalar sonucunda veya diğer seçeneklerin tahmin edilebilir sonucunda ortaya çıkan sistematik yollarla yapılan ihlalleri de kapsmalıdır.
- Bu bağlamdaki tazmin edilmeler mağdurlara sadece adalet sağlamamalı fakat aynı zamanda çatışma ve otoriter dönemde zayıflayan adalet normlarının da dahil olduğu gerekli olan norm sistemlerini oluşturmak için katkı sağlamalıdır.¹³⁰

Yukarıdaki bölümlerde belirtilen insan hakları ihlallerinden dolayı devlet uluslararası bir haksız fiil gerçekleştirmiştir. Uluslararası hukukta devlet sorumluluğu devletin uluslararası bir haksız fiil gerçekleştirmesi sonucu ortaya çıkar. Bu tür uluslararası haksız fiillerin unsurları şunlardır:

(a)Uluslararası hukuk kapsamında devlete atfolunabilir bir eylem veya ihmal içeren

128. Ibid 119, sayfa 17.

129. Ibid.

130. Ibid.

(b) Devletin uluslararası yükümlülüğünü ihlal eden davranış.¹³¹

Uluslararası hukuk tahtında hukuki bir yükümlülüğünü yerine getirmeyen bir devlet yapmış olduğu ihlale son vermeli ve uygun koşulların olması halinde eski haline getirme, gelir kaybı ve zarar dahil olduğu şekilde tazmin etmelidir.¹³² Uluslararası normatif süreç sonucunda başvuru yolu hakkı ve tazmin etmenin yasal temeli şu anda Devletler tarafından geniş çapta kabul edilmiş uluslararası insan hakları sözleşmelerinin özenle hazırlanmış olan temel yapısına yerleştirilmiştir. Bu sözleşmeler arasında Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi (madde 8), Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (madde 2), Tüm Şekillerdeki Irk Ayrımcılığının Giderilmesi İçin Uluslararası Sözleşme (madde 6), İşkence ve Diğer Zalim İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Davranışa Karşı Sözleşme (madde 39), Aşağılayıcı Davranış ve Cezaya Karşı Uluslararası İnsancıl Hukuk (madde 14) ve Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Uluslararası Ceza Hukuku da bu bağlamda alakalıdır, özellikle Karada Gerçekleşen Savaşla İlgili Örf ve Hukuk İlgili Hague Sözleşmesi (madde 3), Mağdurların Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Korunması İle İlgili Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol (madde 91) ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin Roma Kanunu (68 ve 75. maddeler) vardır.

Daha belirgin olarak Medeni ve Siyasi Haklarla ilgili Uluslararası Sözleşmesinin 9.(5) maddesinin öngördüğü ve AİHS'in 5. Maddesinin düzenlediği tazminat hakkıdır. Aynı şekilde İşkence ve Diğer Zalim İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Ugulamalara Karşı Sözleşme de işkence mağduru kişiye "mümkün olduğunca tam rehabilitasyon sağlayan adil ve yeterli bir tazminat için uygulanabilir hak" (madde 14 (1)) sağlamaktadır. Tüm Kişileri Zorla Kaybedilmekten Koruma Sözleşmesine göre de "zorla kaybedilme" fiillerinin mağdurlarının ve ailelerinin mümkün olduğunca tam olarak rehabilitasyon sağlanması yoluyla yeterli şekilde tazmin edilmesi gerekir. (madde 24 ve 25).

AİHS'in 50. Maddesi altında AİHM, Sözleşmenin bir taraf devlet tarafından ihlalinin gerçekleştiğini tespit ettiğinde mağdura ("zarara uğrayan tarafa") ilgili Devletin iç hukukuna göre ihlalin neticeleri tam olarak giderilemezse adil bir tazminat verebilir. Kayıplarla ilgili olan Varnava ve diğerleri davasında yukarıda bahsedilen insan hakları ihlalleri için AİHM Türkiye'yi tazminat ödemeye mahkûm etmiştir.

Başka bir BM belgesi olan Ağır İhlal Mağdurları İle İlgili Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve ciddi ihlallerle ilgili uluslararası insancıl hukuka göre tam ve etkili bir tazminatın beş şeklinin sağlanması hakkı vardır: telafi etme, tazmin edilme, rehabilitasyon, memnuniyet ve tekrarlanmama garantisi. Telafi etme ihlallerin ağırlığına ve uğranan zarara göre orantılı olmalıdır.¹³³

iv. Telafi Etme

Başvuru yolu ve Tazminat Hakkı ile ilgili Temel İlkeler Göre İlke 19:

Telafi etme uluslararası insan hakları hukukunun "ağır" ihlalleri ve uluslararası insancıl hukukla ilgili ciddi ihlaller oluşmadan önceki mümkün olan zamanda mağduru esas durumuna döndürmelidir. Telafi etme, uygun olduğu şekilde, özgürlüğün geri gelmesi, insan

131. Draft articles on State responsibility, part 1, article 3, Yearbook of the International Law Commission 1980, vol. II (Part Two) sayfa. 30-34.

132. Loic Picard, "Normes internationales du travail et droit à réparation", Report of the Maastricht Seminar, sayfa. 47-60.

133. Basic Principles on the Right to a Remedy and Reparation, Principles 15, 18.

haklarından faydalanma, aidiyet, aile hayatı ve vatandaşlık hakkı, evine geri dönme, işinin geri verilmesi ve malının geri verilmesini içerir.

Her ne kadar da kamuoyu tarafından kayıp kişiler ölmüş olarak kabul edilmiş olsalar dahi, birçok aile tarafından kayıp kişi bulunana kadar kayıp kişinin ölmüş olduğu kabul edilmemektedir. Bu bağlamda Kıbrıslı Türk otoritelerin temel görevi öncelikle kayıp kişinin akıbetini araştırmak ve eğer kayıp kişi yaşıyorsa diğer haklarının yerine getirilmesini sağlamaktır.

v. Maddi Tazminat

Maddi tazminat uluslararası hukuğa uyulmaması yüzünden hakları ihlal edilen kişiye yapılan maddi ödemedir.¹³⁴ Başvuru Yolu ve Tazminat Hakkı İle İlgili Temel İlkelerin 20. İlkesine göre:

Herhangi bir ekonomik olarak değerlendirilebilen hasar için uygun olduğu şekilde ve uluslararası insan hakları hukuku ile ilgili "ağır" ihlaller ve uluslararası insancıl hukukla ilgili ciddi ihlallerin sonucu olarak ihlalin ağırlığının oranınca, ayrıca her vakanın şartlarına göre aşağıdaki durumlarda tazminat ödenmelidir:

(i) Fiziksel veya zihinsel hasar;

(ii) İş eğitim ve sosyal avantajlar gibi kaçırılan fırsatlar;

(iii) Maddi hasarlar ve para kazanma potansiyelini kaybetme de dahil kazandıklarını kaybetme;

(iv) Manevi zarar;

(v) Mahkeme gereken durumlar için hukukçu veya uzman yardımı ve ilaç ve tıbbi hizmetler ve psikolojik ve sosyal hizmetler ile ilgili gereken ücretler.

Kuzey Kıbrıs otoriteleri kendi sorumluluğunda olan Kıbrıslı Rum kayıpların ve şehit ilan edilmeyen Kıbrıslı Türk kayıp yakını ailelerin tazminat ödenmesi için herhangi bir çalışma yapmış değildir. Bununla beraber, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin sorumluluğunda kaybolan kişileri şehit ilan edip yukarıda Kayıp Kişiler Konusunda, Kuzey Kıbrıs Otoritelerinin Yapmış Olduğu Çalışmalar bölümünde görüleceği üzere çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar bazı kayıp yakınlarının yararına olabileceği gibi, Kuzey Kıbrıs otoriteleri tazmin etmesi gereken kişiler olan Kıbrıslı Rum kayıp yakınları ve Kıbrıslı Türklerin sorumluluğu olan Kıbrıslı Türk kayıp yakınları için herhangi bir tazmin yapılmamıştır. Aynı şekilde Kıbrıs Cumhuriyeti de bu konudaki sorumluluklarını Kıbrıslı Türk kayıp yakını ailelerine karşı yerine getirmiş değildir. Keza, Kıbrıs Türk otoritelerinin sağlamış oldukları hizmetleri incelediğimizde de yukarıda bahsedilen ilkelerden bağımsız bir şekilde yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir.

vi. Rehabilitasyon

Shelton rehabilitasyonun tanımını aşağıdaki şekilde yapmıştır:

Rehabilitasyon bir kişinin fiziksel ve zihinsel bütünlüğü üzerinde ciddi bir saldırı sonrası oluşan travma sonrası bu kişinin sağlığını ve itibarını geri getirme sürecidir ve kaybedilen şeyi yeniden sağlamayı hedefler. Bir tür telafi etme şekli olarak düşünülebildiği gibi, ayrıca

134. Arzt, Donna E. The Right to Compensation: Basic Principles Under International Law Compensation as Part of a Comprehensive Solution to the Palestinian Refugee Problem, for the International Development Reseach Centre's workshop on compensation for Palestenian Refugees, July 14-15, 1999, Ottawa.

daha ileri kötüleşmeyi engellemek için önemlidir ve ciddi şekilde hak ihlaline maruz kalan kişiler ile onların aile üyeleri rehabilite edilmelidirler.¹³⁵ | 39

21. İlkeye göre, rehabilitasyon yasal ve sosyal hizmetler yanında tıbbi ve psikolojik yardım da içermelidir.

KŞK, 2007 yılında hem güneyde hem de kuzeyde psikologlar istihdam etmiştir. Bu zamana kadar Kuzey Kıbrıs otoriteleri kendi yetki alanları dâhilinde böyle travmaların yaşanmasına rağmen herhangi bir psikolojik destek sağlamamıştır.

vii. Onur ve İtibarın Yeniden Sağlanmasını İçeren Tatmin Etme

“Tatmin Etme” teriminin somut bir açıklaması yoktur fakat Başvuru Yolu ve Tazminat ile ilgili Temel İlkeler kapsamında ayrıntılı olmayan ve geniş bir kapsamı olan önlemler olarak bir liste aracılığıyla tanımlanmıştır. Bu belgenin 22. Maddesine göre “Tatmin Etme” uygulanabilir durumlarda aşağıdakilerin herhangi birini veya tümünü içermelidir:

(a) Devam eden ihlallerin durması için hedeflenen etkili önlemler ;

(b) Gerçeklerin incelenmesi ve mağdurun kendisini yakınlarını ve mağdura yardım etmek ve daha fazla ihlalin olmasını engellemek için araya giren kişilerin menfaatlerini güvenliğini daha fazla tehdit etmeyecek ve zarar vermeyecek derecede düzgün kamu açıklaması yapmak;

(c) Kaybolanların yerini, kaçırılan çocukların kimliklerini ve öldürülen bedenler ile ilgili araştırma yapmak ve iyileşme için yardım etmek, mağdurların ifade edilen veya istemiş olabileceği isteği doğrultusunda cesetlerin tanımlanıp yeniden gömülmesi veya aile ve toplulukların kültürel uygulamalarını yerine getirmek;

(d) Mağdur ve mağdurla yakın ilişkisi olan kişilerin onur ve itibarını yeniden sağlamakla ilgili resmi açıklama ve yargı kararı;

(e) Gerçeklerin ve sorumluluğun kabulunu içeren kamu özürü;

(f) İhlallerden sorumlu kişilere karşı uygulanan adli ve idari yaptırımlar;

(g) Mağdurlar için anma ve saygı töreni;

(h) Uluslararası İnsan Hakları hukuku ve uluslararası insancıl hukuk eğitime ve her seviyede eğitim materyalinde oluşan ihlallerin net sebebinin dahil edilmesi.

Kuzey Kıbrıs otoriteleri yukarıda sayılan kriterlerden sadece mağdurlar için anma ve saygı töreni kısmını yerine getirmek için sadece bir grup Larnaka bölgesi Kıbrıslı Türk kayıplar için tek bir çalışma başlatmıştır. Ancak yapılan bu anma ve saygı töreni milliyetçi temellere dayandığından aşağıda açıklanacak olan non repetition ilkesi ile de bağdaşır olduğu husunda şüpheler vardır.

viii. Yeniden Tekrarlanmama

Yeniden tekrarlanmamanın kısıtlayıcı bir tanımı yoktur fakat failin ihlali tekrarlanmayacağına garanti eden uygun önlemler alındığı takdirde bu yeniden tekrarlanmamanın bir garantisi olabilir. Başvuru Yolu ve Tazminat ile ilgili Temel İlkelerin 23. İlkesine göre yeniden tekrarlanmama garantisi uygulanabilir olduğu yerlerde ve önlemeye de katkı sağlayacak şekilde

135. Ibid 98, sayfa 275.

40 | aşığıdaki herhangi bir veya tüm önlemleri içermelidir:

- (a) Askeri ve güvenlik güçlerini etkili bir sivil kontrol garantisi altına almak;
- (b) Tüm sivil ve askeri kovuşturmaların uluslararası standartlara uyan adalet ve tarafsızlık sürecinde yürütülmesini garanti altına almak;
- (c) Yargının bağımsızlığını güçlendirmek;
- (d) Kişileri yasal tıbbi ve sağlıkla ilgili meslekler medya ve diğere ilgili meslekler ve insan hakları savunucuları;
- (e) Toplumun her sektörüne öncelikli ve devamlı bir şekilde insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk eğitimi ve kanun uygulayıcı yetkililere ve askeri ve güvenlik güçlerine eğitim sağlamak;
- (f) Özellikle uluslararası standartlarda Davranış kuralları ve ahlaki normları yerine getirmek için yasa yapıcılar, askeri, medya, tıbbi, psikolojik hizmet ve ordu personeli ve dahil kamu görevlilerini ve ekonomik girişimcileri teşvik etmek;
- (g) Sosyal çatışmaları önlemek ve gözlemlemek ve çözümleri için mekanizmaları teşvik etmek;
- (h) Uluslararası İnsan hakları hukukunun “ağır” ihlalleri ve uluslararası insancıl hukukun ciddi ihlallerine izin veren ve katkıda bulunan yasaları gözden geçirmek ve yeniden yapılandırmak.

Kayıp kişiler konusu ile ilgili olarak yukarıda sayılan kriterlerden yerine getirmek açısından yapılan herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bununla beraber, başlı başına bir onarıcı bir şekilde tazmin olabilecek olan Hakikat Komisyonu’nun da kurulması için herhangi bir adım atılmış değildir. Ancak ileride, bu tür olayların tekrardan yaşanmaması ve kayıp kişilerin ailelerinin haklarının yerine getirilmesi açısından yukarıda sayılan onarıcı bir şekilde tazmin ile ilgili ilkelere uyularak onarıcı bir şekilde tazmin etme programlarının başlamasında fayda vardır.

Sonuç

Kayıp şahıslar konusu öncelikle işkence yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, aile hakkı, etkili hukuk yolu hakkı ile doğrudan alakalı bir durumdur ve hatta artık “zorla kaybedilme” diğere haklardan bağımsız bir şekilde bir insan hakkı olarak karşımıza çıkan bir “ağır” insan hakkı ihlali olgusudur.

Kıbrıs’ın her iki coğrafyasındaki yönetimler hem kendi, hem de kendi yönetimi altında olmayan kişilere karşı “kaybettikleri” kişilerle ilgili hukuki sorumluluğu vardır ancak bunu yeterince yerine getirdiklerini söylemek güçtür. Her iki coğrafyada da “kayıp şahısların” aileleri psikolojik ve maddi sıkıntılar yaşamışlardır. Kıbrıs’ın kuzeyinde “kayıplar” farklı bir statü sahibi olmalarına rağmen “şehit” ilan edilmişler ve böylelikle kayıp şahısların aileleri bazı haklar elde edebilmiştir. Kayıp olan yakınlarının “şehit” ilan edilmesi birçok kayıp yakını aile üzerinde psikolojik olarak olumsuz bir etki bırakmıştır. Bununla beraber, Kıbrıs’ın kuzeyinde kendi yönetimi tarafından yakınları kaybedilen ailelerin yakınları, diğere kayıp yakınlarına nazaran ayrımcılığa da uğramıştır. Kıbrıs’ın kuzeyindeki yönetim “kayıp şahıslar” ile ilgili olarak yeterince maddi ve psikolojik destek sağlamamıştır ve insancıl bir misyonu olan KŞK’nın yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Halbuki AİHM, KŞK’nın yaptığı araştırmanın sınırlı bir araştırma olduğunu ve AİHS’nin gerektirdiği araştırmayı yapmadığını ve bu araştırmayı devlet organlarının yapması

gerektiğini bir çok kararında belirtmiştir.

Kayıplar ile ilgili KŞK'nın ciddi olarak çalışması 2004 yılında başlamıştır ve bu çok geç bir süredir. Geçen süre zarfında görgü şahitleri hayatlarını kaybetmiştir ve bazı gömü yerleri üzerine inşaatlar yapılmıştır. 2004 yılından önce bazı hallerde KŞK Rum üye Kuzey Kıbrıs otoritelerine Kıbrıslı Türk kayıpların kuzeyde gömülü olduğu yerleri bildirmesine rağmen kayıp aileleri bu durumdan haberdar edilmemiş ve kayıp kişinin kalıntılarına ulaşmak için çalışma yapılmamıştır. Bununla beraber, kayıp yakınlarının bir kısmı göç yaşamak zorunda da kalmıştır. "Kaybedilen" kimselerin büyük bir kısmının erkek olması da geride kalan kadınların günün şartlarında iş hayatına girmeleri daha zor olduğundan diğer sıkıntıların yanında maddi sıkıntı yaşamalarına da sebep olmuştur.

KŞK, 1963 ve 1974 yılları arasındaki olaylar sebebiyle kaybedilen kişilerin akıbetini araştırmakta ve bulunan kişilerin kalıntılarını ailelerine teslim etmektedir. KŞK'nın kaybedilen kişinin nasıl kaybedildiği ile ilgili olarak araştırma yapma yetkisine sahip değildir.

KKTC iç hukukunun parçası olan AİHS, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi,

İşkenceye Karşı Sözleşme ve Uluslararası İnsancıl Hukuk Sözleşmeleri ve Uluslararası Geleneksel Hukuk yaşam hakkını, işkence yasağı hakkını ve kişi özgürlüğünü korumuş olması ve bu sözleşmeler kayıp kişilerin akıbetinin araştırılması yapılması için "etkin" bir soruşturma yapılmasını öngörmüş olsa dahi AİHM'in Türkiye'ye karşı verdiği kararlardan bu sorumluluğun yeterince yerine getirilmediğini görmekteyiz. KKTC hukuk sistemine göre, doğrudan uygulanabilen uluslararası sözleşme hükümleri iç hukukta kendiliğinden uygulanır. Aynı zamanda, uluslararası sözleşmeler Anayasa'ya aykırı olsa bile uygulanır. "Zorla kaybedilme" konusunu başlı başına bir hak olarak düzenleyen Zorla Kaybedilmeyle ilgili Sözleşme henüz iç hukukun parçası haline getirilmemiştir.

"Kayıp Şahıslarla" ilgili insan hakları ihlallerinin giderilmesi için uluslar arası hukuk etkili başvuru yolu hakkı, gerçeği bilme hakkı, adalet hakkı ve tazminat alma hakkının sağlanmasını önermektedir.

Gerçeği bilme hakkı ve adalet hakkı ile ilgili olarak "Hakikat Komisyonları" benzer durumlarda dünyanın başka coğrafyalarında uygulanmış olmasına rağmen ne kamuoyu tarafından ne de devlet otoriteleri tarafından yeterince tartışılmış değildir.

Ropörtajlar

Ek 1

Kıbrıs'taki "kayıplar" konusunda 500'den fazla kayıp yakını ile mülakat yapan gazeteci yazar Sevgül Uludağ'ın yapılan röportajda kayıp kişiler ve aileleri ile ilgili olarak anlattıkları şöyledir:

Kayıp yakınları her iki tarafta sevdiklerinin kaybolmasıyla çok ciddi travmalar yaşamaktadırlar. Yakınları alıkonmuş ve zorla kaybedilmişlerdir. Kayıp yakınlarının ruhsal ve maddi açıdan rehabilite edilmeleri için Kuzey Kıbrıs otoritelerinin gerektiği gibi çalışmalar yaptığını söylemek güçtür. Bununla beraber, bazı hallerde KŞK Rum üyesinin Kuzey Kıbrıs otoritelerine, Kıbrıslı Türk "kayıpların" nerede gömülü olduğunu bildirmiş olmasına rağmen, kayıp kişinin ailesine gerekli bilgiler verilmemiştir. Aynı şeyin güneyde de yapıldığını biliyorum. Bu konu her iki tarafta insancıl bir meseleden çok siyasi bir mesele olarak ele alındı. Daha önce belirttiğim gibi bazı meselelerde araştırma yapılmış olsa dahi kayıp ailelerin yakınlarına bilgi verilme-

di ve sorunların çözülmesi için aradan çok fazla zaman geçilmesi beklendi. 2003 yılında her iki coğrafya arasında geçişler rahatlayınca bazı Kıbrıslı Türk kayıp yakınları KŞK Rum üyesini ziyaret ettiler ve o zamanki KŞK Türk üyesine 1998’de 100 kayıp kişi ile ilgili olarak bilgi aktardıklarını söylediler. O zamanki KŞK Türk üyesi önce bu durumu inkar etmiş ancak daha sonra kayıp şahısların aileleri konunun üzerine gidince inkar etmekten vazgeçip konunun daha fazla üzerine gidilmemesi yönünde onları tehdit etmiştir. Bununla beraber, kuzeyde gömülü olan bazı Kıbrıslı Türklerin kaybedilmesinde dönemin Kıbrıslı Türk yönetiminin de sorumluluğu var olmasına ve söz konusu kişilerin başına ne geldiği ve nerede gömülü olduğu bulunabileceği halde ciddi bir çalışma yapılmış değildir.

Kaybolan kişilerin büyük bir kısmı erkeklerdi, o zamanlarda ailelerin daha kalabalık olması ve ataerkil rollerin daha keskin olduğu dönemlerde kadınların çocuklarını yetiştirmeleri çok zor olmuştu. Bazı hallerde, kaybolmalar olduğu için göç olayı da yaşanmıştı ve kayıp kişinin ailesi malını, toprağını ve evini de bırakarak göçmen durumuna da düşmüştü.

Bazı yerlerde kadınlara sistematik olarak tecavüz edildiği olmuştur ve bunlar hiç konuşulmamaktadır. Hiç meydana çıkmadığı için bu vakalara yeterli rehabilitasyon hizmeti de verilmemiştir.

Kayıp yakınlarına yapılan yardımlar gelişigüzel yapılmıştır. Bazıları şehit ilan edilerek yakınlarını maddi destek sağlanmış ancak özellikle Kıbrıslı Türkler tarafından kaybedilen kişiler şehit ilan edilmemiştir. Aslında verilen destek kaybolma olgusundan çok şehit olma olgusuna dayanmaktaydı. Babasını ve kardeşlerini kaybeden ancak evli olduğu için maddi destek alamayan kadınlar var.”¹³⁶

Ek 2

“Kayıplar” Komitesi Psikoloğu Kıbrıslı Türk kayıp yakınları ile çalışan Ziliha Uluboy’un yapılan röportajda kayıp kişiler ve aileleri ile ilgili olarak anlattıkları şöyledir:

Kayıp yakınlarının bazıları 30 bazıları 40 yıldan fazla bir süredir bir bekleyiş içerisinde dirler. Bu bekleyiş büyük bir belirsizliğin olduğu bir bekleyiştir. Kayıp yakınları sevdikleri öldü mü, yaşıyor mu bilmemektedir.

Bir yakınınını kaybettiğinde yas tutabilmek insan psikolojisi açısından gereklidir. Kendi kültürümüzde defin törenine gitmek, mevlit okutmak gibi gelenekler ile yas tutma süreci başlar. Yas tutma sürecine başlama ritüelleri kültüre, dine, geleneklere göre daha farklı şekilde olabilir. Bunlar normal süreçte yas tutmamızı sağlar. Her ayrılığın, ölümün ardından yas tutulması sağlıklı bir süreçtir. Yası tutamamak anormal bir durumdur. Yası tutabilmek için o süreçte sevdiğimiz kişinin hayatımızdan çıktığını kabullenebilmek gerekir. Kabullenme önce ölen kişiyi defnetmeyle, ardından ona rahmetli demeye, belli ritüelleri yapmayla başlayabilir. Kayıp kişilerin aileleri sevdiklerinin ölüsünü hiç görmediler, onu defnetmediler, mevlit okutmayıp rahmetli diyemediler. Yani yakınlarının öldüğünü uzun yıllar boyunca kabullenmediler ki hala kabullenmiş değiller. Yani kayıp yakınları yas sürecini yaşamadılar. Belirsizlik birçok aile için hala devam etmektedir. Yaptığım görüşmelerde edindiğim, aileler sevdiklerinin öldürülmüş ya da yaşı gereği öldüğünü düşünebiliyor ve bunu dile getiriyorlar ama hemen ardından öldüğüne görmeden inanamayız diyorlar. Bunu hemen hemen her kayıp yakınından dinliyorum. Bu dünyanın her yerindeki kayıp yakınları için de geçerlidir.

1981’de eski Cumhurbaşkanı Sayın Denktaş tüm kayıpların ölü olduğunu açıklamıştı.

Bu bir nebze olsun kayıp kişinin öldüğü ihtimaline inanılması açısından faydalı olsa da dediğim gibi görmeden inanmak kayıp kişinin ailesi için mümkün değildir. Öncesinde “kayıplar” hadise kurbanı olarak tanımlanmaktaydı. Bazı, Kayıp yakınları, kaybolan yakınlarının hadise kurbanı olarak tanımlanmasından oldukça rahatsız olduklarını biliyorum. Bazı aileler şehit denmesinden de rahatsızlık duyuyor. Toplumdaki şehit anlayışı savaş esnasında çarpışırken öldürülmek olduğundan dolayı bir çok kayıp şahsın ailesi kayıp kişinin şehit ilan edilmesini anlamlandıramamaktadır.

2003’te kuzey ve güney arasında seyahatın rahatlaması kayıp yakınlarında yeni bir travma yarattı. Kuzey ve güney arasındaki geçişlerin rahatlamasıyla belki çıkar gelir ümidi doğdu. Umutsuz bekleyiş arttı. Kayıp şahısların aileleri kayıp kişinin yaşıyor olabilme ihtimali ümidini her zaman taşımışlardır.

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda kimlik tespiti yapılan kayıpların ailelerinin genelde verdikleri ilk tepki “ben onu böyle beklemiyordum” şeklinde oluyor. Yani son ana kadar kayıp kişilerin ailelerinin ümitleri hiç bitmez.

Kimlik tespiti yapılan “kayıplar” ailelerinin istediği şekilde, din, ve geleneklerine uygun şekilde defin törenleri yaparlar. Hemen şimdi ölmüş birine neler yapılıyorsa süreç aynı şekilde ilerler. Kayıp kişi bulunduğu kayıp şahısların ailelerinin hisleri ve duyguları da hemen kayıp kişinin şimdi ölmüşmüş gibi oluyor. Bu durumu istisnasız tüm kayıp yakını aileler aynı şekilde yaşadılar. Bulunan kayıp kişinin kemikleri dinine uygun şekilde kefenlenip tabuta koyuluyor, cenaze namazı kılınıyor, defnediliyor, mevlitler okunuyor, geleneksel ritüeller gerçekleştiriliyor ve yas tutmaya başlanıyor. Böylelikle bekleyiş sona eriyor. Bugüne kadar bulunup defnedilen kayıpların tüm yakınlarının yaşadığı ortak duygu “sanki şimdi öldü de defnettik” şeklindedir. Sevdiklerini ilk kez gömüp veda ediyorlar. İlk kez sevdiklerini bilinçlerinde öldürüyorlar. Kırk sene önce ölmüş birisi için yas süreci kalıntıları bulunduğu başlamış oluyor.

Kayıp yakınlarının birçoğu zorunlu göç yaşadılar. Göç, savaş ve buna ek olarak aile üyelerinden biri veya birkaçı kayboldu. Doğal olarak aileler bu durumdan çok ciddi etkilendiler. Özellikle yakını kaybolduğunda onu tanıyanlar, yaşı büyük olanlar ciddi ruhsal sorunlar yaşamaktadır. Özellikle eşler, anne-babalar, kardeşler veya büyük çocuklar travma sonrası stres bozukluğu, somatizasyon, depresyon, sıklıkla karşılaştığım ruhsal sorunlardır ve bireyler uzun süre psikolojik destek alamadan bununla yaşamak zorunda kaldılar. Elbette küçük yaşta babasını kaybetmiş çocuklar da sıklıkla psikolojik problemler yaşamaktadırlar. Kayıp kişi kaybolduğu zaman yaşı küçük olanlar anne veya babalarını hatırlayamadıklarından dolayı onlarla hiçbir anıları yoktur. Kaybolan kişi hep gelecekmiş gibi yaşadılar. İlk kez somut babayı Ara Bölgedeki Antropoloji Laboratuvarı yanında bulunan ziyaretçi odasında gören kayıp çocukları var. İlk kez anne veya babasına orda dokundular. Bu husus çok ciddi bir şekilde kendilerini travmatize etmektedir. Diğer yakınları da kemikleri gördüklerinde “ben onu böyle hatırlamıyordum” deyip travmatize oluyorlar. Ancak diğer taraftan, bu hususun kayıp yakınlarının gerçeğe kısmı olarak ulaştıkları için faydalı yönleri de vardır. Kayıp kişinin neden, nasıl, ne zaman öldürüldüğü kayıp kişilerin aileleri için önemli bir husustur. KŞK arkeologları ve antropologları ölüm anında yaşanan fiziksel travmaları, örneğin kayıp kişinin bedenine kurşun sıkılıp sıkılmadığını, fiziksel darbe alıp almadığını, başkaları ile beraber gömülüp gömülmediği gibi hususlarda sözlü olarak bilgi vermesi gerçeğin bir nebze olarak ortaya çıkmış olmasına katkıda bulunduğu için faydalı olabilmektedir.

Kayıpları bulma sürecinin bu kadar uzun olması, kayıp kişilerin ailelerinin yaşadıkları travmaların süresini uzattı. Travmatik olayları, yas tutup azaltamadılar. Hala bugün ailelerde

belki yaşar ümidi vardır. Aileleri kayıplarına öldü diyememektedirler. Kayıpların bulunması ne kadar erken yapılırsa travma o kadar azalmaktadır. Kayıp yakınları bunu içselleştirip iyileşme sürecine geçebilirler. Mezar bizim kültürümüzde önemli bir olgudur. Mezara gidip dua etme, mezara gidip çiçek bırakmak, ölümünü kabullenmeyi getirir ve yas sürecinin bir parçasıdır. Mezar arkada kalanlar için çok gereklidir.

Kayıpların çoğunluğunun genç ve erkek olması maddi ve manevi olarak yakınlarını etkiledi. O dönemlerde kadınlar çok fazla ev dışında çalışmazdı ve eve ekmek getirenin kaybolması kadınların üzerine ağır bir yük getirdi. Kadınlar çalışmak zorunda ve daha fazla sorumluluk almak zorunda kaldılar. Çocuklar, evin sorumluluğunu yüklenmek ya da paylaşmak zorunda kaldılar. Babası kaybolan çocuklar küçük yaşta hem okuyup hem çalışmak zorunda kaldılar. Devletin yaptığı yardım evin geçinmesini sağlamıyordu. Ailelerin bir çoğu devletin kendilerini rehabilite etmek için herhangi bir çalışma yapmadığını da dile getirmişti.

Özellikle 1963-1964 arası kaybolan kişilerin aileleri çok zorluk çektiler. Otoriteler onlara hiç ya da çok az yardımda bulundu. Kayboldukları otoriteler tarafından kabul edilmedi. Geri gelecek düşüncesiyle aileler hem maddi olarak çok zorluk çektiler hem de psikolojik olarak sıkıntılar yaşadılar. Devlet bile onların öldüğünü kabul etmezken sevdikleri nasıl kabul edecekti. 1974'e kadar başlarının çaresine bakmak durumunda kaldılar. 1974'te son esir teslimine kadar her teslim gününde kayıp yakınları gidip yakınlarının gelmesini beklediler. 1963-64'ten 1974'e 11-12 yıl geçmesine rağmen kayıp kişilerin aileleri ölümü hiç kabullenememişlerdi. 1974'te adanın bölünmesi kayıp yakınlarının aileleri için çok ciddi bir travmaydı. Aileler evlerinden göç etmişlerdi ve kaybolan sevdikleri o eve gittiğinde onları bulamayacak düşünceleri vardı. Kayıp kişi sınırın öteki tarafında kaldıysa, ya da bu tarafında olsa bile nerde yaşadıklarını nasıl öğrenecek düşüncesini kayıp kişilerin aileleri yıllarca taşımışlardır.

Kaybolan kişilerin genelde erkek olması sebebiyle sıklıkla kayıp şahısların çocukları baba figüründen yoksun büyüdüklerini gözlemledim. Ancak, onlar babalarını hiçbir zaman ölü olarak kabul etmediler. Kayıp şahısların çocukları devamlı olarak babalarının geri gelmesi ihtimaliyle yaşadılar. Kayıp şahısların çocukları okulda sıkıntılar yaşadılar. Arkadaşlarını okuldan babaları arardı veya arkadaşları babalarından söz ederdi. Onlar hiç böyle bir şey yaşayamadılar. Bir kayıp kişinin çocuğundan dinlediğim hususlardan birisi kendileri için en zor olan hususlardan birisinin okulun ilk gününde herkes annesini ve babasını anlattığında, onların, babaları hakkında anlatacak birşeylerinin olmaması onları çok derinden etkilemesiydi.

Başka bir kayıp kişinin çocuğu ise okul müdürünün ona haksız yere tokat atmasına içerlemiş ve müdüre geri gidip benim babam olsaydı yine bana bu tokatı atar mıydınız diye sorması ne kadar olumsuz yönde etkilenmiş olduğunun göstergesidir.

Benim gördüğüm bazı kayıp çocukları yaşadıkları bütün olumsuz deneyimleri babalarının "kayıp" olmasına bağladılar. Beni etkileyen başka bir hikaye ise 50 yaşında olan ve ava gitmeye meraklı olan bir kayıp çocuğunun ava her gittiğinde bastığı toprağın altında acaba babası mı var düşüncesi kendisini çok etkilemesiydi. Bu çok ciddi psikolojik bir düşüncedir. Bununla yaşamak oldukça zordur.

Bir çok kayıp çocuğundan dinlediğim ortak hikaye ise; babaları ya da anneleri kaybolduğunda yaşları küçük olduğundan onları hatırlamayanlar yanlarından geçen kadın veya erkeklerin acaba bu benim babam mı ya da bu kadın benim annem mi düşüncesi ile yıllarca yaşamış olmalarıdır. Sadece Kıbrıs'ta değil Türkiye'ye okumaya giden çocuklar orda da bu düşünceyle yaşadılar.

Kayıp yakınlarının gerçeği öğrenememesi kendilerini çok derinden etkilemektedir. Devletin araştırma yapıp gerçeği onlara aktarması gerekirdi. 2006'ya kadar olası gömü yerleri hakkında veya başka konularda KŞK Türk Üye ofisinin hiçbir zaman ailelere bilgi vermediğini kayıp şahısların yakınlarından öğrendik. 2003'te kuzey ve güney arasında geçişler rahatladıktan sonra KŞK Rum Üye ofisinden bazı bilgileri alabilmişlerdir. Bu yüzden Kıbrıslı Türk kayıp yakını ailelerin Kıbrıslı Türk otoritelere güvenleri tam değil. Kayıpları arama ve kimlik tespiti yapılmasının bu kadar uzun zaman sonra yapılmasını hep sorguluyorlar. Kayıp kişilerin kuşağı ve bir üst kuşak öldü ya da zaman içinde ölüyorlar. Yakınlarının bulunduğunu görmeden, gerçekleri öğrenmeden ölüyorlar.

Bu dönemde kayıp kişilerin gömü yerlerinin tesbiti, kazı ve kimlik tespitleri yapılıyor ve ailelerine teslim ediliyor. Bu onlar için çok sevindirici bir durumdur. Fakat bunun akabinde gerçekleri öğrenmeyi, sorumluların cezalandırılmasını bekliyorlar. Yakınlarının bulunması hayatlarında bu meselenin kapanmasına yeterli olmuyor. Bazı kayıp yakınları katilin adını biliyor hatta onu tanıyor. Ama bu kadar yıldır hiçbir şey yapılmaması insanların içinde adaletsizliği hissettiriyor ve psikolojik olarak insanlar kendilerini güvende hissedemiyorlar. Kayıp yakını defneden aileler "şimdi ne olacak bu iş böyle kapandı mı, adalet bu mu" sorgusunu yapıyor. Ziyaret odasında sevdiğinin kemiklerini görürken başındaki kurşun deliğini, kemikler üzerindeki darp izlerini rahatlıkla görebiliyorlar.

Devletin bu kadar uzun yıllar araştırma yapmaması hem olumsuz hem de çok acı sonuçlar doğurdu. Aile fertlerinden yakınlarının bulunduğunu göremeden ölenler oldu. Çok yaşlanan aile üyeleri var. Kayıp kişinin kaybolmasından bu kadar uzun bir süre geçtikten sonra, kayıp kişinin bulunduğunu öğrenen özellikle bazı yaşlı kişiler yaşlarından dolayı sağlık sorunu geçirmektedirler.

Diğer taraftan ne yazık ki bazı gömü yerleri değiştirildi, üzerlerine inşaatlar yapıldı, yollar geçti. Yani o kayıplara ulaşmak belki de imkansız hale geldi. Ama bu kadar beklenmeseydi kayıpların gömü yerlerine ulaşmak çok daha kolay olacaktı. Zaman içinde göz şahitleri ölüyor, yani gömü yerini gösterebilecek kişiler hayatta kalmıyor.

Her ne kadar da kamuoyu tarafından kayıp kişiler ölmüş olarak kabul edilseler dahi, bir çok aile tarafından kayıp kişi bulunana kadar kayıp kişinin ölmüş olduğu kabul edilmemektedir.

Bazı kayıp kişilerin ailelerine şehitlere sağlanan imkanlar sağlandı. Halbuki, kayıp yakınlarının ve şehit yakınlarının ihtiyaçları farklıdır. Şehit ailelerinin bir mezarı vardır. Şehit yakınları ölümü kabullenmiştir. Her ne kadar şehit ailelerinin de yaşadığı sıkıntılar çok ciddi olsa da, kayıp yakınlarının sıkıntıları daha değişik bir boyuttaydı. Sadece maddi olarak verilen maaş maddi açıdan bir destek sağladı ancak ruhsal bir destek olmadı. Şehit eşlerinin evlenme oranı kayıp eşlerine göre çok daha yüksektir. Çünkü ölüm kabul edilmiştir, bekleyiş yoktur. Kayıp ailelerine psikososyal destek 2007 yılına kadar sağlanmadı.

Kıbrıslı Türkler tarafından kaybedilen Kıbrıslı Türkleri bulmak daha da zordur. Çünkü gömü yeri hakkında göz şahidi bulmak daha zordur. Rumlar tarafından öldürülenler karşı taraf olarak addedilen birisi tarafından kaybedildiğinde kabul etmesi daha kolaydır. Ancak, kendi yönetimi tarafından bu yapıldığında kabullenmek daha zor olmaktadır. Psikolojik olarak daha ağırdır. Yönetime güven azalmaktadır. Devlet tarafından ailelerine maddi açıdan herhangi bir destek sağlanmadı.

KŞK psikoloğları olarak biz daha çok kaybı bulunan aileler ile çalıştığımız için psiko sos-

yal destek veririz. Öncelikle kayıp kişi bulunduğunda bu yeni durumu aileye açıklarız ve bundan sonraki süreç olan kemik görme, defin işlemi ve mevlit okuturken yaşayacakları sıkıntılar için aileleri psikolojik olarak hazırlarız. İhtiyaçları halinde verilen destek bu süreçten sonra da devam eder. Kayıpları bulunma aşamasına gelinmemiş tüm kayıp yakınları ile de görüşmelerimiz oldu ve talep etmeleri halinde onlara da psikolojik destek vermekteyiz.

Yaşanan bu tür travmalardan sonra yapılması gereken psikososyal destek verilmesidir. Yaşanan bu durumun geri dönüşü olmadığı için böyle bir çalışma yapılması gerklidir. Psikososyal destek psikolojik desteğin bir parçasıdır.

Psikolojik destek süreci 2007 yılında başladı. Halbuki bu tür bir desteğin çok daha erken bir zamanda verilmesi gerekirdi. Özellikle otoritelerin kayıpları ölü olduğunu ilan ettikleri zaman bunların yapılması lazımdı.¹³⁷

Ek 4

Kayıplar Komitesi'nin Psikoloğu olan ve Rum kayıp aileleri ile çalışan Katy Mangerdji-an ile yapılan röportajda kayıp kişiler ve aileleri ile ilgili olarak anlattıkları şöyledir:

Kayıp şahısların yakınları post travmatik bozukluk yaşamaktadırlar, bu yıllarca yaşadıkları sevdiklerini kaybetmenin onlara yaşattığı bir sonuçtur. Yakınlarının bulunduğu kendilerine bildirildikten sonra 37 yıl önce geride bıraktıkları ile ilgili travma yüzeye çıkar. Bununla birlikte yas tutma süreci başlar. Travma kabuslar, acı, üzüntü, stres ve o günlerle ilgili anılar şeklinde ortaya çıkabilir. Sevdiklerinin kalıntılarını görmek yaşanan duygusal acının en üst noktasıdır. Nihayet dini geleneklerle yapılan cenaze töreni ve kalıntıların gömülmesi tüm durumun kapanışıdır. Sadece bir cenaze töreni gerçekleştiği zaman sevdiği kişinin yaşıyor olduğu umudu sona erer.

Çalışmamızın başında 4 yıl önce aileler için yakınlarının ölmüş olduğunu kabul etmek çok zordu çünkü önceden kalıntılar ve cenaze törenleri yoktu. Fakat cenaze törenleri ve kalıntılar gibi bazı gerçekleri görünce insanlar sevdiklerinin ölmüş olabileceğini farketmeye başladılar. Sonuna kadar umudu yaşatmak çok insani bir duygudur. Bazen bazı aileler sevdiklerinin geri getirildiğine ve bilmeme ile ilgili ızdırabın son bulduğuna cenazeden sonra bile inanamazlar.

Bir istatistik yaptım ve sonuçlar gösterdi ki en çok etkilenenler anne babalar ikinci olarak eşler sonra çocuklar ve daha az olarak kız ve erkek kardeşler olmuştur.

Ortalama yaşları 20-35 olmasına rağmen çoğu kadınlar tekrar evlenmedi çünkü kocalarının yaşıyor olduğuna dair umutları vardı. Çoğu genç kadınlardı ve onlardan birisi bana şöyle dedi "kayıp bir yaşam kayıp bir gençlik bütün bu yıllar ne için bekledim?"

37 yıl önce kadınlar şimdiki gibi çalışmıyorlardı. Kocaları kaybolduktan sonra çocuklarına bakabilmek için bir iş bulmaları gerekiyordu bunun yanında çocuklarına babalarının eksikliğinde psikolojik destek vermeleri gerekiyordu. Yeni durum ve statü çocuklarını yetiştirmek ve para kazanmak için onlara fazladan sorumluluk ve görevler verdi.

Çoğu evlerini kocalarını ve aile gelirini kaybetti. Eğer eşi bir kamu görevlisiyse finansal gelir ile ilgili endişe pek ağır değildi eğer değilse durum çok daha fazla stresliydi çünkü kamu görevlisiyle evli olan dullar onların maaşlarını alabiliyorlardı.

137. Kayıplar Komitesi Psikoloğu Ziliha Uluboy ile 14/04/2011 tarihinde Lefkoşa'da yapılan röportaj.

Tabii ki sadece birkaç aile bu ayrıcalığa sahipti. Hükümetin destekleyici olmaya çalışmasına rağmen bu kaybın boşluğunu doldurmak savaşın duygusal yaralarını sarmak için yeterli değildi.

Annesi veya babası gittiğinde çok küçük olan çocuklar daha büyük olanlara ve onları hatırlayanlara oranla o kadar derin etkilenmediler. Onlar için bunu kabullenmek çok zordu. Fakat tümü bir boşluk duygusuna sahip olduklarını kabul ediyorlardı. Toplumumuzda birçok öksüz olması gerçeği yanında daha sonra bu öksüzler okul arkadaşları tarafından damgalandı ve özellikle küçük yaşlarda bu çocuklara zalimce davranıldı.

Kayıp şahısların yakınları sevdiklerinin kalıntılarını antropoloji laboratuvarında gördükleri zaman ızdırap çekip birçok soru sordular “ Son görüldüğü zamanla ilgili şartlar hakkında ne gibi bilginiz var ,yakınımız işkence gördü mü, canlı mı ele geçirildi, hemen öldü mü, bilgiyi kim verdi” Bazen bazı sorularına cevap alabildiler fakat çoğu zaman cevap alamadılar çünkü bilginiz yoktu. Çoğu vakada antropolojistler kemikler üzerinde fiziksel travma ve bu travmanın nasıl oluştuğunu gözlemleyebilirler.

Bununla ilgili kızgındırlar ve adalet istiyorlar. Katilleri affeden çok az insan gördüm. Ama onların ifadelerinden anlaşılabilir ki suçluların cezalandırılmasını istiyorlar. Eğer adalet yerine gelirse kendi içlerinde huzur olacağına inanıyorlar. Adalet yerine gelmediği zaman insanlar zihinsel olarak dengesizleşirler. Diğer ülkelerde birçok yıl geçtikten sonra bile savaş suçluları ve azınlıklara karşı suç işleyenler uluslararası mahkemelerde cezalandırılmıştır. Biz ülkemizde buna benzer birşey görmedik.

KŞK nin görevi kayıp şahısların kalıntılarını aramaktır ve başka bir sorumluluğu yoktur. Buna rağmen yakınlar hayalkırıklığına uğramıştır çünkü etkili bir araştırma yoktur. Bilginin bu kısmının yetkililer tarafından saklandığına inanmaktadırlar görgü tanıkları saklanıp veya 37 yıl sonra vefat etmişlerdir. Delil yetersizliği yüzünden yeterli araştırma yapılamamıştır.

Benim bildiğim kadarıyla mağdurlar böyle bir araştırma sürecinin uluslararası mahkemeler tarafından üstlenilmesini istemektedirler. Hakikat komisyonlarına tarafsız araştırma yapma konusunda güvenip güvenmediklerine emin değilim.

Kayıp aileleri adaletin adil bir şekilde yerine getirilmesini istemektedirler. Kayıplarından ve travma içindeki yaşamlarından sorumlu olanların yargılanıp cezalandırılmalarını istemektedirler.

Kadınların ülkemizde birçok yerde çarpışmalar sırasında tecavüze uğradıklarını görgü tanıklarından ve mağdurlardan dolayı biliyoruz. Maalesef bu sivil halkın acı çekmesi aşağılanması ve morallerini bozmaya çalışmak içindi.¹³⁸

Ek 5:

KŞK nin Kıbrısta Kurulması

1. Kıbrısta kayıp şahıslarla ilgili üç üyeden oluşan bir komite hemen oluşturulacak. Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk taraflardan herbiri komiteye bir insancıl üye atayacaklar. Üçüncü üye UKK tarafından bu hedef için her iki tarafın anlaşmasıyla seçilecek ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından atanacak bir yetkili olacak.

2. Komitenin kararları mümkün olan derecede konsensusa varılıp alınacaktır. İki ta-

138. Kayıp Şahıslar Komitesi Psikoloğu Katy Mangerdjian 8/7/2011 tarihinde Lefkoşa’ da yapılan röportaj.

rafın temsilcileri arasında bir anlaşmazlık durumunda üçüncü üye her iki tarafa da danışıp görüşleri bir araya getirip bir konsensusa ulaşacaktır.

3.Gerektiği takdirde komite üyelerinin her biri iki asistan görevli tarafından yardımcı olunabilir. Komitenin araştırma çalışmalarına başka herhangi bir kişi katılmayacaktır. Kayıp şahıslar meselesiyle doğrudan bağlantılı olan hiçbir kişi görevli asistan olarak atanamaz. Komite dışarıdan uzman yardımı talep etmeyecek.

4.Komitenin bir başkanı olmayacak fakat toplantılar dönüşümlü olarak bir aylık sürelerle üyeler tarafından yönetilecektir. İlk yöneten UKK yetkilisi olacak bunu takiben ilk toplantıda kurayla belirlenecek olan Kıbrıslı Türk veya Kıbrıslı Rum üye sonraki toplantıyı yönetecektir.

5. Komitenin üç üyesi hemen toplanacak ve düzenli olarak planlı oturumlarla toplanmaya gerektiği sürece devam edecektir.

6.İlgili tüm taraflar komitenin ada çapındaki araştırma çalışmasına erişim sağlamak için komiteyle işbirliği yapmalıdırlar.

7. Komite sadece toplumlarası kavgalar ve Temmuz 1974 ve sonrasında gelişen olaylarda kayıp olarak rapor edilen vakaları inceler.

8. Vakaların araştırma düzeni komite tarafından kararlaştırılacak fakat varılan anlaşmaya göre ilk araştırma vakası komitenin Kıbrıslı Türk üyesi tarafından başlatılacaktır. Bunu Kıbrıslı Rum üye takip edecektir. Tüm vakalar incelenene kadar bu araştırmalar dönüşümlü olarak devam edecektir.

9.Komitenin tüm muameleleri ve bulguları kesinlikle gizli tutulacaktır. Bu kuralın herhangi bir şekilde ihlali komitenin çalışmasını tehlikeye sokacaktır.

10.Komite kamu açıklamalarını ve raporlarını paragraf 9'a hael getirmeden yayınlayıp yayınlamamaya karar verecektir.

11.Komite kayıp şahısların ölümleri ile ilgili sorumluluk üstlenmeye veya bu ölümlerin sebebi ile ilgili bulgular yapmaya çalışmayacak.

12.Bu komitenin himayesi altında hiçbir mezardan çıkarma gerçekleştirilmeyecek. Komite UKK kendi geleneksel usulleri kapsamında mezardan çıkarma ile ilgili talepte bulunabilir

13.Komite her iki toplumun kayıp şahıslarının listesini çıkarmak için en iyi çabayı göstermeli ölü veya canlı olup olmadıklarının uygun bir şekilde belirlemeli ve ölü olması durumunda ölümün yaklaşık olarak zamanını belirlemelidir.

Additional Protocol to the Geneva Conventions, of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts.

AIHM Büyük Daire, Varnava ve Diğerleri ile Türkiye, 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/92 ve 16073/90), 18/09/2009.

AIHM, Kıbrıs ile Türkiye, 25781/94, 10/5/2001.

AIHM, Loizidou ile. Türkiye, 15318/89, 11/1/1991 ve 3/4/1991, 18/12/1996.

AIHM, Varnava ve diğerleri ile Türkiye, 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90, 10/01/2008.

Amnesty International, Truth, justice and reparation Establishing an effective, truth commission.

Anayasa Mahkemesi, Ulusal Birlik Partisi ile KKTC Cumhuriyet Meclisi, Numara:3/2006 D. No:3/2006.

Arzt, Donna E. The Right to Compensation: Basic Principles Under International Law Compensation as Part of a Comprehensive Solution to the Palestinian Refugee Problem, for the International Development Research Centre's workshop on compensation for Palestinian Refugees, July 14-15, 1999, Ottawa.

Basic Principles on the Right to a Remedy and Reparation.

Committee on Missing Persons, Progress Report May 2011, page 3, http://www.cmp-cyprus.org/media/attachments/CMP/CMP%20docs/CMP%20Fact%20Sheets/CMP_Fact_Sheet__May11.pdf, (En son giriş tarihi 27/5/2011).

Cenevre Sözleşmesi, IV, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/248/2251.pdf>, son giriş tarihi, 02/03/2012.

Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol I, Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol I, son giriş tarihi, 02/03/2012.

CMP, Kayıp Şahısla Komitesi Kıbrıs, http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1305&tt=graphic&lang=13 (En son giriş tarihi 27/05/2011).

European Convention on Human Rights, <http://european-convention-on-human-rights.co.tv/>, son giriş tarihi 29/3/2011.

Guiding Principles / Model Law on the Missing Principles for Legislating the Situation of Persons Missing as a Result of Armed Conflict or Internal Violence : Measures to prevent persons from going missing and to protect the rights and interests of the missing and their families. <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/model-law-missing-0209-eng-.pdf>, (en son giriş tarihi 27/01/2012).

Henckaerts and Beck, Customary International Humanitarian Law Volume I: Rules, 2005, UK.

Human Rights Committee, Monitoring Civil and Political Rights, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/index.htm>, son giriş tarihi 18/10/2010.

ICTJ-Cyprus, <http://ictj.org/our-work/regions-and-countries/cyprus>, son giriş tarihi 7/7/2011.

International Covenant on Civil and Political Rights, <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>, son giriş tarihi 27/01/2012.

International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, <http://www2.ohchr.org/english/law/disappearance-convention.htm>, son giriş tarih 02/02/12.

Inter-Parliamentarian Union "Missing Persons: Handbook for Parliamentarians", <http://www.ipu.org/PDF/publications/missing09-e.pdf>, son giriş tarihi 26/08/2011.

İşkenceye Karşı Komite, 44. Oturum, Concluding Observations, Turkey, 20/01/2011. http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.TUR.CO.3_en.pdf (en son giriş 21/5/2011).

Korff, Douwe, **Yaşam hakkı**. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinin uygulanmasına dair kılavuz kitap, İnsan Hakları ve Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Avrupa Konseyi 2006. Draft articles on State responsibility, part 1, article 3, Yearbook of the International Law Commission 1980, vol. II (Part Two).

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi.

Missing Persons: A Handbook for Parliamentarians, No 17, 2009.

Loic Picard, "Normes internationales du travail et droit à réparation", Report of the Maastricht Seminar.

Macovei, Monica, Kişinin özgürlük ve güvenlik hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. Maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz, İnsan Hakları Kitapçıkları, No. 5, Council of Europe, 2002, sayfa 10.

Naqvi, Yasmin, The right to the truth in international law: fact or fiction?, International Review of the Red Cross, Volume 88 Number 862 June 2006.

Polili, Öncel, Kayıplar Komitesi Psikoloğu Ziliha Uluboy ile 14/04/2011 tarihinde Lefkoşa'da yapılan röportaj.

Polili, Öncel, Kayıp Şahıslar Komitesi Psikoloğu Katy Mangerdjian 8/7/2011 tarihinde Lefkoşa' da yapılan röportaj

Polili, Öncel, Davacıların Avukatı Şefika Durduran ile 08/10/2011 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

Promotion and Protection of Human Rights, Study on the right to the truth Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.

Resolution II of the XXIV International Conference of the Red Cross and Red Crescent
Manila 1981.

Reidy, Aisling, İşkencenin Yasaklanması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesi'nin uygulanmasına ilişkin Kılavuz, İnsan hakları el kitapları, No.6, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü F-67075 Strasbourg Cedex,2002.

Result of Armed Conflict or Internal Violence: Measures to prevent persons from going missing and to protect the rights and interests of the missing and their families.

Rights and Fundamental Freedoms, Maastricht, 11-15 March 1992. SIM Special No. 12, p.17.

Seminar on the Right to Restitution, Compensation and Rehabilitation for Victims of Gross Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms, Maastricht, 11-15 March 1992. SIM Special No. 12, page.17.

Seminar on the Right to Restitution, Compensation and Rehabilitation for Victims of Gross Violations of Human

Set of principles for the Protection and Promotion of Human Rights through A to Combat

Rule of Law Tools for Post Conflict States, Truth Commissions, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2006 United Nations New York and Geneva.

Shelton, Dinah, Remedies in International Human Rights Law, 2005, New York.

Şehit ve Hadise Kurbanı Aileleri ile Malüllere Yardımla ilgili 7/1974 sayılı Yasa.

Treaties and customary law: overview, <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/overview-treaties-and-customary-law.htm>, son giriş tarihi 1/6/2011.

United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman, or Degrading Treatment or Punishment http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.TUR.CO.3_en.pdf , son giriş tarihi 27/01/2012.

YİM 119/2003, D.20/2010 Mehmet S. Uğraşın ile KKTC Kamu Hizmeti Komisyonu Başkanlığı vasıtasıyla KKTC vd.

HUMAN RIGHTS CONCERNING MISSING PERSONS AND THEIR FAMILIES IN NORTH CYPRUS

| 53

Öncel POLİLİ

Bu yazıda derlenen metinde kullanılan terminoloji Avrupa Birliği (AB) tarafından desteklenen projelerden biri olan “Kıbrıs’ın Kuzeyinde İnsan Haklarının Haritalandırılması Projesi” kapsamında Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı ve yazarların sorumluluğu altındadır. Bu yayının içeriği hiçbir şekilde Avrupa Komisyonuna atfedilemez. AB, üyesi olarak sadece Kıbrıs Cumhuriyeti’ni tanıır, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”ni tanımaz. 389/2006 sayılı Konsey Tüzüğü’nün 1(3) maddesine göre “bu katkının sağlanması bu bölgelerde Kıbrıs Cumhuriyeti dışındaki kamu otoritesini tanıma anlamını taşımaz”.

The texts compiled in this publication including the terminology used lay in the sole responsibility of the author(s) and/or the Turkish Cypriot Human Rights Foundation as one of the beneficiaries of the EU funded project “Mapping Human Rights in the Northern Part of Cyprus”. In no way can the content of this publication be attributed to the European Commission. The EU does not recognise the “Turkish Republic of Northern Cyprus” but only the Republic of Cyprus as its member state. According to article 1(3) of Council Regulation 389/2006 “the granting of such assistance shall not imply recognition of any public authority in the areas other than the Government of the Republic of Cyprus”.

HUMAN RIGHTS CONCERNING MISSING PERSONS AND THEIR FAMILIES IN NORTH CYPRUS

Öncel POLİLİ

KIBRISLI TÜRK İNSAN HAKLARI VAKFI YAYINLARI NO: 9

1. Baskı - Mayıs 2012
Lefkoşa-Kıbrıs

ISBN: 978-9963-719-04-4

Tanzimat Sokak No: 176 Lefkoşa
0533 869 75 42

KAPAK ve GRAFİK TASARIM
Erdoğan Uzunahmet

SAYFA DÜZENLEME
Erdoğan Uzunahmet

DÜZELTİ
Dilek Öncül

BASKI
MAVİ BASIM
Esnaf ve Zanaatkarlar Sitesi - Lefkoşa
Tel: 0533 8631957

İLETİŞİM
KIBRISLI TÜRK İNSAN HAKLARI VAKFI
www.ktihv.org
e-mail: info@ktihv.org

Haşmet Gürkan Sok. No: 3 - Lefkoşa-Kıbrıs.
Tel: +90 392 229 17 48 / 49

Öncel POLİLİ, Graduated Law faculty of Eastern Mediterranean University and completed his master studies in human rights law at City University. Öncel Polili is a practising lawyer in northern Cyprus and legal advisor to the Turkish Cypriot Human Rights Foundation. He has written various articles and reports on "Human Rights in North Cyprus" | 55

56 | The Turkish Cypriot Human Rights Foundation (TCHRF) has completed a two year project, *Mapping Human Rights in North Cyprus*. This project was funded by the European Union's financial aid for the Turkish Cypriots.

The project contains human rights reports under eleven headings:

Minority Rights; Children's Rights; Detainee Rights; Trafficking in Persons for the Purpose of Sexual Exploitation; Rights of the Migrant Workers; Property Rights; Women's Human Rights ;Persons with Disabilities; Refugee Rights; Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Persons; Rights of the Missing Persons and their Families.

These reports are an objective and detailed account of the "map" of human rights in North Cyprus with a view to raising the standard of human rights to European and international levels and they will be shared with the public and all relevant stakeholders both in Turkish and English languages.

We wish to express our sincere thanks to the following people for their contribution in different capacities to this work, which we believe will be a vital vehicle to transport the level of human rights in our country to a much higher and desired level.

EROL AKDAĞ, MUSTAFA ABİTOĞLU, GÖZDE ÇEKER, FİKRİYE ERKANAT SAKALLI, UMUT ÖZKALELİ, MELİKE BİSİKLETÇİLER, AYCAN AKÇIN, BAHAR AKTUNA, RAHME VEZİROĞLU, İSMAİL BAYRAMOĞLU, LEYLA FALHAN, GÖRKEM REİS, FEZİLE OSUM.

EMİNE ÇOLAK, VEYSEL EŞSİZ, FATMA GÜVEN LİSANİLER, ILGIN YÖRÜKOĞLU, MEHVEŞ BEYİDOĞLU, ÖMÜR YILMAZ, MEHMET ERDOĞAN, SEVİNÇ İNSAY, UTKU BEYAZIT, OLGA DEMETRIOU, REBECCA BRYANT HATAY, TUFAN ERHÜRMAN, DOĞUŞ DERYA, TEGİYE BİREY, ŞEFİKA DURDURAN, UMUT BOZKURT, ERDOĞAN UZUNAHMET, HÜRREM TULGA, İLKER GÜRESUN.

DERVİŞ UZUNER, PERÇEM ARMAN, HAZAL YOLGA, ÖMÜR BORAN, FATMA TUNA, ÇİM SEROYDAŞ, ORNELLA SPADOLA, ENVER ETHEMER, ASLI GÖNENÇ, DİLEK ÖNCÜL, GAVIN DENSTON, FATMA DEMİRER, FAİKA DENİZ PASHA, ÖNCEL POLİLİ, CEREN GÖYNÜKLÜ, ALİ DAYIOĞLU, SELEN YILMAZ, CEREN ETÇİ, CEMRE İPÇİLER, ZİLİHA ULUBOY, INITIATIVE AGAINST HOMOPHOBIA.

Canan Öztoprak

Project Coordinator

Turkish Cypriot Human Rights Foundation.

HUMAN RIGHTS CONCERNING MISSING PERSONS AND THEIR FAMILIES IN NORTH CYPRUS

| 57

Öncel POLİLİ

Translated: Enver Erkan

CONTENTS**Abbreviations****Part I**

- A. Definition of a Missing Person
- B. Investigation of the Missing Persons Issue in Cyprus
 - i. Historical Events and Missing Persons
 - ii. The Work Carried out by the North Cyprus Authorities concerning Missing Persons

Issue

- iii. The Committee on Missing Persons

Part II**International Human Rights Convention concerning the Missing Persons Issue and Human Rights of the Missing Persons and their Families in North Cyprus**

- A. Status of International Conventions in T.R.N.C Domestic Law
- B. International Conventions that Protect the Rights of the Missing Persons and their Families which are part of T.R.N.C Domestic Law
 - i. The International Convention for the Protection of all Persons from Enforced

Disappearance

- ii. European Convention on Human Rights
- iii. International Covenant on Civil and Political Rights
- iv. The International Convention against Torture and other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

- v. Geneva Conventions and Customary International Law

C. The Rights of the Missing Persons and their Families in North Cyprus under the International Conventions

- i. Right to Life
- ii. Prohibition of Torture
- iii. Right to Liberty and Security
- iv. Right to Effective Remedy

PART III**A. Suggestions for the Prevention of the Violations of Human Rights concerning Missing Persons**

- i. The Right to Truth
- ii. The Right to Justice
- iii. The Right to Obtain Reparation
 - iv. Restitution
 - v. Compensation
 - vi. Rehabilitation
 - vii. Satisfaction including restoration of dignity and reputation
 - viii. Non repetition

Conclusion

Abbreviations

ECtHR European Court of Human Rights

ECHR European Convention on Human Rights

U.N United Nations

I.C.R.C International Committee of Red Cross

C.M.P Committee on Missing Persons

A. The Definition of Missing Person

The aim of this report is to evaluate the work carried out by the North Cyprus authorities concerning the missing persons within the framework of International Human Rights Law as part of the Mapping of Human Rights in North Cyprus project.

“Enforced disappearance” is one of the gross violations of fundamental human rights and freedoms. Apart from “enforced disappearances”, genocide, slavery and slavery-like practices, summary or arbitrary executions, torture, arbitrary and prolonged detention, and systematic discrimination can be given as examples to the concept of gross violation of fundamental human rights and freedoms.¹

“Enforced disappearance” was regarded as a human right issue itself within the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance (Convention on Enforced Disappearances) that was put into effect in 2010. Moreover, “enforced disappearance” is directly related with right to life, prohibition of torture, right to freedom and security, right to have a family and right to effective legal remedy.

International Committee of the Red Cross Advisory Service on Humanitarian Law has defined the term of the Missing Person as follows:

Missing person is a person whose whereabouts are unknown to his/her families and/or who, on the basis of reliable information, has been reported missing in accordance with the national legislation in connection with an international or non-international armed conflict, a situation of internal violence or disturbances, natural catastrophes or any other situation that may require the intervention of a competent State authority.²

International Committee of the Red Cross Advisory Service on Humanitarian Law has defined the term of Relative of the missing person as follows:

Unless otherwise specified, for the purpose of the present Law, the term “relative” shall be understood in accordance with provisions of the [Civil Code/Family Law]. It shall include, at a minimum, the following persons:

- children born in and out of wedlock, adopted children or step-children;
- lawfully wedded partner or unwedded partner;
- parents (including step-mother, step-father, adopter);

1. Seminar on the Right to Restitution, Compensation and Rehabilitation for Victims of Gross Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms, Maastricht, 11-15 March 1992. SIM Special No. 12, page.17.

2. Guiding Principles / Model Law on the Missing Principles for Legislating the Situation of Persons Missing as a Result of Armed Conflict or Internal Violence: Measures to prevent persons from going missing and to protect the rights and interests of the missing and their families. Article 1, page 7. <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/model-law-missing-0209-eng-.pdf>, (Last accessed on 27/01/2012)

Convention on Enforced Disappearances has defined Enforced Disappearance as follows:

For the purposes of this Convention, “enforced disappearance” is considered to be the arrest, detention, abduction or any other form of deprivation of liberty by agents of the State or by persons or groups of persons acting with the authorization, support or acquiescence of the State, followed by a refusal to acknowledge the deprivation of liberty or by concealment of the fate or whereabouts of the disappeared person, which place such a person outside the protection of the law⁴. For the purposes of this Convention, “victim” means the disappeared person and any individual who has suffered harm as the direct result of an “enforced disappearance”.⁵

In the following parts of the report, when the analysis of the ECtHR cases concerning Turkey and Cyprus is made and the information from other sources⁶ is taken into consideration, it could be seen that there are missing persons fitting into both of the definitions made above.

B. Investigation of the Missing Persons Issue in Cyprus

i. Historical Events and Missing Persons

As a result of the violence between 1963 and 1974, 502 Turkish Cypriots and 1493 Greek Cypriots have been reported as missing to the Committee on Missing Persons.⁷ As a result of work of the C.M.P the remaining of 321 identified were returned to their families 321. (255 Greek Cypriot ve 66 Turkish Cypriot).⁸

According to Sevgul Uludag (journalist) who interviewed more than 500 families of the missing persons about the issue of disappearance:

- The families of the missing persons on both sides have been experiencing serious traumatic problems and it is not possible to say that North Cyprus authorities are taking the necessary measures in order to rehabilitate those both people mentally and financially.
- In some situations, the families of a missing person have not been given adequate information of the whereabouts of the missing person was buried although the Greek member of C.M.P had informed the North Cyprus authorities about it.
- The issue of missing persons has been considered as a political matter rather than a humanitarian issue.

3. Ibid.

4. International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance Article 1, <http://www2.ohchr.org/english/law/disappearance-convention.htm>, (Last accessed on 02/02/12).

5. International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance Article 24.

6. The interview with Sevgul Uludag on 14/6/2011 in Nicosia, who interviewed more than 500 relatives of the missing persons in Cyprus.

7. C.M.P, Committee on Missing Persons, http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1305&tt=graphic&lang=13, (Last accessed on 27/05/2011).

8. C.M.P, Progress Report May 2012, sayfa 3, http://www.cmp-cyprus.org/media/attachments/CMP/CMP%20docs/CMP%20Fact%20Sheets/CMP_Fact_Sheet__April12.pdf, (Last accessed on 14/5/2012)

- These issues could have been solved far earlier or could have been solved much sooner if it were not for a serious lack of will to investigate by the North Cyprus authorities.
- As most of the missing persons were men, it was very difficult for the women to raise their children in the absence of their husbands.
- In some situations, people were displaced due to their family disappearances thus becoming immigrants themselves leaving their homes property and land behind.
- In some places, women were raped systematically.
- As the issue of rape has not been publicized, necessary rehabilitation has not been given for such cases.
- The aid to the families of the missing people had been provided randomly.⁹

Another aspect of the issue are the difficulties that families of the missing persons experienced. According to Ziliha Uluboy (psychologist of the Committee on the Missing Persons) who has been dealing with the families of the missing persons, states the following psychological problems:

- They can not mourn and this has been affecting the families of the missing persons' psychology.
- The families of the missing persons' psychology have been affected negatively due to the fact that they cannot learn the truth.
- They are considered as the families of a martyr or a war victim and this negatively affect some of them.
- They continually wait for their loved ones to return.
- In 2003, when the boundaries were partly lifted, failing in their hopes that their loved ones would return, has affected the psychology of the families.
- Families of the missing persons have been affected negatively as a result of forced immigration.
- Families of the missing persons have not been given any psychological support for long period of time and this affects their psychology.
- Seeing a relative's remains in an anthropology laboratory for the first time, affects the psychology of the missing persons.
- The process of finding the missing persons has been prolonging the trauma experienced by the families of the missing persons.
- Not having enough financial support from the official authorities, thus women and children taking more responsibilities in the family, have affected the families of the missing persons negatively.
- In 1974, when the island was divided, families felt that their loved ones may have remained on the other side and the families of the missing persons have been negatively affected by this feeling.
- The fact that the children were growing up without their parents was affecting the

9. See, Appendix 1.

families of the missing persons psychology.

- Not having full trust in the official authorities had been affecting the psychology of the missing persons.
- Some families of the missing persons were deeply affected; because, although it is known by some of the families who caused the disappearance of their loved one, yet so these people walking freely.¹⁰

According to an interview conducted with the psychologist of the Committee on Missing Persons, Katy Mangerdjian, who is dealing with Greek families of the missing persons, the following problems have been experienced by the families of the missing persons:

- Families of missing persons face with post traumatic disorder.
- After the notification that their relative is found, their trauma resurfaces from 37 years and this affects their psychology.
- Having no mourning period has a psychologically negative effect on them.
- The new situation forced upon extra responsibilities and tasks, such as being primary bread winner and raise thier children on their own.
- Most of them lost their homes, husbands and the family income.
- Orphans were stigmatized especially from schoolpeers, who sometimes can become very cruel especially at a younger age and this has a psychologically negative effect on them.
- Not knowing the truth has a psychologically negative effect on them.
- Receiving no apologies and experiencing blatant injustice had negative effect on them.
- Some families of the missing persons have been under emotional depression since there disappearance of their loeved ones. Besides, the fact of not knowing what happened to their loved ones has only compounded the depression even further. Likewise, the people who are responsible for the disappearances have not been found and punished. This is another issue which has increased the feelings of depression.
- Missing persons are generally males, who were required to provide the household income, thus, the families of the missing persons had financial problems. Although it has not been on the public opinion's agenda, it can be seen in the above interviews that some missing women were raped. According to the psychologists of the committee on missing persons, it is difficult to share this experience and this results in a more traumatic situation.
- Some families of the missing persons have been forced to immigrate and lost their real properties.¹¹

ii. **The Work Carried out by the North Cyprus Authorities concerning Missing Persons**

Apart from the establishment of the Committee on Missing Persons in order to investigate, there has not been any other serious work done by the North Cyprus authorities.

10. See Appendix 2.

11. See appendix 3.

According to Law no 7/1974, *the Contributions to the Families of the Martyr, the War Victims and the Disabled, Setting up Aid Committees, Mandate and the Law Enforcing Provisions on other Issues* have comprised some missing persons and anticipated financial contribution to their families. However, according to this law, only the following persons who died as a result of being shot by an enemy weapon or who are known to be dead under these conditions but their corpse could not be found or received, are comprised:

- Member of the Turkish Armed Forces ¹²
- A person who died as a result of being shot by an enemy weapon or who are known to be dead under these conditions but their remains could not be found or received, also a civil person who is given a duty by an authority having the power to order and command, are comprised .¹³
- Missing persons who disappeared as a result of enemy actions and whose fates are not known.¹⁴

In this context, according to the current law, no support to the families of the missing persons can be provided as a result of the actions and negligence of the Turkish Cypriot and Republic of Turkey authorities. According to Law no 2/1985, there has been a formulation to give land to the children of the martyr and the war victims, but the criteria in the Law no 7/1974 mentioned above have been applied. Meanwhile, as a result of the laws organising the working life, the children of the martyr have been provided with some convenience. However, the support being provided financially and for the working life, would not be sufficient at this point. It is a fact that the families of the missing persons have experienced financial problems and it is required to make the necessary arrangements to deal with this issue; on the other hand, it is necessary to provide social and psychological support for them.

Other issues that are dealt with communally are “Martyr Memorial Ceremonies”, monuments for the martyrs and recently, building monuments for the missing persons. However, such memorials have been based on nationalist expressions and the missing persons issue has not been closely dealt with under the principle of preventing similar events happening again.

The North Cyprus authorities who are also responsible for the fate of Greek Cypriot missing persons have not initiated any project for the rights of the Greek Cypriot missing persons and their families. Although the report does not include this, it is necessary to consider the missing persons issue widely in order to make it more obvious and it has to be pointed out that the Republic of Cyprus is also responsible for missing persons and in terms of human rights they have to accept responsibility for the Turkish Cypriot families. The Republic of Cyprus has filed a claim for the Greek Cypriot missing persons to the ECtHR; however, the Republic of Cyprus has not made an effort to be able to find the Turkish Cypriot “missing persons” who are within its jurisdiction. There are also cases won by the Greek Cypriots against the Republic of Cyprus. While human rights of the missing persons have often been judicial matters, families in North Cyprus have not filed a claim against their own government. Meanwhile, some of the cases of Turkish Cypriots concerning missing persons have been rejected by the ECtHR, and as too much time lapsed and also some of them cases still on trial. Besides, a claim issued against the Republic of Cyprus in Cyprus Courts has been dismissed by the Supreme Administrative Court. The reason behind the judgement was that the liability of the Republic of Cyprus on this issue has been delegated to the C.M.P. ¹⁵ The plaintiffs

12. Law no 7/1974 Aid to the Relatives of the Martyr and the Law Victims Article,2.1.c.

13. Law no 7/1974 Aid to the Relatives of the Martyr and the Law Victims Article ,2.2.c.

14. Law no 7/1974 Aid to the Relatives of the Martyr and the Law Victims Article ,2.3.c.

15. Meeting with the Lawyer of the Plaintiffs Şefika Durduran on 08/10/2011 in Nicosia.

have taken this issue to the ECtHR. In this context, the issue of human rights concerning the missing persons has now been one of the most important issues that should be dealt with by the two parties by forming common policies.

iii. Committee on Missing Persons

Despite several inter communal negotiations concerning the missing persons between 1974 and 1977, there was not any significant progress. In addition, the U.N Plenary Committee issued a call to form an investigation authority to deal with this humanitarian issue; three important proposals were adopted in principle.¹⁶ C.M.P was founded upon the agreement between Turkish and Greek Cypriot communities under the United Nations in April, 1981.¹⁷ Nevertheless, C.M.P had not been very effective up until 2004 and during this period, the remaining of any missing persons could not be given to the families of the missing person. On the 30th August, 2004 the scope of the activities and the responsibilities of the C.M.P were enlarged. As a result of this enlargement, the agenda was determined as follows:

1. To conclude the remaining investigative work on both sides on the basis of an agreed, comprehensive timetable.

2. To agree on the modalities for the implementation of the 31 July 1997 Agreement in accordance with the Terms of Reference of the CMP of April 1981.¹⁸

According to the terms of the April 1981, Terms of Reference¹⁹ had been of point at issue for the C.M.P. Within the framework of the Terms of Reference, in addition to other issues, one humanitarian member will be appointed by the Greek Cypriots and one by the Turkish Cypriots, the third member will be an official selected for that purpose by the ICRC with the agreement of both sides and appointed by the Secretary-General of the United Nations.

All parties concerned shall co-operate with the committee to ensure access throughout the island for the investigative work of the committee. Apart from these, the committee shall look only into cases of persons reported missing in the intercommunal fightings as well as in the events of July 1974 and afterwards.

One of the most important points about the scope of duties of the committee is that it will not attempt to attribute responsibility for the deaths of any missing persons or make findings as to the cause of such deaths.²⁰ Therefore, the committee has not attributed any responsibility from both sides to make effective inquiry. This will be analysed in the following part of the report. According to the procedural rules agreed upon in 1984, the procedure to be followed is as follows:

1. Individual or collective cases will be presented to the C.M.P by all available information. The C.M.P will refer each case to the side on whose territory the missing person disappeared; this side will undertake a thorough investigation and present a written report to the C.M.P. It is the duty of the C.M.P members appointed by each side, or their assistants, to follow the enquiries undertaken on the territory of their side; and the third member and/or his assistants will be fully admitted to participate in the enquiries.

16. For the proposals http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1342&tt=graphic&lang=11, (Last accessed on 27/05/2011).

17. Ibid.

18. http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1344&tt=graphic&lang=11, (Last accessed on 27/01/2012).

19. For the Terms of Reference see App 5.

20. Ibid.

2. The C.M.P will make decisions on the basis of the elements furnished by both sides and by the Central Tracing Agency of the ICRC as; presumed alive, dead or disappeared without visible or other traceable signs.

3. If the C.M.P is unable to reach a conclusion on the basis of the information presented, a supplementary investigation will be undertaken at the request of a C.M.P member. The third C.M.P member and/or his assistants will participate in each supplementary investigation or according to the nature of the case, investigators may be recruited by the C.M.P with the agreement of both sides.²¹

Within the framework of the duties of the C.M.P, the aim of this project is, as a result of the tragic events in 1963-1964 and 1974, to exhume the listed persons from their burial sites, confirm their identities and return them.

This project will give the families of the victims an opportunity to receive the remains of their loved ones, to prepare a funeral for them, to end the ongoing uncertainty and grief. As a continuation of this, bicomunal projects in every aspect involving the participation of scientific teams will be supported, and this is a bicomunal project in nature.²²

This project involves the stage to exhume the missing persons from their burial sites (Stage I), the stage to analyze the remains in the anthropology laboratories of the C.M.P (Stage II) and the genetic stage to compare the blood samples taken from the families of the missing persons with the samples of the remains (Stage III). Apart from this, in order to find a solution to complete the challenging procedures, it aims to provide help to the families from both communities in returning the remains to them. (Stage IV).²³

In addition to the information above, in *Varnava and the others vs. Turkey*²⁴, ECtHR has reached the following important conclusions regarding the roles and the responsibilities of C.M.P:

- According to the “guiding principles” of the 1984 regulations, “investigations will be conducted in the sole interest of the families concerned and must therefore convince them.”²⁵
- Every possible means will be used to discover the fate of the missing persons.²⁶
- The families of missing persons may give contact details to the committee which will be passed on to its appropriate member. That member will eventually provide the family with “final information as to the fate of a particular missing person”, but no interim information must be given by any member of the committee to the family of a missing person during the discussion of a particular case.²⁷
- The committee’s entire proceedings and findings are strictly confidential, but it can issue public statements or reports without prejudice to this rule. According to the 1984 procedural rules, a press release will be issued at the close of a meeting or series of meetings and occasional progress reports will also be published.²⁸

21. ECtHR, *Varnava and others vs. Turkey*, 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90, 10/01/2008, par. 93.

22. http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1306 (Last accessed on 27/05/2011).

23. Ibid.

24. Ibid.

25. Ibid 22, para 94.

26. Ibid.

27. Ibid.

28. Ibid 22 para 95.

- Individual members may make additional statements to the press or the media, provided they comply with the rule of confidentiality, avoid criticism or contradiction to the joint statement and any kind of propaganda.²⁹
- Due to the strict confidentiality of the C.M.P's procedure, no detailed information about the progress and results of its work is available. However, from the relevant sections of the regular progress reports on the UN Operation in Cyprus submitted by the UN Secretary-General to the Security Council it appears that the committee's work started in May 1984 with a limited, equal number of cases on both sides (Doc. S/16596 of 1.6.1984, para. 51); that by 1986 an advanced stage had been reached in the investigation of the initial 168 individual cases, supplementary investigations being started in 40 cases in which reports had been submitted (Doc. S/18102/Add. 1, of 11 June 1986, para. 15); and that, while no difficulties were encountered as regards the organisation of interviews or visits in the field, real difficulties then arose by the lapse of time and, even more importantly, lack of cooperation by the witnesses.³⁰
- There the committee stated that it considered the co-operation of the witnesses as absolutely fundamental, but that the witnesses were often reluctant, unwilling or unable to give full information as to their knowledge about the disappearance of a missing person.
- The committee could not compel a witness to talk.³¹
- The explanation of the witnesses' reluctance to testify was that they were afraid of incriminating themselves or others in disappearances, and this despite the witnesses being told by the committee that the information given would be kept strictly confidential and being reassured that they would "not be subject to any form of police or judicial prosecution.
- The committee appealed to the parties concerned to encourage the witnesses to give the very fullest information in their knowledge.³²
- In order to further allay the fears of the witnesses, the Committee, so as to give the strongest guarantees to the witnesses, is examining measures that could be taken to ensure that they would be immune from possible judicial and/or police proceedings solely in connection with the issue of missing persons and for any statement, written or oral, made for the Committee in the pursuit of activities within its mandate."³³

As a result of the work carried out by the C.M.P by May 2011, the remains of 853 individuals have been exhumed from different burial sites located across the island. The remains of 321 individuals have been identified and returned to their families (255 Greek Cypriots and 66 Turkish Cypriots).³⁴

Although the work carried out by the C.M.P has been appreciated, it does not lessen the responsibility of the duties of the North Cyprus authorities for the missing persons and their families within the framework of International Law. Therefore, the work of the C.M.P has been used as data and the North Cyprus authorities have not been considered to have fulfilled their human rights responsibilities.

29. Ibid.

30. Ibid 22 para 96.

31. Ibid.

32. Ibid 22, para 97.

33. Ibid.

34. Ibid.

As a consequence, C.M.P could not work effectively until 2004 but continued to find the remains of some missing persons post 2004. The work of the C.M.P has been limited regarding the exhumation of the missing persons from burial sites, confirming their identities and returning them back to their families. But it is important to remember authorities are still responsible for the human rights of the missing persons and their families which will be discussed in more detail in the following part.

Part II

International Human Rights Convention concerning the Missing Persons Issue and Human Rights of the Missing Persons and their Families in North Cyprus

A. Status of International Conventions in T.R.N.C Domestic Law

The status of the International Conventions in T.R.N.C has been defined by the Article 90 of the Constitution and according to the 5th paragraph of this article:

The Article in question is as follows “International treaties which have been duly put into operation shall have the force of law. Recourse cannot be made to the Supreme Court sitting as the Constitutional Court in respect of such treaties on the grounds of unconstitutionality.

Constitutional Court in its interpretation of the above referred Article in the case of National *Unity Party v. TRNC Parliament* has affirmed that ECHR is part of the domestic law. In this case Constitutional Court has also included the following opinion “International treaties which have been duly put into operation in TRNC have not only have the supremacy power of law but no application can be filed claiming that these conventions are unconstitutional.³⁵

The Constitutional Court has interpreted this issue as follows:

According to T.R.N.C procedural rules, current international conventions have statutory effect and no application can be made to the Constitutional Court to claim unconstitutionality. On the other hand, they have the same effect as the Constitution and they have a more superior effect than the other statutes.³⁶

According to the Constitutional Court, the significance of the ECHR in domestic law is as follows:

Republic of Cyprus has recognised of Article 1 of Protocol 1 of ECHR as embodied by Article 90 of TRNC Constitution by the Act of 39/62.”

Aforementioned Act 39/62 is still in force in accordance with the provisional Article 4 of the currently effective constitution and it’s amongst the legislation of which Courts of TRNC have the duty of obligation to implement.³⁷

The Supreme court has not made any ruling yet regarding the implementation of the Convention against Torture, the Covenant on Civil and Political Rights and the Covenant on Social and Cultural Rights in domestic law. However when the Supreme Court has made a ruling on the Convention on Rights of the Child that have the same legal status, this convention has been taken into consideration as well.³⁸ Although there is not any verdict to implement each of these conventions, S.A.C has enhanced the constitutional decree and the international conventions that have prevailed according to the procedural rules, their effects

35. Constitutional Court, National Unity Party and TRNC Assembly, No:3/2006 D. No:3/2006.

36. Ibid.

37. Ibid.

38. Court of Criminal Appeal, No: 17/2005, D. No. 5/2005

70 | on domestic law and the scope of application have been summarised below;

- a) The conventions in effect according to procedural rules are the components of the domestic law and the direct provisions of the conventions are implemented in the domestic law as they are.
- b) Although the international conventions are unconstitutional, they are implemented and claims cannot be asserted about their unconstitutionality.
- c) In case of conflict of provisions between international law conventions and the domestic law, the provisions of international law conventions apply.
- d) After the approval of the international law conventions according to procedural rules, the Constitutional or legal domestic law regulations cannot cancel or counteract the provisions of the international law conventions openly or secretly. The provisions of the convention continue to be in effect in domestic law.³⁹

Meanwhile, due to the *Loizidou and Turkey*⁴⁰ verdict of the ECtHR, within the framework of the ECHR, Turkey has a responsibility in North Cyprus beyond the boundaries and could be liable for the violation of human rights there, therefore, this provided an opportunity to apply to the ECHR for the human rights violations in North Cyprus.

B. International Conventions that Protect of the Rights of the Missing Persons and their Families which are part of the T.R.N.C Domestic Law

The ECHR, the Covenant on Civil and Political Rights, the Covenant on Economical Social and Cultural Rights, the Convention against Torture, the Convention on Prevention All Forms of Race Discrimination and the Convention on Rights of the Child have been ratified by law and integrated into domestic law. The ECHR is a component of the domestic law, as it was ratified by the Republic of Cyprus in 1962. However, the convention which is mostly related to the families of the missing persons, the Convention on Enforced Disappearance has not been integrated into TRNC domestic law. Meanwhile, there has been a wide range of regulations in International Humanitarian Law and most of them have become customary international law.

Meanwhile, due to the *Loizidou and Turkey*⁴¹ verdict of the ECtHR, within the framework of the ECHR, Turkey has extra territorial responsibility in North Cyprus for the violation of human rights, therefore, this provided an opportunity to apply to the ECtHR for the human rights violations in North Cyprus.

i) The International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance

This is the first universal convention which defines and prohibits “Enforced Disappearance”. The 2nd article of the convention has been defined below:

“Enforced disappearance” is considered to be the arrest, detention, abduction or any other form of deprivation of liberty by agents of the State or by persons or groups of persons acting with the authorization, support or acquiescence of the State, followed by a refusal to acknowledge the deprivation of liberty or by concealment of the fate or whereabouts of the disappeared person, which place such a person outside the protection of the law.⁴²

39. High Administrative Court, 119/2003, D.20/2010 Mehmet S. Uğraşın vs. TRNC Public Service Commission Presidency and others., page 30.

40. ECtHR, *Loizidou vs. Turkey*, 15318/89, 11/1/1991 ve 3/4/1991, 18/12/1996.

41. Ibid.

42. Convention on Enforced Disappearance, Article 2.

In order to prevent “Enforced Disappearance”, 4 approaches have been specified:

- Sitting in judgment upon the responsible parties and working against going unpunished.
- The arrested persons should be recorded by the government, have contact with the outside world, and especially his family and his lawyer should be informed about the place of the arrest in order to prevent “Enforced Disappearance”.
- The rest of the victims should be informed about the fate of the missing person and have the right for compensation.
- A committee consisting of 10 experts should be set up in order to implement the convention and this committee should audit the way governments implement the convention. Apart from this, the committee is entitled to order *habeas corpus* (abolishing unauthorised arrest)

i. **European Convention on Human Rights**

ECHR is an international convention protecting human rights and freedoms at a European level. Supervisory body of the convention is ECtHR which is established in compliance with the Convention. A person whose Convention established rights are infringed by a signatory state could only apply to ECtHR once domestic legal recourse is exhausted. ECtHR judgements are binding and states are obliged to implement the judgements. Although a rare procedure, states could take legal action against each other at ECtHR.⁴³

ii. **International Covenant on Civil and Political Rights**

Having been approved by Law no 29/2004 and integrated into domestic law, The International Covenant on Civil and Political Rights (Covenant on Civil and Political Rights) is a multilateral treaty adopted by the United Nations General Assembly. It commits its parties to respect the civil and political rights of individuals, including the right to life, freedom of religion, freedom of speech, freedom of assembly, electoral rights and rights to due process and a fair trial.⁴⁴ Having been set up under the Article 28 of the Covenant on Civil and Political Rights, the Human Rights Committee is the body of [independent experts](#) that monitors implementation of the [Covenant on Civil and Political Rights](#) by its State parties.⁴⁵ All State parties are obliged to submit regular reports to the Committee on how the rights are being implemented.⁴⁶ The Committee examines each report and addresses its concerns and recommendations to the State party in the form of “concluding observations”.⁴⁷ Besides, the covenant provides for the Committee to consider [inter-state complaints](#).⁴⁸ Furthermore, the [First Optional Protocol](#) to the Covenant gives the Committee competence to examine [individual complaints](#) with regard to alleged violations of the Covenant by States parties to the Protocol.⁴⁹ However the first optional protocol has not been approved by the TRNC National Assembly yet. Even it is approved, as the TRNC is a *de facto* government, it does not seem possible to complain directly to this mechanism. In other words, because the TRNC is not a member of the United Nations as a government, it is not included in the auditing mechanism. However, in the light of the verdicts of the ECtHR, as Turkey has been approved to have “extra territorial jurisdiction” in North Cyprus, in the case of any violation of human

43. European Convention on Human Rights, <http://european-convention-on-human-rights.co.tv/>, (Last accessed on 29/3/2011).

44. <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm> (Last accessed on 27/01/2012).

45. Covenant on Civil and Political Rights, article 28.

46. Covenant on Civil and Political Rights, article 40.1.b.

47. Covenant on Civil and Political Rights, article 40.4

48. Covenant on Civil and Political Rights, article 41.

49. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/index.htm> (Last accessed on /10/2010)

72 | rights in North Cyprus, Turkey can be liable for the implementation of the Covenant on Civil and Political Rights due to any complaint made to the Human Rights Committee.

iii. The International Convention against Torture and other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

Convention against Torture having been integrated into TRNC domestic law by Law no 28/2004, Convention for the Prevention of Torture, has been drawn up in order to prevent torture worldwide under the supervision of the United Nations. According to the convention, state parties take effective measures in their jurisdiction in order to prevent torture and it forbids states to return people to their home country if there is a reason to believe that they will be tortured. The Committee Against Torture established under the Convention against Torture, is the body of 10 independent experts that monitor the implementation of the Convention by its State parties.⁵⁰ All state parties should regularly submit reports to the committee concerning the implementation of the convention.⁵¹ The Committee examines each report and addresses its concerns and recommendations to the State party in the form of “concluding observations”.⁵²

If the Committee receives reliable information which appears to it to contain well-founded indications that torture is being systematically practised in the territory of a State Party, the Committee shall invite that State Party to co-operate in the examination of the information and to this end to submit observations with regard to the information concerned⁵³ or takes into account any observations which may have been submitted by the State Party concerned as well as any other relevant information available to it, the Committee may, if it decides that this is warranted, designate one or more of its members to make a confidential inquiry and to report to the Committee urgently.⁵⁴

State parties can complain to the committee about each other for not fulfilling their obligations in the convention.⁵⁵ The committee also has the authority to receive and investigate the complaints made by the persons themselves or in the name of the persons who claim to be victims due to the violation of the provisions of the convention.⁵⁶

As stated above, in this case, the TRNC is not a member of the UN and it is not involved in its supervisory mechanism. However, it can be liable for the implementation for the Turkey Convention against Torture. In the 45th Session of the Committee that was held on 1-19 November, the committee made “concluding observations” for Turkey and approved that, under this convention, Turkey is responsible for the violations of human rights of the missing persons in Cyprus.⁵⁷

iv. Geneva Conventions and Customary International Law

International humanitarian law has been formulated by many international conventions, in particular, the Geneva Conventions of 1949 and their Additional Protocols, and a series of other conventions and protocols covering specific aspects of the law of armed conflict. Geneva Conventions I, II, III, IV were ratified by the Republic of Cyprus on 23/5/1962 and according to the temporary Article 4 of the TRNC Constitution, it is a part of the TRNC Domestic Law.

50. Convention against Torture Article 17.

51. Convention against Torture Article 19.1.

52. Convention against Torture Article 19.3.

53. Convention against Torture Article 20.1.

54. Convention against Torture Article 20.2.

55. Convention against Torture Article 21.

56. Convention against Torture Article 22.

57. http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.TUR.CO.3_en.pdf (Last accessed on 27/01/2012).

The Statute of the International Court of Justice describes customary international law as “a general practice accepted as law”⁵⁸ and substantial body of customary international law principles are binding upon all countries.⁵⁹ Moreover, Customary Humanitarian Law principles provide protection and respect for the missing persons and their families.

According to Henckaerts and Beck:

It is generally agreed that the existence of a rule of customary international law requires the presence of two elements, namely State practice (*usus*) and a belief that such practice is required, prohibited or allowed, depending on the nature of the rule, as a matter of law (*opinio juris sive necessitatis*).⁶⁰

Besides, humanitarian law principles that became customary international law, are binding upon the States whether they are parties or not. The missing persons issue being a component of Customary International Humanitarian Law and this can be considered as an indication of the importance of this issue.

C. The Rights of the Missing Persons and their Families in North Cyprus under International Conventions

i) The Right to Life

The right to life comes the first as it is the most fundamental of all rights.

If someone is deprived of the right to life arbitrarily, all other rights would be meaningless. The fundamental characteristic of this right is also obvious in its “irrevocable” nature. This right cannot be denied even in the war situation or in any other exceptional cases that threaten the entity of the nation. ECHR, Covenant on Civil and Political Rights and the Convention on the Rights of the Child are integrated in the TRNC domestic law and they protect the right to life.

Besides, Common Article 3 of the Geneva Conventions that is a part of the International Humanitarian Law protects the right to life as follows:

Violence to life and person, in particular murder of all kinds” of civilians and persons *hors de combat*. All four Geneva Conventions list “wilful killing” of protected persons as a grave breach.

The prohibition of murder is recognised as a fundamental guarantee by Additional Protocols I and II of the Geneva Conventions.

Murder is also specified as a war crime under the Statute of the International Criminal Court with respect to both international and non-international armed conflicts and under the Statutes of the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and for Rwanda and of the Special Court for Sierra Leone.⁶¹ Nevertheless, “deaths which occurred as a result of lawful war acts”, killings that occurred in conformity with international humanitarian law do not mean that the right to life has been violated.⁶²

According to the Article 2 of the ECHR, the right to life has been enacted as

58. International Court of Justice Statute, Article 38(1)(b).

59. Treaties and Customary Law: overview, <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/overview-treaties-and-customary-law.htm> (Last accessed on 1/6/2011).

60. Henckaerts and Beck, *International Customary Law Book I: Regulations*, 2005, UK, page 39.

61. *Ibid 2*, page 372.

62. Korff, Douwe **Right to Life**. The guidance book to implement Article 2 of the European Convention on Human Rights. European Council on Human Rights and Law Issues 2006, page 55.

74 | follows:

1. The right to life for everyone is protected by law. Apart from satisfying a death penalty judgement given by a court, nobody can be killed on purpose.

2. Killing, unless committed as a result of a certain obligation to apply force in one of the situations below, is not considered to be committed with respect to the violation of this article;

- a) In order to protect someone against unlawful violence;
- b) In order to properly arrest or prevent an arrested person from escaping;
- c) In order to put down a revolt or a rebellion;

According to Article 1 of the ECHR, States recognize the rights and freedoms stated in the ECHR to everyone under its authority. Also in the Article 2 of the ECHR, the first right of the convention is the right to life. The right to life is not just an obligation to prevent ending the lives of individuals illegally but also in some situations under their jurisdiction, for instance; in cases of killings as a result of application of force by the state officials, requires an effective investigation procedure.⁶³

In the cases of *Loizidou vs. Turkey* and *Cyprus vs. Turkey*, as a result of the Turkey's military intervention to the North of Cyprus and the establishment of a subordinate local administration, ECtHR has reached a conclusion that, Turkey is responsible for its actions in North Cyprus and also for the actions of the government of North Cyprus.⁶⁴ In this respect, Turkey has a liability for the fate of the Turkish Cypriot and Greek Cypriot missing persons. Republic of Cyprus put forward a claim in the ECtHR proceedings as follows:⁶⁵

Applicant government requested the Court to find that the facts disclosed a continuing violation of Article 2 from the standpoint of both the procedural and substantive obligations contained in that provision⁶⁶ In the application of applicant government, there is a claim that the procedural violation alleged was committed as a matter of administrative practice, having regard to the continuing failure of the authorities of the respondent State to conduct any investigation whatsoever into the fate of the missing persons.⁶⁷

Applicant government requested the Court to find and declare that the respondent State had failed to take the necessary operational measures to protect the right to life of the missing persons all of whom had disappeared in life-threatening circumstances known to, and indeed, created by, the respondent State.⁶⁸

For this application, the ruling of the ECtHR is as follows:

The Court notes that the evidence given of killings carried out directly by Turkish soldiers or with their connivance relates to a period which is outside the scope of the present application. The Court concludes, therefore, that it cannot accept the applicant Government's allegations that the facts disclose a substantive violation of Article 2 of the Convention in respect of any of the missing persons.⁶⁹

The applicant Government's allegations must, however, be examined in the context

63. Ibid, sayfa 7.

64. Ibid, sayfa 57.

65. ECtHR, 25781/94, *Cyprus vs. Turkey*, 10/5/2001.

66. Ibid, para 123.

67. Ibid 65, para 124.

68. Ibid 65, para 126.

69. Ibid 65, para 130.

of a Contracting State's procedural obligation under Article 2 to protect the right to life. ... Procedural obligation also arises upon proof of an arguable claim that an individual, who was last seen in the custody of agents of the State, subsequently disappeared in a context which may be considered life-threatening.⁷⁰ The authorities of the respondent State have never undertaken any investigation into the claims made by the families of the missing persons that the latter had disappeared after being detained in circumstances in which there was real cause to fear for their welfare. The Court agrees with the applicant Government that the respondent State's procedural obligation at issue cannot be discharged through its contribution to the investigatory work of the CMP. Like the Commission, the Court notes that, although the CMP's procedures are undoubtedly useful for the humanitarian purpose for which they were established, they are not of themselves sufficient to meet the standard of an effective investigation required by Article 2 of the Convention, especially in view of the narrow scope of that body's investigations (see paragraph 27 above).⁷¹ Having regard to the above considerations, the Court concludes that there has been a continuing violation of Article 2 on account of the failure of the authorities of the respondent State to conduct an effective investigation aimed at clarifying the whereabouts and fate of Greek-Cypriot missing persons who disappeared in life-threatening circumstances.⁷²

According to the decision of the ECtHR Grand Chamber, in the application made after the missing person was found by the C.M.P, the court's demand from the applicants of Varnava and others and Turkey case was as follows:

There had been a pressing obligation on the respondent Government to conduct a prompt, independent, effective and thorough investigation into the fate of the missing men who had disappeared in life-threatening circumstances during the military operations in which they were last seen and which had been initiated by the respondent Government. They did not consider that any recent developments as regards the CMP were relevant, since the exhumations had not concerned them, save very recently in one case, and there was still no possibility of the CMP investigating effectively the circumstances of any death or disappearance. In so far as the remains of Savvas Hadjipanteli (application no. 16071/90) had been discovered, they maintained their arguments that there had been a violation.⁷³

According to the verdict of the ECtHR, Article 2 of the Convention was violated in this case. In this respect, the work carried out by the C.M.P do not release the authorities' obligations to conduct effective investigation on the right to life and the authorities are in a position of violating the right to life, the Article 2 of the EHRC, to the extent of the investigation that is not conducted within the framework of the ECHR case law.

ii) **Prohibition of Torture**

Abduction or detention of a person by the State officials or by the agents of official authorities and torturing this person during the detainment and the grief created after this process because of having no information about the fate of the detained person can be considered in the scope of the prohibition of torture.

Article 3 of the EHRC on the prohibition of torture, involves one of the most fundamental values of democratic society as often stated in the decisions of the ECtHR. According to Article 3 of the ECHR:

No one will be subject to torture or inhuman or degrading treatment or punishment.

70. Ibid 65, para 132.

71. Ibid 65, para 135.

72. Ibid 65, para 136.

73. ECtHR Grand Chamber, Varnava and Others vs. Turkey, 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/92 ve 16073/90), 18/09/2009, para 175.

Prohibition of torture is an unconditional prohibition which involves all the inhuman, violent and degrading treatment and punishment violating the right of bodily integrity and immunity. According to the Article 1 of the Convention against Torture, torture has been defined as follows:

Torture means any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions.

Besides, according to the article 16 of the Convention against Torture, other acts of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment which do not amount to torture as defined in article 1 when such acts are committed by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity shall apply with the substitution for references to torture or references to other forms of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.⁷⁴

Also, according to International Humanitarian Law, torture has been prohibited. Common Article 3 of the Geneva Conventions prohibits “cruel treatment and torture” and “outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment” of civilians and persons *hors de combat*. Torture and cruel treatment are also prohibited by specific provisions of the four Geneva Conventions. In addition, “torture or inhuman treatment” and “wilfully causing great suffering or serious injury to body or health” constitute grave breaches of the Geneva Conventions and they are considered as war crimes under the Statute of the International Criminal Court.⁷⁵

Under international law, torture is a norm of *jus cogen*, it is being accepted as illegal to have a reservation on the prohibition of torture within the framework of international conventions and to suspend it even in the war situation. The most fundamental common nature of all the international conventions that prohibits torture is that, it is not legally possible to suspend the prohibition of torture by the governments even in the extraordinary situations, as it has been unconditionally prohibited.

ECtHR has discussed the missing persons issue in many cases under Article 3. Missing Persons Issues by ECtHR, arises in case of detainment of a person by the State officials or other official authorities or by the people acting with their approval. Unregistered detainment practices mainly result in the confirmation of the death of the missing person or with the absolute silence about the fate of the “missing” person and the belief that this person died.

Such a situation brings about two questions: How is the honour of the detained person affected? And how are the loved ones and the family of the missing person affected by this situation?⁷⁶ ECtHR accepts that it is a duty to analyse the effect of the disappearance concept on the missing person. ECtHR also accepts that in some situations, there can be evidence of ill treatment before persons “disappear” and this is included in Article 3.⁷⁷ Furthermore, the

74. Convention against Torture Article 16.

75. <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>, page 376.

76. Reidy, Aisling, Prohibition of Torture, Guide for the Implementation of Article 3 of the European Human Rights Convention, Human Rights Handbooks, No.6, European Council on Human Rights F-67075 Strasbourg Cedex, 2002, page 33.

77. Ibid, page 34.

negative effects on the family members that can be the result of the State not conducting an effective investigation is an highlighted issue under Article 3 of the ECHR.

In the claim issued by Republic of Cyprus against Turkey in the ECtHR, applicant government ask the ECtHR with respect to the missing issues that the Continuing suffering of the families of missing persons constituted not only a continuing but also an aggravated violation of Article 3 of the Convention.⁷⁸ While ECtHR is examining this request, made a ruling considering the following issue:

Whether a family member of a “disappeared person” is a victim of treatment contrary to Article 3 will depend on the existence of special factors which give the suffering of the person concerned a dimension and character distinct from the emotional distress which may be regarded as inevitably caused to families of a victim of a serious human-rights violation. Relevant elements will include the proximity of the family tie in that context, a certain weight will attach to the parent-child bond –, the particular circumstances of the relationship, the extent to which the family member witnessed the events in question, the involvement of the family member in the attempts to obtain information about the disappeared person and the way in which the authorities responded to those enquiries. The Court further recalls that the essence of such a violation does not so much lie in the fact of the “disappearance” of the family member but rather in the authorities’ reactions and attitudes to the situation when it is brought to their attention. It is especially in respect of the latter that a relative may claim directly to be a victim of the authorities’ conduct.⁷⁹

The Committee against Torture, another human rights auditing mechanism, during its 44th session on 1-19 November 2010, has made a “concluding observation” regarding Turkey for not conducting an effective inquiry:

The Committee is concerned at the lack of information from the State party on progress made in the investigation into cases of disappearances. The lack of information on progress in investigating disappearances cases for which the State party has been found in violation of articles 2, 3 and 5 under the European Convention of Human Rights (Cyprus v. Turkey and Timurtas v. Turkey of the European Court of Human Rights). The Committee is further concerned at the lack of: (a) information on the effective, independent and transparent investigations into such cases, and, if appropriate, prosecutions and convictions of perpetrators; and (b) due notification of the results of such investigations and prosecutions to family members of individuals who have disappeared. This lack of investigation and follow-up raises serious questions with respect to the State party’s failure to meet its obligations under the Convention and, as concluded by the European Court of Human Rights, constitutes a continuing violation with respect to families of the victims (arts. 12 and 13). The State party should take prompt measures to ensure effective, transparent and independent investigations into all outstanding cases of alleged disappearances, including those cited by the European Court of Human Rights (Cyprus v. Turkey and Timurtas v. Turkey) and those identified by the Working Group on Enforced and Involuntary Disappearances. As appropriate, the State party should carry out prosecutions. The State party should notify families of the victims of the outcomes of such investigations and prosecutions. The Committee furthermore calls upon the State party to consider signing and ratifying the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance.⁸⁰

In the Varnava and others and Turkey case⁸¹, the complaint of the claimants was that,

78. Ibid 65, para 154.

79. Ibid 65, para 156.

80. Committee against Torture 44. Session, Concluding Observations, Turkey, 20/01/2011, para 9 http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.TUR.CO.3_en.pdf son giriş 21/5/2011).

81. Ibid 75, para 197.

78 | they had not received any news from the loved ones for 34 years and they suffered daily anguish and distress as a result of being exacerbated by recent newspaper reports that some missing persons had been used as guinea pigs in the Turkish army biochemical laboratories.⁸²

ECtHR gave its decision in the light of the principles of the Cyprus and Turkey case:

The phenomenon of disappearances imposes a particular burden on the families of missing persons who are kept in ignorance of the fate of their loved ones and suffer the anguish of uncertainty. Thus the Court's case-law recognised from very early on that the situation of the families may disclose inhuman and degrading treatment contrary to Article 3.⁸³ The Court finds no basis on which it can differ from this finding in the present case. The length of time over which the ordeal of the families has been dragged out and the attitude of official indifference in face of their acute anxiety to know the fate of their close family members discloses a situation attaining the requisite level of severity. There has, accordingly, been a breach of Article 3 in respect of the applicants.⁸⁴

Conducting no investigation on the fate of the missing persons is a violation of right to life, also the missing person's family's rights are continuously violated within the framework of the prohibition of torture. Turkey's liability for investigation is not just restricted with the Greek Cypriot missing persons, within the framework of the prohibition of torture, it is possible that it can be held responsible for not conducting investigation on Turkish Cypriot missing persons particularly for the ones that there is sufficient information on their fates. In this respect, in addition to the investigations of the C.M.P, North Cyprus authorities are required to conduct effective investigation without making ethnic discrimination within the framework of the criteria specified by the ECtHR.

iii) Right to Liberty and Security

In order to prevent the "enforced disappearances", international human rights law and international humanitarian law have provided a great scope. For example, they promoted a number of measures such as issuance of identity cards and appropriate recording of essential identity-related data.⁸⁵

According to Article 5 of the EHRC, the right to freedom and security has been regulated as follows:

1. Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be deprived of his liberty save in the following cases and in accordance with a procedure prescribed by law:
 - a the lawful detention of a person after conviction by a competent court;
 - b the lawful arrest or detention of a person for non-compliance with the lawful order of a court or in order to secure the fulfilment of any obligation prescribed by law;
 - c the lawful arrest or detention of a person effected for the purpose of bringing him before the competent legal authority on reasonable suspicion of having committed an offence or when it is reasonably considered necessary to prevent his committing an offence or fleeing after having done so;
 - d the detention of a minor by lawful order for the purpose of educational supervision or his lawful detention for the purpose of bringing him before the competent legal authority;

82. Ibid.

83. Ibid 75, para 200.

84. Ibid 75, para, 202.

85. Missing Persons: The handbook for Parliament members, No 17, 2009. <http://www.ipu.org/PDF/publications/missing09-e.pdf>, (Last accessed on 26/08/2011).

e the lawful detention of persons for the prevention of the spreading of infectious diseases, of persons of unsound mind, alcoholics or drug addicts or vagrants;

f the lawful arrest or detention of a person to prevent his effecting an unauthorised entry into the country or of a person against whom action is being taken with a view to deportation or extradition.

2 Everyone who is arrested shall be informed promptly, in a language which he understands, of the reasons for his arrest and of any charge against him.

3 Everyone arrested or detained in accordance with the provisions of paragraph 1.c of this article shall be brought promptly before a judge or other officer authorised by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release pending trial. Release may be conditioned by guarantees to appear for trial.

4 Everyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings by which the lawfulness of his detention shall be decided speedily by a court and his release ordered if the detention is not lawful.

5 Everyone who has been the victim of arrest or detention in contravention of the provisions of this article shall have an enforceable right to compensation.

Article 5 of the ECHR, points out an important issue with respect to the protection of human rights.

Personal liberty is a fundamental condition, which everyone should generally enjoy. Its deprivation is something that is also likely to have a direct and adverse effect on the enjoyment of many of the other rights, ranging from the right to family and private life, through the right to freedom of assembly, association and expression to the right to freedom of movement. Furthermore, any deprivation of liberty will invariably put the person affected into an extremely vulnerable position, exposing him or her to the risk of being subjected to torture and inhuman and degrading treatment.⁸⁶

According to the International Humanitarian Customary Law principles:

The obligation to account for missing persons is an obligation of means. Each party to the conflict must use its best efforts in this respect. This includes searching for, but also facilitating the search for, persons reported missing as a result of the conflict. As part of that obligation, each party to the conflict has a duty to keep records of deceased persons and of persons deprived of their liberty.⁸⁷

The issue of the deprivation of liberty of the Greek Cypriot missing persons before disappearing in 1974 has been brought by the Republic of Cyprus to the ECtHR. Republic of Cyprus asked the court, s as follows:

The applicant Government maintained that Article 5 of the Convention had been breached by the respondent Government as a matter of administrative practice.⁸⁸ According to the applicant Government, the fact that the authorities of the respondent State had failed to carry out a prompt and effective investigation into the well-documented circumstances surrounding the detention and subsequent disappearance of a large but indefinite number of Greek-Cypriot missing persons gave rise to a violation of the procedural obligations inherent

86. Monica Macovei, *The right to freedom and security, The Guide to implement Article 5 of the European Human Rights Convention, Handbooks for Human Rights, No. 5, Council of Europe, 2002, page 10.*

87. <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>, page 426.

88. *Ibid* 65, para 142.

in Article 5. The applicant Government reiterated their assertion that the respondent State was presumed responsible for the fate of the missing persons since the evidence clearly established that they were last seen in the control and custody of the Turkish military or their agents.⁸⁹ Furthermore, the detention of the missing persons could not be justified with reference to the requirements of Article 5 and was to be considered unlawful. The applicant Government averred in this connection that the respondent State had failed to keep any accurate or reliable records of the persons detained by its authorities and agents or to take any other effective measures which would have served to safeguard against the risk of disappearance.⁹⁰

As a result of this application, ECtHR accepted the violation of Article 5 of the EHRC on the following ground:

The Court stresses at the outset that the unacknowledged detention of an individual is a complete negation of the guarantees of liberty and security of the person contained in Article 5 of the Convention and a most grave violation of that Article. Having assumed control over a given individual, it is incumbent on the authorities to account for his or her whereabouts. It is for this reason that Article 5 must be seen as requiring the authorities to take effective measures to safeguard against the risk of disappearance and to conduct a prompt and effective investigation into an arguable claim that a person has been taken into custody and has not been seen since (see the *Kurt v. Turkey* judgment of 25 May 1998, Reports 1998-III, p. 1185, § 124).⁹¹ The Court refers to the irrefutable evidence that Greek Cypriots were held by Turkish or Turkish-Cypriot forces. There is no indication of any records having been kept of either the identities of those detained or the dates or location of their detention. From a humanitarian point of view, this failing cannot be excused with reference either to the fighting which took place at the relevant time or to the overall confused and tense state of affairs. Seen in terms of Article 5 of the Convention, the absence of such information has made it impossible to allay the concerns of the families of the missing persons about the latter's fate. Notwithstanding the impossibility of naming those who were taken into custody, the respondent State should have made other inquiries with a view to accounting for the disappearances. As noted earlier, there has been no official reaction to new evidence that Greek-Cypriot missing persons were taken into Turkish custody (see paragraph 134 above).⁹² The Court has addressed this allegation from the angle of the procedural requirements of Article 5 of the Convention and the obligations devolving on the respondent State as a Contracting Party to the Convention. Like the Commission, and without questioning the value of the humanitarian work being undertaken by the CMP, the Court reiterates that those obligations cannot be discharged with reference to the nature of the CMP's investigation (see paragraph 135 above).⁹³ The Court concludes that, during the period under consideration, there has been a continuing violation of Article 5 of the Convention by virtue of the failure of the authorities of the respondent State to conduct an effective investigation into the whereabouts and fate of the missing Greek-Cypriot persons in respect of whom there is an arguable claim that they were in custody at the time they disappeared.⁹⁴

In the case of *Varnava and Turkey and others*,⁹⁵ applicants claimed that Article 5 of the ECHR had been violated on the following grounds:

The applicants claimed that a procedural violation arose as all the missing men were

89. *Ibid* 65, para 143.

90. *Ibid* 65, para 144.

91. *Ibid* 65 para 147.

92. *Ibid* 65, para 148.

93. *Ibid* 65, para 149.

94. *Ibid* 65, para 150.

95. *Ibid* 73.

last seen alive in an area which, upon their disappearance, or immediately thereafter, came under the control of the respondent Government. A presumption had been created that the men had been detained or come under the control of the Turkish army or forces for which they were responsible, rendering the respondent Government responsible for their fate and putting them under an obligation to account for them and carry out a prompt, effective, independent and thorough investigation.⁹⁶

ECHR made gave its decision that Article 5 of the ECHR had been violated according to the principles and the facts of the case of *Cyprus vs. Turkey*:

The Court recalls that it has found above that there was a *prima facie* or arguable case that two of the men were last seen in circumstances falling within the control of the Turkish or Turkish Cypriot forces, namely, Eleftherios Thoma and Savvas Hadjipanteli who were included on ICRC lists as detainees (see paragraphs 77 and 80 above). They have not been seen since. However, the Turkish authorities have not acknowledged their detention; they have not provided any documentary evidence giving official trace of their movements. The Court notes the patent disregard of the procedural safeguards applicable to the detention of persons. While there is no evidence that any of the missing persons were still in detention in the period under the Court's consideration, it remains incumbent on the Turkish Government to show that they have since carried out an effective investigation into the arguable claim that the two missing men had been taken into custody and not seen subsequently (see, amongst many authorities, *Kurt*, cited above, § 124). The Court's findings above in relation to Article 2 leave no doubt that the authorities have also failed to conduct the requisite investigation in that regard. This discloses a continuing violation of Article 5.

Until the ECtHR gave decision concerning the missing persons, conducting an investigation on the fate of the Greek missing persons in North Cyprus except C.M.P had not been an issue. However, as it can be obviously seen in the verdicts of the ECtHR, not conducting an investigation on the fate of the persons deprived of their freedom resulted in the violation of Article 5 of the EHRC. In this respect, in addition to the investigations conducted by the C.M.P, North Cyprus authorities should also meet their obligation to conduct investigations according to the principles of international law.

iv) Right to Effective Remedy

Right to effective remedy has been regulated by EHRC, Covenant on Civil and Political Rights and the Convention against Torture and it is one of the essential components of human rights law.

According to Article 13 of the EHRC, right to effective remedy:

“Everyone whose rights and freedoms as set forth in this Convention are violated shall have an effective remedy before a national authority notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity.”

Article 2.3 of the Covenant on Civil and Political Rights:

Each State Party to the present Covenant undertakes:

(a) To ensure that any person whose rights or freedoms as herein recognized are violated shall have an effective remedy, notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity;

(b) To ensure that any person claiming such a remedy shall have his right thereto

96. Ibid, para 205.

determined by competent judicial, administrative or legislative authorities, or by any other competent authority provided for by the legal system of the State, and to develop the possibilities of judicial remedy;

(c) To ensure that the competent authorities shall enforce such remedies when granted.

According to Article 13 of the Convention against Torture:

Each State Party shall ensure that any individual who alleges he has been subjected to torture in any territory under its jurisdiction has the right to complain to and to have his case promptly and impartially examined by its competent authorities. Steps shall be taken to ensure that the complainant and witnesses are protected against all ill-treatment or intimidation as a consequence of his complaint or any evidence given.

C.M.P does not have the authority to discover how the missing person disappeared. The North Cyprus authorities are not carrying out another effective investigation regarding this issue. In this respect, the families of the missing persons cannot reach the truth and justice and therefore no reparation for them. However, states have an obligation to respect, protect and fulfil the rights of victims of human rights violations. According to the recently developed principles concerning the missing persons, the obligation of effective remedy includes three elements:

Truth: Establishing the facts about violations of human rights that occurred in the past;

Justice: Investigating past violations and, if enough admissible evidence is gathered, prosecute the suspected perpetrators;

Reparation: Providing full and effective reparation to the victims and their families, in its

five forms: restitution, compensation, rehabilitation, satisfaction and guarantees of nonrepetition.⁹⁷

According to Shelton, the word 'remedies' contains two separate concepts, the first being procedural and the second substantive:⁹⁸

- 1) Procedural remedies are the processes by which arguable claims of human rights violations are heard and decided, whether by courts, administrative agencies, or other competent bodies.
- 2) The second notion of remedies refers to the outcome of the proceedings, the relief afforded the successful claimant.⁹⁹ On the other hand, access to justice implies that the procedures are effective i.e capable of redressing the harm was inflicted.¹⁰⁰ Finally, compensatory or remedial justice, condemnation or retribution, deterrence, restorative justice or reconciliation are the purpose of the remedies.

The issue of maintaining the Truth, Justice and Reparation is a controversial and a recently developed issue in international law. According to Amnesty International, states should provide that all victims should be told the truth, justice is given and reparation is

97. Amnesty International, Truth, justice and reparation Establishing an Effective, Truth Commission, page 3.

98. Shelton Dinah, Remedies in International Human Rights Law, 2005, New York, page 7

99. Ibid.

100. Ibid, page 9.

provided for them with respect to the human rights in the past and in order to reach this aim, the judicial precautions could be integrated with the non-judicial ones.¹⁰¹ Also, according to Amnesty International, such an action plan should comply with the local circumstances and be concordant with the international law. In case of such an action, the results of the work should be announced to the public and if sufficient admissible evidence is gathered, those alleged to be responsible for crimes under international law must be prosecuted (regardless of whether they are officials of a past or current government, or, indeed, members of the opposition or armed groups) in trials that fully respect international standards of fairness and without recourse to the death penalty or other cruel, inhuman or degrading punishment.¹⁰²

As the island is divided it has been difficult for the persons to fulfill their responsibilities on the other side of the green line.

However, as a result of the situation of the present political system and the nature of the relations, state parties do not have an intention to fulfill this responsibility.

PART III

A) Suggestions to redress the Human Rights Violations concerning the Missing Persons

It can be clearly seen in the decisions of the ECtHR and the interviews in this report about what the missing persons had experienced, the North Cyprus authorities did not carry out sufficient investigations for the *right to truth*. Not knowing the truth is a difficult process for the families of the missing persons and additionally experienced psychological problems as a result of not knowing and not finding their loved ones. This is not just the violation of civil and political rights but also the right to health which is protected by the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.

“Enforced disappearance” is a gross *violation of human rights* and when the perpetrators are not been punished, there could be a possibility of experiencing the same type of events again in the future. Furthermore, it could put this process out as a result of the death of some eye witnesses and the responsible people or not having safe circumstances for the eye witnesses. On the other hand, it is very crucial for the families of the missing persons to know the truth and the punishment of the perpetrators.

North Cyprus authorities have not prepared any reparation programmes for the families of the Greek Cypriots. Furthermore, no programme apart from the ones mentioned above section on “The work carried out by the North Cyprus authorities for the families of the missing persons”.

In order to redress the violations of human rights concerning the missing persons mentioned above, the right to truth, the right to justice and the right to obtain reparation should be used as guiding principles.

In order to maintain some of the rights of the families of the missing persons and to prevent such events taking place in the future, it is essential that The Convention on Enforced Disappearance should be integrated into the domestic law.

i) The Right to Truth

According to the Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights Study on the right to the truth, right to truth is historically related with the missing and disappeared. The content of the issue is related with discovering the fate and the

101. Ibid 97, page 26.

102. Ibid, page 4.

84 | whereabouts of the missing person.¹⁰³ Despite this, the right to truth has developed in a way to be applied to all the gross violations of human rights. These may be summarized as the entitlement to seek and obtain information on:

- The causes leading to the person’s victimization;
- The causes and conditions pertaining to the gross violations of international human rights law and serious violations of international humanitarian law;
- The progress and results of the investigation;
- The circumstances and reasons for the perpetration of crimes under international law and gross human rights violations;
- The circumstances in which violations took place; in the event of death, missing or “enforced disappearance”;
- The fate and whereabouts of the victims; and the identity of perpetrators.¹⁰⁴

The right to know the truth about the fate suffered by victims of forced disappearance applies both to situations of international armed conflict as well as those of internal armed conflict.¹⁰⁵

Right to truth has been regulated by international humanitarian law. According to Article 32 of the Additional Protocol to the Geneva Conventions Parties to the conflict and of the international humanitarian organizations mentioned in the Conventions and in this Protocol shall be prompted mainly by the right of families to know the fate of their families.¹⁰⁶

The Fourth Geneva Convention requires that parties to the conflict facilitate enquiries by persons looking for family members dispersed by the conflict.¹⁰⁷ Additional Protocol I requires each party to the conflict to search for persons who have been reported missing by the adverse party.¹⁰⁸

The right to truth is a norm of customary international law applicable in both international and non-international armed conflict, according to this fact:

Each party to the conflict must take all feasible measures to account for persons reported missing as a result of armed conflict and must provide their family members with any information it has on their fate.¹⁰⁹

When the international human rights law is considered, Article 24.2 of the International Convention on Enforced Disappearance directly defines this right as follows:

Each victim has the right to know the truth regarding the circumstances of the “enforced disappearance, the progress and results of the investigation and the fate of the disappeared person. Each State Party shall take appropriate measures in this regard.

Although the cases in ECtHR analysed above, do not directly involve the right to

103. Promotion and Protection of Human Rights, Study on the right to the truth Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, para 38.

104. Ibid.

105. Resolution II of the XXIV International Conference of the Red Cross and Red Crescent Manila 1981.

106. Article 32 of the Additional Protocol to the Geneva Conventions, of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts.

107. IV. Geneva Conventions Article 26

108. Geneva Convention Additional Protocol I, article 33

109. Ibid 60, page. 421.

truth, “enforced disappearance” it is directly related with conducting no investigation of the fate of the missing person and not finding out the truth which is protected under the right to life, prohibition of torture, the right to freedom and the right to effective remedy.

Like the ECtHR, Human Rights Committee, the supervisory body of the Covenant on Civil and Political Rights, associated this right with the prohibition of torture, right to effective remedy and right to respect family life.¹¹⁰ This right has been directly associated with the child’s to preserve his or her identity, including nationality, name and family relations and the right of the child not to be separated from his/her parents under the Convention on Rights of the Child.¹¹¹

In addition to the above-mentioned rights, the right to truth has a collective aspect as it is stated in Article 5 of the Updated Set of Principles to Combat State Immunity:

States must take appropriate action, including measures necessary to ensure the independent and effective operation of the judiciary, to give effect to the right to know. Appropriate measures to ensure this right may include non-judicial processes that complement the role of the judiciary. Societies that have experienced heinous crimes perpetrated on a massive or systematic basis may benefit in particular from the creation of a truth commission or other commission of inquiry to establish the facts surrounding those violations so that the truth may be ascertained and to prevent the disappearance of evidence.

In this respect, by finding out the truth, the Truth Commission provides the opportunity of maintaining the rights of the families of the missing persons and providing the community with the information regarding their own history. It is a crucial issue for the families of the missing persons that the problems regarding the *right to truth* are resolved. Due to this, it has become an international customary law norm, drawn up thoroughly by the humanitarian law and has been associated with the right to life, prohibition of torture and right to liberty within the framework of human rights conventions. Also, right to truth has been accepted as a right by itself by the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance. Maintaining the truth will help to lessen the suffering of the missing persons and will end the ongoing human rights violations. Although the North Cyprus authorities are behind the time, they have to investigate the fate of the missing persons within the framework of the above mentioned principles.

ii) The Right to Justice

In Cyprus there have been gross violations of human rights. There is no agreed definition of the “Gross violations of human rights”. However, “Gross violations of human rights” could be defined and exemplified as follows:

It appears that the word “gross” qualifies the term “violations” and indicates the serious character of the violations but that the word “gross” is also related to the type of human right that is being violated. However, the notion of gross violations of human rights and fundamental freedoms includes at least the following practices: genocide, slavery and slavery-like practices, summary or arbitrary executions, torture, disappearances, arbitrary and prolonged detention, and systematic discrimination.¹¹²

In order to prevent the events that lead to gross violation of human rights and to

110. Naqvi, Yasmin, The right to the truth in international law: fact or fiction?, International Review of the Red Cross, Volume 88 Number 862 June 2006, page 256.

111. Ibid, page 257.

112. Seminar on the Right to Restitution, Compensation and Rehabilitation for Victims of Gross Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms, Maastricht, 11-15 March 1992. SIM Special No. 12, page.17.

lessen the suffering of the victims, justice should be provided with respect to the events experienced in the past. According to Article 19 of the United Nations Updated Set of principles for the protection and promotion of human rights through action to combat impunity (Set of Principles), approved by the United Nations General Assembly,:

States shall undertake prompt, thorough, independent and impartial investigations of violations of human rights and international humanitarian law and take appropriate measures in respect of the perpetrators, particularly in the area of criminal justice, by ensuring that those responsible for serious crimes under international law are prosecuted, tried and duly punished.¹¹³

The set of principles to achieve this is explained as follows:

States should undertake effective measures, including the adoption or amendment of internal legislation, that are necessary to enable their courts to exercise universal jurisdiction over serious crimes under international law in accordance with applicable principles of customary and treaty law. Aynı zamanda, states must ensure that they fully implement any legal obligations they have assumed to institute criminal proceedings against persons with respect to whom there is credible evidence of individual responsibility for serious crimes under international law¹¹⁴ if they do not extradite the suspects or transfer them for prosecution before an international or internationalized tribunal.¹¹⁵

After the investigation of the fate of the missing persons, bringing them to trial and giving them a punishment is important in terms of the missing persons' families and for the prevention of similar events in the future. However, the trial of the Turkish Cypriot or Greek Cypriot perpetrators that are responsible for the disappearance of the missing persons have not been sufficiently discussed in public. Furthermore, many people responsible for these events died without being put on trial because a long time passed after the disappearances. It is a fact that investigating the crimes committed against the missing persons and punishing the responsible people will be helpful in order to prevent the similar events that could happen in the future and for the interest of justice. Paradoxically, the possibility of bringing the responsible people to trial could prevent discovering the whole truth. However, now, in some countries instead of punishing the criminals, methods like the truth commissions (non-judicial mechanisms) are used. These methods helped to discover the truth and face violations of human right.¹¹⁶ Truth commission is one of these methods. The definition of Truth Comissions is as follows:

"Truth commissions" refers to official, temporary, non-judicial fact-finding bodies that investigate a pattern of abuses of human rights or humanitarian law, usually committed over a number of years.¹¹⁷

When Truth Commissions are formed and its formation and terms are specified to a possible extent, they should be based upon broad public consultations in which the views

113. Set of principles for the Protection and Promotion of Human Rights through A to Combat Impunity, Principle 19.

114. As used in these principles, the phrase "serious crimes under international law" encompasses grave breaches of the Geneva Conventions of 12 August 1949 and of Additional Protocol I thereto of 1977 and other violations of international humanitarian law that are crimes under international law, genocide, crimes against humanity, and other violations of internationally protected human rights that are crimes under international law and/or which international law requires States to penalize, such as torture, enforced disappearance, extrajudicial execution, and slavery.

115. Set of principles for the Protection and Promotion of Human Rights through A to Combat Impunity, Principle 21.

116. Ibid 97.

117. Definitions, Set of principles for the Protection and Promotion of Human Rights through A to Combat Impunity.

of victims and survivors especially are sought.¹¹⁸ 30 Truth Commissions that were established in the last 20-30 years created examples of best practice. Truth Commissions search for the answers to why some events are allowed to occur and what happened and also investigate the causes and results of human rights violations in the past that many victims suffered from. As a result, the duty of the Truth Commission is to question the questioned history and to give out the voices and the stories of the victims. Besides, another duty of the “truth commission” is to prevent the possible human rights violations that could be in the future by specific recommendations for institutional and policy reforms.¹¹⁹

There are different viewpoints regarding the “truth commissions”. One of them is, instead of inquiring international crimes in the courts, investigating the past crimes via “truth commissions”¹²⁰ Another viewpoint is that, in addition to the judicial process, “truth commissions” should be established.¹²¹ Many “truth commissions” do not have the right to recommend amnesty to the perpetrators. However, most of the “truth commissions” give suggestions on whether there should be a judicial inquiry or not in their report but as non-judicial bodies, commissions themselves of course cannot prosecute anyone.¹²² In general terms, a truth commission might *recommend prosecutions, grant¹²³ or recommend amnesty, grant limited and conditional waiver of criminal responsibility.*¹²⁴

On both sides of Cyprus, “truth commissions” have not sufficiently come to order by the families of the missing persons and the public opinion. The organisation called International Center for Transitional Justice has been working on regarding this issue and is trying to manufacture public opinion on this.¹²⁵ In accordance with the needs of the missing persons, “truth commissions” should be considered and discussed. However, three critical elements should be present when a truth commission will be established.

- 1) There must be the political will to allow and, hopefully, encourage or actively support a serious inquiry into past abuses. Ideally, the Government will show its active support for the process by providing funding, open access to State archives or clear direction to civil servants to cooperate.
- 2) The violent conflict, war or repressive practices must have come to an end. It is possible that the de facto security situation will not yet have fully improved, and truth commissions often work in a context where victims and witnesses are afraid to speak publicly or be seen to cooperate with the commission. Indeed, the commission itself may receive threats while undertaking its work. But if a war or violent conflict is still actively continuing throughout the country, it is unlikely that there will be sufficient space to undertake a serious inquiry.
- 3) There must be interest on the part of victims and witnesses to have such an investigative process undertaken and to cooperate with it. There are, of course,

118. Definitions, Set of principles for the Protection and Promotion of Human Rights through A to Combat Impunity Principle 6.

119. Rule of Law Tools for Post Conflict States, Truth Commissions, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2006 United Nations New York and Geneva, page 2.

120. *Ibid*, page 11.

121. *Ibid*.

122. *Ibid*.

123. *Ibid*.

124. Only one fully functioning truth commission to date, namely the Truth and Reconciliation Commission in South Africa, has had clear powers to grant amnesty to perpetrators. That Commission granted amnesties only for those crimes that were shown to be politically motivated and after the amnesty applicant fully and publicly disclosed details of the crime. Other countries have since been attracted to this approach, with the hope that this would encourage perpetrators to confess, and several commissions in formation may have some limited powers to grant or recommend amnesty.

125. <http://ictj.org/our-work/regions-and-countries/cyprus> (Last accessed on 7/7/2011).

other possible means of addressing the past, including through inquiries by non governmental organizations (NGOs) or locally based processes that are less formalized than a national truth commission. These choices can ultimately only be made through broad consultation.¹²⁶

When the three criteria above are analysed separately, it can be seen that the requirement of the first criterion, political will to allow and, hopefully, encourage or actively support a serious inquiry into past abuses is missing. Authorities have not made a positive explanation at this point yet. However, according to a public study, namely, “Bringing the Gap” in Inter-communal Negotiations which was carried out island-wide and where 1000 Greek Cypriots and 1000 Turkish Cypriots participated in within the framework of Cyprus 2015 Project¹²⁷, 72% of the Greek Cypriot participants and 77% Turkish Cypriot participants supported the establishment of a Truth and Negotiation Commission which will approach the truth and the suffering of both communities with a viewpoint of forgiveness and negotiation. Although the results of the public opinion polls were positive, a political will with respect to this issue was not formed. At this point, upon the demand of the public, missing persons, civil community and international community should force the authorities to pay attention those demands.

The condition of the second criterion that the violent conflict, war or repressive practices should come to end was performed. Even though, the de facto security situation will not yet have fully improved, within the framework of the second criterion above, the Truth Commission has the opportunity to function.

The third criterion is that there must be interest on the part of victims and witnesses to have such an investigative process undertaken and to cooperate with it. The interviews with the psychologists of the C.M.P show that discovering the truth is one of the most crucial points for the families of the missing persons. In addition to this, it will be seen in the interview with Sev gul Uludag that the witnesses can contribute to such a process.

Truth Commissions can be a quicker solution method in finding out the truth. In this respect, moving from the fact of punishing the perpetrators , upon the request of the families of the missing persons, state authorities are required to start carrying out work and non-governmental organisations are required to force them for the right to justice.

iii) The Right to Obtain Reparation

Redress to gross and systematic human rights violations, not sporadic or exceptional ones defined as reparations programmes (partially).¹²⁸ Furthermore, other human rights violations like economical, social and cultural rights, may also be gross and systematic in scope and nature. Therefore, that type of violations must consequently be given all due attention in connection with the right to reparation.¹²⁹

Reparation has far-reaching consequences:

- It implies that the universe of potential beneficiaries is large and that they probably suffered various and multiple forms of abuse.
- It also means that a reparations programme cannot make the same contribution to strengthening the rule of law as it would if it were redressing exceptional violations of otherwise generally observed norms.

126. Ibid 119, page 2.

127. <http://www.cyprus2015.org/> (Last accessed on 9/7/2011)

128. Ibid 119, page 17.

129. Ibid

- Part of what needs to be redressed in the cases that are of concern here is not only a large number of individual violations, but violations that come about in systematic ways, either as a consequence of the deliberate adoption of abusive policies or as a predictable consequence of other choices.
- Reparations in these contexts must not only do justice to the victims, but also contribute to re-establishing essential systems of norms, including norms of justice, which are inevitably weakened during times of conflict or authoritarianism.¹³⁰

Due to the above mentioned human rights violations authorities made an internationally wrongful act. In international law State responsibility arises from an internationally wrongful act of a State. The elements of such internationally wrongful act are:

- (a) conduct consisting of an action or omission that is attributable to the State under international law, and
- (b) conduct that constitutes a breach of an international obligation of the State.¹³¹

Under international law, a state which does not carry out its legal obligation should end this violation and make reparation, including in appropriate circumstances restitution or compensation for loss or injury.¹³² As a result of the international normative process, the legal basis for a right to a remedy and reparation became firmly enshrined in the elaborate corpus of international human rights instruments, now widely accepted by States. Among these instruments are the Universal Declaration of Human Rights (art. 8), the International Covenant on Civil and Political Rights (art. 2), the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (art. 6), the Convention against Torture (art. 39) and the Convention on the Rights of the Child and international criminal law are also relevant in this regard, in particular the Hague Convention respecting the Laws and Customs of War on Land (art. 3), the Protocol Additional to the Geneva Conventions relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (art. 91) and the Rome Statute of the International Criminal Court (arts. 68 and 75).

Even more specific are the provisions of article 9 (5) of the International Covenant on Civil and Political Rights and of article 5 (5) of the ECHR which refer to the “enforceable right to compensation”. Similarly, the Convention against Torture contains a provision providing for the victim of torture a redress and “an enforceable right to fair and adequate compensation, including the means for as full rehabilitation as possible” (art. 14 (1)). Also, the Convention on Enforced Disappearance provides that the victims of acts of “enforced disappearance” and their families shall obtain redress and shall have the right to adequate compensation, including the means for as complete a rehabilitation as possible (art. 24 and 25).

Under article 50 of the ECHR, the European Court of Human Rights, when it finds that a violation of the Convention by a contracting State has taken place, may afford just satisfaction to the victim (“the injured party”), provided that the consequences of the violation cannot fully be repaired according to the internal law of the State concerned. In the case of *Varnava and others concerning the missing persons*, Turkey was ordered to pay for compensation by the ECtHR due to the above mentioned human rights violations.

130. *Ibid.*

131. Draft articles on State responsibility, part 1, article 3, Yearbook of the International Law Commission 1980, vol. II (Part Two) pp. 30-34.

132. See further Loic Picard, “Normes internationales du travail et droit à réparation”, Report of the Maastricht Seminar, pp. 47-60.

According to another United Nations document, Victims of gross violations of international human rights law and serious violations of international humanitarian law regulate the right to be provided with full and effective reparation in five forms: restitution, compensation, rehabilitation, satisfaction and guarantees of nonrepetition. Reparation should be proportional to the gravity of the violations and the harm suffered.¹³³ In its principles from nineteen to twenty three Basic Principles on the Right to a Remedy and Reparation defined the 5 forms of reparation mentioned above.

iv. Restitution

According to Basic Principles on the Right to a Remedy and Reparation Principle 19:

Restitution should, whenever possible, restore the victim to the original situation before the gross violations of international human rights law or serious violations of international humanitarian law occurred. Restitution includes, as appropriate: restoration of liberty, enjoyment of human rights, identity, family life and citizenship, return to one's place of residence, restoration of employment and return of property.

Even though, the missing persons are considered as dead by the public opinion, many families do not accept that the missing person is dead until the missing person is found. In this respect, the fundamental duty of the North Cyprus authorities is to investigate the fate of the missing person and if the missing person is alive, maintain the other rights of the relevant person.

v. Compensation

Compensation is payment of monetary damages to one whose rights have been violated by a breach of international law.¹³⁴ According to Basic Principles on the Right to a Remedy and Reparation Principle 20:

Compensation should be provided for any economically assessable damage, as appropriate and proportional to the gravity of the violation and the circumstances of each case, resulting from gross violations of international human rights law and serious violations of international humanitarian law, such as:

- (i) Physical or mental harm;
- (ii) Lost opportunities, including employment, education and social benefits;
- (iii) Material damages and loss of earnings, including loss of earning potential;
- (iv) Moral damage;

(v) Costs required for legal or expert assistance, medicine and medical services, and psychological and social services.

North Cyprus authorities have not carried out work on compensating the Greek Cypriot and the Turkish Cypriot families of the missing persons who were not martyrs. Furthermore, the missing persons who disappeared under the responsibility of the Republic of Cyprus were declared as martyrs and the work done could be seen in the section above "The Work carried out by the North Cyprus Authorities on the Missing Persons". This work

133. Basic Principles on the Right to a Remedy and Reparation, Principles 15, 18.

134. Arzt, Donna E. The Right to Compensation: Basic Principles Under International Law Compensation as Part of a Comprehensive Solution to the Palestinian Refugee Problem, for the International Development Research Centre's workshop on compensation for Palestinian Refugees, July 14-15, 1999, Ottawa.

can be a benefit for some of the families of the missing persons, however North Cyprus authorities did not compensate the families of the Greek Cypriot missing persons and families of Turkish Cypriot missing persons who were forcefully disappeared by the Turkish Cypriot authorities. Similarly, the Republic of Cyprus did not fulfill their responsibilities for the families of the Turkish Cypriot missing persons. When we analyse the services provided by the North Cyprus authorities, they are independent from the principles stated above.

vi. Rehabilitation

Shelton defines rehabilitation as follows:

Rehabilitation, the process of restoring the individual's full health and reputation after the trauma of a serious attack on one's physical or mental integrity, aims to restore what has been lost. It can be considered a form of restitution, also it is crucial to prevent further deterioration and all victims of serious abuse and their dependents should be rehabilitated.¹³⁵

According to Principle 21, rehabilitation should include medical and psychological care as well as legal and social services.

C.M.P employed psychologists both in the north and in the south side of the island in 2007. Until that time, the North Cyprus authorities have not provided any psychological support even though such traumas have been experienced in its jurisdiction.

vii. Satisfaction including restoration of dignity and reputation

The term of satisfaction has no concrete definition but under the Basic Principles on the Right to a Remedy and Reparation it is defined through a list of non-exhaustive measures that have a broad scope. According to Article 22. Satisfaction should include, where applicable, any or all of the following:

- (a) Effective measures aimed at the cessation of continuing violations;
- (b) Verification of the facts and full and public disclosure of the truth to the extent that such disclosure does not cause further harm or threaten the safety and interests of the victim, the victim's families, witnesses, or persons who have intervened to assist the victim or prevent the occurrence of further violations;
- (c) The search for the whereabouts of the disappeared, for the identities of the children abducted, and for the bodies of those killed, and assistance in the recovery, identification and reburial of the bodies in accordance with the expressed or presumed wish of the victims, or the cultural practices of the families and communities;
- (d) An official declaration or a judicial decision restoring the dignity, the reputation and the rights of the victim and of persons closely connected with the victim;
- (e) Public apology, including acknowledgement of the facts and acceptance of responsibility; (f) Judicial and administrative sanctions against persons liable for the violations;
- (g) Commemorations and tributes to the victims;
- (h) Inclusion of an accurate account of the violations that occurred in international human rights law and international humanitarian law training and in educational material at all levels.

The North Cyprus authorities have only initiated one project for the Turkish Cypriot

135. Ibid 98, page 275.

92 | missing persons in Larnaca with respect to the Commemorations and tributes criterion mentioned above. However, as the Commemorations and tributes criterion is based on national principles, there is doubt that it can be related to the non repetition principle that will be explained below.

viii. Non repetition

There is no restrictive definition of non repetition however, to the extent that appropriate measures ensure the perpetrator will not repeat the violation, it can be considered a guarantee of non repetition. According to Principle 23, guarantees of non-repetition should include, where applicable, any or all of the following measures, which will also contribute to prevention:

- (a) Ensuring effective civilian control of military and security forces;
- (b) Ensuring that all civilian and military proceedings abide by international standards of due process, fairness and impartiality;
- (c) Strengthening the independence of the judiciary;
- (d) Protecting persons in the legal, medical and health-care professions, the media and other related professions, and human rights defenders;
- (e) Providing, on a priority and continued basis, human rights and international humanitarian law education to all sectors of society and training for law enforcement officials as well as military and security forces;
- (f) Promoting the observance of codes of conduct and ethical norms, in particular international standards, by public servants, including law enforcement, correctional, media, medical, psychological, social service and military personnel, as well as by economic enterprises;
- (g) Promoting mechanisms for preventing and monitoring social conflicts and their resolution;
- (h) Reviewing and reforming laws contributing to or allowing gross violations of international human rights law and serious violations of international humanitarian law.

In order to achieve the criteria mentioned above with respect to missing persons, there has not been any work done. Furthermore, there has been no initiation to establish the Truth Commission which is a complete reparation by itself. However, it will be beneficial to initiate the reparation programme by obeying the principles concerning reparation as stated above, in terms of not experiencing such events again and satisfying the rights of the families of missing persons.

Conclusion

Firstly, the missing persons issue is directly linked with the prohibition of torture, the right to liberty and security, the right to family and the right to effective remedy and even “enforced disappearance” is an issue of “gross” violation of human rights, independent from other rights as a human rights issue.

The governments of both sides in Cyprus have a legal responsibility for the missing persons both within and outside of their jurisdictions. However, it is not possible to say that they fulfill their responsibility in this respect. On both sides of the island, the families of the “missing persons” have experienced both psychological and financial problems. In

the North side of Cyprus, “missing persons” were declared martyrs even though they had a different status, so the families of the “missing persons” have gained some benefits. There has been a negative psychological effect on some families of the “missing” persons when the “missing” person was declared as a “martyr”. Furthermore, in the North of Cyprus, the families of the missing persons whose families were disappeared by their own authorities led to discrimination compared to the other families of the missing persons.

The North Cyprus authorities have not provided sufficient financial and psychological support concerning the “missing persons” and it depends on the work carried out by C.M.P which has a humanitarian mission. However, ECtHR has stated in many decisions that the investigation conducted by C.M.P is a restricted one and it is not an investigation required by the ECHR, therefore this investigation should be carried out by the State.

The work of the C.M.P concerning the missing persons actively started in 2004 and which was too late. During this long period of time passed, eye witnesses died and buildings were constructed on some of the burial places.

Even though before 2004 in some situations, C.M.P Greek Cypriot member informed the Turkish Cypriot member about the places where the Turkish Cypriot missing persons were buried and the North Cyprus authorities, did not inform the families of the “missing” persons about as a result and no work was carried out in order to reach the remains of the “missing” person. Furthermore, some families of the “missing” persons had to migrate, as most of the “disappeared” persons were men, the women left behind experienced financial problems in adding further to other already difficult situation.

C.M.P has been investigating the fate of the “disappeared” persons due to the events between 1963 and 1974 and has been exhuming the remains of the found persons to their families. C.M.P does not have an authority to investigate how a “missing” person disappeared.

Despite the fact that ECHR, Covenant on Civil and Political Rights, Convention against Torture, International Humanitarian Law Conventions and Customary International Law are integrated into the TRNC domestic law. This means the North Cyprus authorities have an obligation to undertake an “effective” investigation into the fate of the missing persons. This can be seen in the judgements of the ECtHR against Turkey has shown on a number of occasions this responsibility has not been fulfilled. According to the legal system of North Cyprus, the provisions of international conventions that can be directly applied are implemented by themselves in domestic law. At the same time, even if the international conventions are against the Constitution, they can be implemented in domestic law. Convention on Enforced Disappearances that have not been integrated into domestic law regulates “enforced disappearance” as a human rights violation itself.

The right to effective remedy concerning the “missing persons” regulates right to truth, right to justice and right to obtain reparation by international law in order to redress the violations of human rights.

“Truth Commissions” with respect to right to truth and right to justice have not been sufficiently discussed by the public opinion and the state authorities even though they have been applied in other regions of the world in similar situations.

Appendix 1

The explanations of Sevgul Uludag regarding the “missing” persons and their families were interviewed numbering more than 500 families.

The families of the “missing” persons on both sides have been experiencing serious trauma. Their beloved ones were detained and were disappeared by force, it is difficult to say that the North Cyprus authorities have been carrying out the required work in order to rehabilitate the families of the “missing” persons both mentally and financially. Furthermore, in some situations, although C.M.P informed the North Cyprus authorities about the burial sites of the “missing” persons, the family of the “missing” person was not given the required information. I know that the similar situation is happening in the south. This issue has been considered as a political issue rather than a humanitarian one. As I stated before, although investigations were conducted in some situations, no information was given to the families of the “missing” persons and too much time had passed in order to resolve the issues. In 2003, when crossing the borders between the two sides were allowed, some families of the “missing” persons visited the Greek C.M.P member and they said that in 1998, they informed the Turkish Cypriot C.M.P member of that period about the 100 “missing” persons. At the beginning, The Turkish member of the C.M.P denied this issue but when the families of the “missing” persons focused on this issue more, he stopped denying but threatened them not to focus on this issue more. Besides, although the government of North Cyprus in that period had the responsibility for the disappearance of some Turkish Cypriots who were buried in the north it could be possible to find out the fate and the burial sites of these people, however they did not carry out the proper work required.

Most of the missing persons were men, it was very difficult for the women to raise their children in that period in crowded families where men were usually more dominant. In some situations, as a result of the disappearances, people immigrated and the families of the missing persons became immigrants leaving their property, land and house behind.

In some places women were raped systematically and these issues were never discussed. No rehabilitation was provided for these cases as they have never been revealed.

The aid to the families of the “missing” persons are provided randomly, some are declared martyrs and their families are provided with financial support but the persons disappeared by the Turkish Cypriots were not declared martyrs. In fact, the provided support was based on the concept of being a martyr rather than being disappeared. There are also women whose father and siblings are missing but they cannot have financial support as they are married.”¹³⁶

Appendix 2

The explanations of the C.M.P Psychologist Ziliha Uluboy, who dealt with the families of the Turkish Cypriot “missing” persons.

Some of the families of the “missing” persons have been waiting for more than 30 years and some have been waiting for more than 40 years. This involve a great uncertainty because the families of the “missing” persons do not know whether their loved ones are dead or alive.

It is necessary to mourn when a relative of someone is dies, the mourning period starts with traditions such as going to the funeral and having an islamic memorial specific

136.

to the culture. The rituals to start the mourning period can differ according to the culture, religion and traditions. These provide the space for mourning, it is a healthy process to mourn after every separation or death.

Not being able to mourn is an abnormal situation, we have to accept that our loved one is dead in order to be able to mourn. Acceptance can start with some specific rituals like the burial of the dead person and calling him the deceased. The families of the “missing” persons have never seen the dead body of their beloved ones, not buried him/her and had an Islamic memorial or called him/her the deceased. Thus, the families of the “missing” persons did not have a mourning period. According to the interviews with the families, I had an impression that the families thought that their loved ones could have been killed or died due to their age and they can express this verbally, however, immediately afterwards they say that we will not believe that he/she is dead until we see him/her. I hear this from nearly all the families of the “missing” persons. This is true for all the families of the “missing” persons in the world.

In 1981, the former President Denktaş declared that all the “missing” persons were dead. This declaration provided a probability to believe the death of the “missing” person to a certain extent, however, as I mentioned before, it is not possible for the family of the “missing” person to believe this without seeing them. Before that, the “missing” persons were defined as the victims of the war. I know that the families of the “missing” persons are quite uncomfortable that their missing families were defined as war victims. Some families are also uncomfortable with the fact that they were called martyrs.

As the concept of the martyrs means being killed while fighting during the war, the families of the some missing persons could not give a meaning to the declaration of the “missing” as a martyr.

In 2003, when it became possible to travel between the north and the south, the families of the “missing” persons had a new trauma. As a result of this, there was a hope that the missing person could return. They continued to wait desperately. The families of the missing persons have always had the hope that there is a possibility of the “missing” person being alive.

As a result of the excavations, the general response of the families of the “missing” persons is that “I was not expecting him/her like this”. This means that the hope of the families of the “missing” persons never end until the last moment.

When the “missing” persons are identified, the families have funerals according to their religion and traditions in the way they want. The process is the same as the process of someone who just died. When the “missing” person is found, the feelings of the families of the “missing” persons are the same as the feelings when someone just died. All the families of the “missing” persons experienced the same situation without any exception. The bones of the “missing” person are put in a shroud and then into the coffin, and then, there is a ritual worship, the burial and the prayer according to their own religion and finally they start mourning. In this way, the waiting period ends. The common feeling that all the families of the “missing” persons had until today is that “as if he/she just died and was buried”. They bury their beloved ones for the first time and they say good-bye. They start to believe the death of their loved ones. The mourning period of someone who died forty years ago starts when the remains are found.

Most of the families of the “missing” persons experienced forced migration. In addition to this, one or more members of their families disappeared. Naturally, the families are extremely affected by this situation. Particularly the older ones that happened to know the missing relative when he/she disappeared have been experiencing serious mental problems.

Especially I often came across with the mental problems of parents, siblings and older children facing post-traumatic depression, stress disorder and somatisation and individuals had to live with these so many years without having any psychological support. Also, the children at a young age whose fathers disappeared have been experiencing psychological problems. The ones who were at a young age when their father or mother disappeared do not have any memories with them as they cannot remember them. They always lived as if the missing person would always come. There are children of the “missing” persons who first saw their parents in the Anthropology Laboratory in the Green line. They touched their father or mother for the first time, there. This issue is a traumatic situation. Other families say “I do not remember him/her like this” when they see the bones and this is another traumatic situation. However, on the other hand, this situation has beneficial aspects for the families of the “missing” persons in terms of reaching the truth partially. It is an important issue for them why, when and how the “missing” person was killed. The archaeologists of the C.M.P can give verbal information on the physical traumas during the time of death, such as; whether the person was shot, had a physical shock or buried with other people, so these can contribute to learning the truth to some extent and this can be beneficial.

The process of finding the “missing” persons being too long has increased the time of the traumatic period for the families of the “missing” persons. They could not mourn and reduce their trauma. Today, still in some families, there is hope that maybe he/she is living. The families cannot name to the missing persons as dead. The earlier the “missing” persons are found, the less the traumatic situation will be. The families of the “missing” persons can pass to the recovery period when there is real acceptance. The cemetery is an important concept in our culture. Going to the cemetery, praying and offering flowers require the acceptance of death and is a part of the mourning period. The grave is very important for the ones who are left behind.

Most of the “missing” persons were young men thus affecting their families financially and emotionally. During those times, women often did not work outside and the disappearance of the person who provided financial support put a great burden on the women. The women had to work and take more responsibilities. The children also had to take and share the responsibilities of the household. The financial support provided by the State was not enough. Most of the families also stated that the state did not carry out any work to rehabilitate them.

Particularly, the families of the missing persons whose families disappeared between 1963-1964 had great difficulties. The authorities provided little or no aid to those families. The disappearances were not accepted by the authorities. The families had great financial and psychological problems having the idea that the missing persons would return. How would they accept the death of their beloved ones when even the state does not accept it? They had to deal with all the issues themselves until 1974. Until the last stage of the returning of the prisoners of war in 1974, the families of the missing persons went to every returning day and waited for their beloved ones to be returned.

Although 11-12 years passed from 1963 to 1974, the families of the missing persons have never accepted their death. The division of the island in 1974 was a serious trauma for the families of the “missing” persons. The families migrated from their original houses and they had an opinion that the disappeared loved ones would not be able to find them if they returned there. If the “missing” person is on the other side of the border and even he/she is on this side, the question of how this person will learn where his/her family lives has always been on their minds.

As most of the missing persons were men, I often observed that the children of the missing persons grew up being deprived of the father figure. However, they never accepted

their father as dead. The children of the missing persons have always lived with the hope that their father would return. The children of the “missing” persons have experienced problems at school. Their friends were talking about their fathers or their fathers were taking them from the school. As I listened to one child of a “missing” person, he said that he was deeply influenced by the fact that when everyone was talking about their mothers or fathers on the first day of the school, they had nothing to say about their fathers.

Another child of a “missing” person was upset by the headmaster’s unfair slap on him and he went to the headmaster and asked if he had a father would he slap him again? This indicates how negative this child was affected.

In my view, some children of the “missing” persons related all the negative experiences they had with the disappearance of their fathers. Another story that really affected me is the story of a child of the “missing” person who is 50 years now. He was interested in hunting and every time he went hunting he was wondering if his father was under that soil and this feeling was affecting him deeply. This is a serious psychological feeling and it is really difficult to live with such a feeling.

A common story I have listened to from many children of the “missing” persons is that, as they were at a very young age when their mothers or fathers disappeared, they did not remember them and when someone passes by, they suspect if this person is their father or mother and they lived with that feeling for so many years. Not only the ones in Cyprus but also the ones who went to Turkey to study lived with that feeling.

The families of the “missing” persons have been deeply influenced by not being able to learn the truth. The state had to conduct investigations and informed them about the truth. We learned from the families of the “missing” persons that they have never been informed about the possible burial sites or other issues by the C.M.P Turkish Cypriot member. In 2003, when crossing the border between the north and the south was possible, they received some information from the C.M.P Greek Cypriot member. Therefore, Turkish Cypriot families of the “missing” persons do not fully trust the Turkish Cypriot authorities. They always question why they started searching and identifying the “missing” persons after such a long time. The generation of the “missing” persons or the former generation have died or are dying as the time passes. They die without seeing that their families were found and without learning the truth.

In this period, the burial sites are being discovered, excavations are taking place and the identification of the “missing” persons is continuing. This is a pleasing situation for them. However, after this process, they are expecting to learn the truth and the punishment of perpetrators. It is not enough to finish this issue in their lives just by the discovery of the “missing” persons. Some families of the “missing” persons know the name of the murderer and even know this person. However as nothing was done during all these years, they feel the concept of injustice and they do not feel safe psychologically. The families who buried their “missing” families ask ‘What will happen now, has everything finished, is this justice?’ They could easily see the shooting hole on the head and the signs of struggle on the bones of their loved ones in the visiting room.

The state has not been conducting any research for many years resulting in prolonged painful situations. Some family members died without ever finding that their families were found. Some family members are too old now and after such a long period, some old people quite simply cannot deal with finding their loved ones due to their old age.

Moreover, unfortunately, some burial sites were changed, buildings or roads were constructed on them. In other words, it became impossible to reach those “missing” persons. If the authorities had not waited for such a long time, it could have been easier to reach the

98 | burial sites of the “missing” persons. As time passes, the eye witnesses are dying so there is no one to show the place of the burial sites.

Even though the missing persons are accepted as dead by the public opinion, it is not accepted by the families until the “missing” person is found.

Some families of the “missing” persons have been provided with opportunities that come with martyrdom. However, the needs of the families of the “missing” persons are different from the needs of the families of the martyr. The families of the martyr have a grave. Their death was accepted. Although they also experience serious problems, the problems of the families of the “missing” persons are different. They were only provided with financial support with a salary, but they were not provided with any moral support. The marriage rate of the wives of the martyr is higher than the wives of the “missing” persons. Because death is an acceptance, there is no waiting period. The families of the missing persons have not been provided with psychosocial support up until 2007.

It is more difficult to find the Turkish Cypriots disappeared by the Turkish Cypriots. Because it is more difficult to find eye witnesses concerning the burial sites. It is easier to accept when someone is killed by the Greeks as they refer to the other side. However, it is more difficult to accept this when the killing is done by your own authorities. Psychologically it is deeper therefore there is little trust for the government.

As C.M.P psychologists we provide more psychosocial support to the families of the missing persons. Firstly, when the “missing” person is found, we explain the situation to the family and we prepare the family psychologically for the processes of seeing the bones, funeral and the praying as they are going to be upset during these processes. After this stage, the support continues with respect to the needs of the family. We have interviews with all the families of the “missing” persons especially those whose families could not be found yet and we also provide psychological support for them when requested. After all these traumatic situations, the thing that should be done is to provide these people with psychosocial support. Psychosocial support is part of psychological support.

The psychological support process started in 2007. However, such support could have begun earlier than that such as when the authorities declared that the missing persons were dead.¹³⁷

Appendix 4

The explanations of C.M.P Psychologist Katy Mangerdjian dealing with the Greek Cypriot families concerning the “missing” persons and their families follows as:

The families of the missing persons have been facing post traumatic disorder, which is the outcome of their experience after all these years. After the notification that their relative is found their trauma comes to the surface after 37 years. The mourning period starts here, the trauma can manifest itself as nightmares, grief, sadness, stress and memories from those days. Viewing of the remains of their loved one is the peak of the grief and the emotional pain. This is not what they expected to see. Eventually, the funeral with the religion customs and rituals and the burial of the remains brings the closure of the whole situation. Only when a funeral takes place, hope of their loved one being alive, comes to an end.

4 years ago at the beginning of our work, it was very difficult for the families to accept that their loved ones were dead because we had no funerals or remaining. However, after the families experience some realities such as funerals and see the remaining, people begin to realize that their loved one might be dead. It is very human to keep hope alive until

137. Interview with C.M.P Psychologist Ziliha Uluboy on 14/04/2011 in Nicosia.

the end. Sometimes we meet families that even after the funeral can not believe that their loved ones had been found and that their agony of not knowing has come to an end.

Research found that, parents were affected the most, secondly the wives, children and finally siblings.

Most of the wives did not get marry again, although the average age was 20 – 35 years old, as they carried a hope that their husbands were alive. Most of them were young women and as one of them told me “a lost life, a lost youth, all these years waiting for what?”

Thirty seven years ago women did not work as they do now. After their husband became missing they had to get a job to feed their children, besides the psychological support they had to give them from the absence of the father. The new situation and status, gave them extra responsibilities and tasks in order to earn money and raise their children.

Most of them lost their homes, husbands and the family income. If a husband was a civil servant, the worry about the financial income was not so oppressive rather than the situation being much more stressful as opposed to a a widow who was married to a civil servant thus receiving their husbands salary. Of course, only a few families had “this privilege”, although the Government had tried to be supportive but that was not enough to locate the missing and relieve the emotional wounds of the war.

The children who were very young at the time of their when their mother’s or father’s disappearance were affected as deeply as the ones who remembered them and making it very difficult for them to accept. However, all of them admit to experiencing a feeling of emptiness. Furthermore, Greek Cypriot society had many orphans, resulting in these orphans were being stigmatized especially from schoolpeers, who sometimes can become very cruel especially at a young age.

When the families of missing persons see the remains of their loved ones at the anthropological laboratory, they are in agony and they ask many questions such as “ what information do you have about the circumstances he/she was last seen, was our relative tortured, was he captured alive, did he die immediately, who gave the information”. Some times they can get answers to some of the questions. But most of the times they do not get answers because we do not have the information. In most of the cases, anthropogists can observe the physical traumas on the bones and how this trauma occurred.

They are angry about this and they want justice. I have seen very few people that have forgiven the murderers. But someone can understand from their expressions that they want the criminals to be prosecuted. They believe that they will have peace inside of them if justice is awarded. When justice is not awarded people are cognitively inbalanced. I can feel for them, that they expect at least an apology. In other countries even after many years have passed, war criminals and those who committed crimes against minorities have been prosecuted in international courts. We have not seen something similar in our country.

C.M.P’s task is to search for the remains of the missing persons and not to give responsibilities. Despite this, families are very disappointed because there is no effective investigation. They believe that this part of information is hidden by the authorities, eye witnesses are protected and after 37 years they also die, lack of evidence and a sufficient investigation not being carried out.

As far as I know, there is an interest on the part of victims to have an effective process undertaken with international courts. I am not sure whether they trust the truth commissions in the mean that they would investigate without bias. The families of the missing want justice to be awarded fairly. They wish those who are responsible for their loss and trauma to be

We know from eye witnesses and victims that women were raped in many places of our country during the hostilities. Unfortunately, this is the case where non – combatant population had suffered humiliation in order to have its morale severely weakened.¹³⁸

Ek 5:

Establishment of the Committee on Missing Persons in Cyprus

1. A committee on missing persons in Cyprus will be formed immediately consisting of three members. The Greek Cypriot and Turkish Cypriot sides will each appoint one humanitarian person to the committee. The third member will be an official selected by the ICRC for that purpose with the agreement of both sides and appointed by the Secretary-General of the United Nations.
2. The decisions of the committee will be taken by consensus to the extent possible. In the event of disagreement between the representatives of the two sides, the third member shall consult both of them with a view to bringing their views together and reaching a consensus.
3. Each of the committee members can be assisted by up to two staff assistants as necessary. No other persons will participate in the deliberations or investigative work of the committee. No person directly involved with the issue of missing persons may be appointed as staff assistant. The committee will not request outside expert assistance.
4. The committee will not have a chairman, but the meetings will be directed by the members on a rotating basis for a period of one month's duration --- the first director will be the official of the ICRC, to be followed by the Turkish Cypriot member or the Greek Cypriot member, to be determined at the first meeting by lot.
5. The three members of the committee will meet immediately and will continue in regularly scheduled sessions for as long as required.
6. All parties concerned shall co-operate with the committee to ensure access throughout the island for the investigative work of the committee.
7. The committee shall look only into cases of persons reported missing in the intercommunal fightings as well as in the events of July 1974 and afterwards.
8. The order of investigation of cases will be decided by the committee, but it is agreed that the first investigative case will be put forward by the Turkish Cypriot member of the committee. This will be followed by a case put forward by the Greek Cypriot member. The investigations will rotate to the extent possible until all cases have been examined.
9. The committee's entire proceedings and findings will be strictly confidential. Any violation of this rule would place the work of the committee in jeopardy.
10. The committee will determine whether to issue public statements or reports without prejudice to paragraph 9.
11. The committee will not attempt to attribute responsibility for the deaths of any missing persons or make findings as to the cause of such deaths.

138. Interview with C.M.P Psychologist Katy Mangerdjian on 8/7/2011 in Nicosia.

12. No disinterment will take place under the aegis of this committee. The committee may refer requests for disinterment to the ICRC for processing under its customary procedures.
13. The committee will use its best efforts to draw up comprehensive lists of missing persons of both communities, specifying as appropriate whether they are alive or dead, and in the latter case approximate time of the deaths.

BIBLIOGRAPHY

IV. Geneva Conventions

Amnesty International, Truth, justice and reparation Establishing an Effective, Truth Commission.

Article 32 of the Additional Protocol to the Geneva Conventions, of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts.

Arzt, Donna E. The Right to Compensation: Basic Principles Under International Law Compensation as Part of a Comprehensive Solution to the Palestinian Refugee Problem, for the International Development Research Centre's workshop on compensation for Palestinian Refugees, July 14-15, 1999, Ottawa.

Basic Principles on the Right to a Remedy and Reparation.

C.M.P, Committee on Missing Persons, http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1305&tt=graphic&lang=l3, (Last accessed on 27/05/2011).

C.M.P, Progress Report May 2012, sayfa 3, http://www.cmp-cyprus.org/media/attachments/CMP/CMP%20docs/CMP%20Fact%20Sheets/CMP_Fact_Sheet__April12.pdf, (Last accessed on 14/5/2012)

Constitutional Court, National Unity Party and TRNC Assembly, No:3/2006, D. No:3/2006.

Committee against Torture 44. Session, Concluding Observations, Turkey, 20/01/2011, para 9 http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.TUR.CO.3_en.pdf (Last accessed 21/5/2011).

Court of Criminal Appeal, No: 17/2005, D. No. 5/2005

Draft articles on State responsibility, part 1, article 3, Yearbook of the International Law Commission 1980, vol. II (Part Two).

ECtHR, Varnava and Others vs. Turkey, 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/92 ve 16073/90), 18/09/2009.

ECtHR, Cyprus vs. Turkey, 25781/94, 10/5/2001.

ECtHR, Loizidou vs. Turkey, 15318/89, 11/1/1991 ve 3/4/1991, 18/12/1996.

ECtHR, Varnava and others vs. Turkey, 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90, 10/01/2008.

European Convention on Human Rights, <http://european-convention-on-human-rights.co.tv/>, (Last accessed on 29/3/2011).

Geneva Convention Additional Protocol I

Guiding Principles / Model Law on the Missing Principles for Legislating the Situation of Persons Missing as a Result of Armed Conflict or Internal Violence: Measures to prevent persons from going missing

and to protect the rights and interests of the missing and their families. Article 1, page 7. <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/model-law-missing-0209-eng-.pdf>, (Last accessed on 27/01/2012)

Henckaerts and Beck, International Customary Law Book I: Regulations, 2005, UK.

High Administrative Court, 119/2003, D.20/2010 Mehmet S. Uğraşın vs. TRNC Public Service Commission Presidency and others.

International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance.

International Court of Justice Statute

International Covenant on Civil and Political Rights Convention <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/index.htm> (Last accessed on /10/2010)

Law no 7/1974 Aid to the Relatives of the Martyr and the Law Victims.

Korff, Douwe Right to Life. The guidance book to implement Article 2 of the European Convention on Human Rights. European Council on Human Rights and Law Issues 2006.

Loic Picard, "Normes internationales du travail et droit à réparation", Report of the Maastricht Seminar Missing Persons: The handbook for Parliament members, No 17, 2009. <http://www.ipu.org/PDF/publications/missing09-e.pdf>, (Last accessed on 26/08/2011).

Monica Macovei, The right to freedom and security, The Guide to implement Article 5 of the European Human Rights Convention, Handbooks for Human Rights, No. 5, Council of Europe, 2002.

Naqvi, Yasmin, The right to the truth in international law: fact or fiction?, International Review of the Red Cross, Volume 88 Number 862 June 2006

Polili Öncel, The interview with Sevğül Uludag on 14/6/2011 in Nicosia.

Polili Öncel, Interview with the Lawyer of the Plaintiffs Şefika Durduran on 08/10/2011 in Nicosia.

Reidy, Aisling, Prohibition of Torture, Guide for the Implementation of Article 3 of the European Human Rights Convention, Human Rights Handbooks, No.6, European Council on Human Rights F-67075 Strasbourg.

Resolution II of the XXIV International Conference of the Red Cross and Red Crescent
Manila 1981.

Rule of Law Tools for Post Conflict States, Truth Commissions, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2006 United Nations New York and Geneva.

Seminar on the Right to Restitution, Compensation and Rehabilitation for Victims of Gross Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms, Maastricht, 11-15 March 1992. SIM Special No. 12.

Set of principles for the Protection and Promotion of Human Rights through A to Combat Impunity
Shelton Dinah, Remedies in International Human Rights Law, 2005, New York, page 7

Promotion and Protection of Human Rights, Study on the right to the truth Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.

The International Convention against Torture and other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

Treaties and Customary Law: overview, <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/overview-treaties-and-customary-law.htm> (Last accessed on 1/6/2011) .

http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.TUR.CO.3_en.pdf (Last accessed on 27/01/2012).

<http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm> (Last accessed on 27/01/2012).

http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1342&tt=graphic&lang=l1, (Last accessed on 27/05/2011).

<http://www.cyprus2015.org/> (Last accessed on 9/7/2011)

http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1344&tt=graphic&lang=l1, (Last accessed on 27/01/2012).

http://www.cmp-cyprus.org/nqcontent.cfm?a_id=1306 (Last accessed on 27/05/2011).

<http://ictj.org/our-work/regions-and-countries/cyprus> (Last accessed on 7/7/2011).